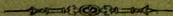

ՍՄԲԱՏԻ ՀԵՔԵԱԹԸ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՒՔԻՆ
Մ. ԳԻՒԼԳԵՆՉԵՆՆԻ

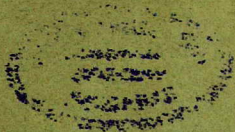
Գիտական ժողովրդոց համար

Ս Լ Ե Ք Մ Բ Ա Ն Պ Բ Ա Պ Օ Ղ
Արագածիպ-Տպարան Յովն. Ափինեանցի
1904

(19)

5

4 150 / 97. -

ՍՄԲԱՏԻ ՀԵՔԵԱԹԸ

ԱԵԽԱՏԱՌՈՒՅԻՆ ԱՅԻՆ ՎԻԵՆ

Մ. ԳԻՒԼԳԵՆՆԵՆԻ

A II
37952

Գիտական ժողովրդոց համար

Ե Ղ Ե Ք Մ Ը Ն Գ Ր Ա Գ Յ Լ

Արագածոտն-Տպարան Յովն. Ափրեանցի

1904

(18)

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

Дозволено Цензурою, 23 Іюля 1904 г. гор. Тифансь.

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
100 St. George Street, Toronto, Ontario
M5S 1A5

Մ Ի Ք Ը Ն Ի Խ Օ Ս Ք

Գեո մանուկ հասակումս, երբ իմ նախնիքը նահապետական սովորութեամբ գլուղական տաք գոմի սենեակներում ձիթով ճրագի լուսով նստոտած հին աւանդական հերեաթներ էին ասում և սիրով տկանջ անում, ևս սրտով ցանկանում էի այդ հերեաթներից մի բանիսը գիտենալ, և իմ մեծերի նման, ևս ևս պատմել էի ուզում ուրիշներին: Աստուած տուեց մեծացայ, բայց չ'կարողացայ ըստ արժանոյն ուսումնարան գնալ և կատարելագործուել ուսման մէջ, այնուամենայնիւ ևս դարձեալ չէի մոռանում իմ մանկական հասակում մտածածս: Վերջապէս 1890 թուին, իմ ուսման կարօտ ուղեղը յոգնեցնելով սկսեցի յօրինել այս հերեաթը և վերջ տուի շորս ամսուայ ընթացքում, որք պարունակում է իւր մէջ մօտ 70 երգեր, հարց և պատասխան, առնուած սուրբ գրքերից, վկայութիւններով, բաջ և յաղթող պատերազմներ:

Խոստովանում եմ նաև այն, որ ևս մի գլուղական և անուսում անձնաւորութիւն լինելով, կարող են իմ գրութեանց մէջ անկանոն նախադասութիւններ և խորթ բառեր երևալ, այդ մասին ներողութիւն եմ խնդրում պ. ընթերցողներից:

Մ. ԳԻՆԼԳԵԱԶԵԱՆ

The United States
 Department of the Interior
 Bureau of Land Management
 Washington, D. C.
 20500

ՄՄԲԱՏԻ ԵՒ ՍՕՖԻԱՅԻ ՀԵՔԵԱԹԸ

Առաջին ժամանակներում Արմաւիր քաղաքում ասլրում էր մի վաճառական, Սաղաթէլ անունով. Սաղաթէլը շատ հարուստ, մեծատուն և առաջադէմ մի իշխան էր. ունէր նաև մի կին Մարգարիտ անունով:

Սաղաթիէլը մեծ կալուածատէր մարդ էր այդ քաղաքում. ունէր նա իրան 30 հատ բազազի խանութ, 20 հատ կուպեցի խանութ, 15 վառարան, 12 սրճարան, 10 հատ պանդոկ (խան) այս բոլորը նա կառավարում էր վարձուած կառավարիչներով: Թէև ամեն մի բանով նա լի էր և տարեկան ամեն մի ծախսից դուրս 6000-ի չափ ոսկի եկամուտ էր ստանում, բայց այս ամենը նրանց չէր ուրախացնում. նրանց անզաւակ լինելը ոչ թէ միայն տրիսթիւն էր նրանց, այլ ամօթանք էլ էր համարում:

Սաղաթէլը յիսուն և հինգ տարեկան էր և իւր կին Մարգարիտն էլ նմանապէս իւր հասակն առած անզաւակ կին էր։ Սոքա մի լաւ սովորութիւն ունէին, այն է՝ իրիկուն, առաւօտ եկեղեցուց յետ չ'մնալով կաղօթէին իրանց անզաւակութեան և աշխարհի խաղաղութեան համար։

Նրանց ողորմածութեանը չափ չ'կար, որսկհետև, երբ իրիկուն կամ առաւօտ եկեղեցի գնալու կ'լինէին, քաղաքում ապրող աղքատ և անճար մարդիկ նրանց դռնից սկսած մինչև եկեղեցին հասնելը աջ և ձախ կանգնած կը լինէին։ Նրանք ըստ սովորութեան առատ ողորմութիւն տալով կ'հասնէին եկեղեցին և այնտեղից դառնալով դարձեալ նմանապէս մինչ տուն։ Բայց այս ևս պէտք է ասել որ, Սաղաթէլը իւր կին Մարգարիտին միշտ իւր ձախ կողմն ունենալով կ'չբջէր, և Սաղաթէլը միշտ աջ կողմի գտնուող աղքատներին կ'տար ողորմութիւն, իսկ Մարգարիտը իւր ձախ կողմիններին։ Բացի այդ յիշուած առատ տուրքերը, տարուայ իւրաքանչիւր տաղավարներին մի մի հզ մատաղ կանէին, ու քաղաքի մէջ գտնուող անճար աղքատներին առատ կերակուր կ'բաշխէին։ մերկերին հագուստ, պարտատէրերին իրանց տալիքներից կ'ազատէին. վերջապէս Աստուածային ամէն մի պատուիրանք այդ բարի և ընտիր ընտանիքը՝ անձանձաձրոյթ կ'կատարէին։

Սյս Աստուածահաճոյ ամուսինների ս. սղօթքը

արձագանք գտաւ Տիրոջ Աթոռի առաջ. և նրա սպորմած ծառայները, մեծ սպորմութիւն գտան ամենարարձրեալ Երարչից: Երբ Սաղաթէլի կին Մարգարիտը յղացաւ և նրա յղութիւնը յայտնուեց, նրանք անսպասելի մի ուրախութիւն տեսնելով կըրկնասպատկեցին և եռասպատկեցին իրանց տուրքը և ողորմութիւնները: Անցաւ ինն ամիս, ինն ժամ և ինն րոպէ և ահա Մարգարիտը ծնաւ մի շատ գեղեցիկ ու աննման արու զաւակ. և ըստ սովորութեան, ութ օրից յետոյ Մկրտեցին և անունը Սմբատ դրին: Աստուծոյ հովանաւորութեամբ Սմբատը աճում և մեծանում էր և երբ ութ տարեկան դարձաւ, Սաղաթէլը տարաւ նրան մի Ղազարոս անունով ուսուցչի մօտ. որպէսզի իւր որդին կատարեգործուի ամեն մի բանում և աստուածային ս. պատուիրանները ուսումնասիրէ: Ուսուցչի հետ սլայմանաւորուեցան հինգ հարիւր սոկով, հինգ տարուայ ընթացքում սովորեցնելու:

Սաղաթէլը Սմբատին թոյեց ուսուցչի մօտ և ինքը գնաց իւր գործին: Անցան որսշուած հինգ տարիները և Սմբատը Ղազարոսի մօտ իւր եռանդուն աշխատութեամբ սովորեց ո՛չմիայն հայերէն, այլև տաճկերէն լեզուին էլ ամենահմուտ մի կարգացող դարձաւ. մինչև անդամ իւր վարժապետ Ղազարոսն էլ զարմացել էր նրա ընդունակութեան վերայ:

Թէ Հայկական և թէ Տաճկական ուսումնականները անկարող էին Սմբատի հետ բանակ-

ցութեան մտնել և նրան պատասխանելու տկարա-
րանում էին. Մէկ օր, նա ուսումնարանից տուն վե-
րադառնալիս, երբ անց էր կենում մի սրջարանի
դռնով, տեսաւ այդ տեղ մի երգիչ. որ նուազում
էր քաղցր և հրգում. զմայլեցաւ նրա ձայնից և
կանգնեց այդ տեղ. վերջապէս Սմբատը սոստիկ
յուզուած կանգնած մնաց այդտեղ մինչ երեկոյեան
եկեղեցւոյ զանգակների խփելը, և երբ Մայր Եկե-
ղեցւոյ զանգակը որոտաց, Սմբատը սթափուեց իւր
յուզմունքից և օրուայ մթնելը տեսնելով, շտապեց
դէպի տուն. բայց ճանապարհին մտածում էր եր-
գեցողութեան վրայ. Սմբատը հասաւ տուն, նա ներս
մտնելիս մայրն հարցրեց ինչի ախօր ճաշից յետ
մնացիր. ի՞նչ պատահաւ քեզ: Սմբատը իրան պա-
տահած անցքը ծածկելով ասաւ որ, մի քիչ տկար
եմ ախօր. Մարգարիտը փաթաթուելով որդուն,
համբուրեց նորա մի քիչ գունատուած թշները և
խսկոյն սեղանի վրայ կանչեց ճաշելու. բայց Սմբա-
տը փոխանակ ուտելու, դարձեալ լսած եղանակնե-
րի և երգերի վրայ էր մտածում. հայրն էլ նկատեց
որ Սմբատը հաց չի ուտում, հարցրեց՝ Սմբատ ջան,
ինչպէս երևում է գու տկար շես, բայց չ'գիտեմ
քեզ ի՞նչ է պատահել. ինձանից մի պահիր որդի,
աստ գոնէ ուղիղը, մի հար կ'լինի: Սմբատը տե-
սաւ որ հայրը շատ է ստիպում, ասաւ հայրիկ, ախ-
սօր ճաշին տուն գալիս, մի սրջարանի դռնով անց
էի կենում, լսեցի մի անուշ ձայն, ներս գնացի որ,

մի երգիչ գեղեցիկ նուագում էր և երգում, նքանով
 դառալած ճաշից յետոյայ. և մինչև հիմայ էլ կար-
 ծես աշքիցս և ականջիցս շին հեռանում թէ ինքը
 երգիչը և թէ նորա հզանակները, սիս հայրիկ, և-
 բանի թէ ես էլ սովորած լինէի այդ արհեստը և
 հիմայ ես էլ նրա պէս երգէի և նուագէի, այն ժա-
 մանակ շատ ուրախ կանցնէին իմ օրերը: Հայրը
 պատասխանեց Սմբատ ջան, ամեն մի բան մարդ
 կարող է իւր ժամանակին սովորել. որովհետև դու
 գեւ փոքր ես, հիմայ քո ուսումնարան գնալու ժա-
 մանակդ է և երբ մի փոքր կ'մեծանաս և ուսումդ
 կաւարտես, այն ժամանակ կարող ես սովորել և
 այն ինչ որ ցանկանում ես, որովհետև ամեն մի
 գիտութեանց մայրը՝ կարգալին է, երբ իւր ժամա-
 նակին կարգալը լաւ չ'սովորես, երբ մեծացար նը-
 բանից յետոյ քեզ ուսումնարան գնալը անվայել
 կ'լինի և ուսումդ թերի կ'մնայ:

Սմբատն ասաւ հայրիկ ջան, այդ կողմից ան-
 հող եղիք, որովհետև, բացի իմ հայերէն լեզուիս
 աւարտելը, ճաճկերէն ևս լաւ դիտեմ. կարգալու
 կողմից իմ գիտեցածս ինձ բաւարար է, ցանկանում
 եմ որ ինձ այդ արհեստին ուղարկէք սովորելու,
 որովհետև ես շատ եմ սիրում նուագել ու երգել:
 Հայրն ասաւ, ուրեմն ես վաղը անպատճառ կ'գը-
 նամ քո վարժապետի մօտ և քո գիտութեան մա-
 սին տեղեկութիւն կառնեմ և նրանից յետոյ քեզ
 կուղարկեմ այդ արհեստն էլ սովորելու:

Միւս առաւօտ շատ կանուխ Սաղաթէլը գր-
նաց Ղազարոս վարժապետի մօտ և նրանից իմա-
ցաւ Սմբատի ուսման, զարգացման մասին. վճարեց
նրան խոստացած 500 ոսկի վարձը և տուն վերա-
դառնալով ասաց, Սմբատ, որդեակ, այժմ հստ-
կացայ ըստ ասածներիդ ճշտութիւնը. հիմայ կարող
ես թոցանկացած արհեստը սովորել, վեր կաց գը-
նանք թո տեսած վարպետի մօտ որը սրջարանում
երգելիս, դու տեսել էիր:

Այդ երգիչ վարպետի անունը Մելքիսեդեկ էր,
Սաղաթէլը նորա հետ պայմանաւորուեցաւ մի հա-
րիւր ոսկով, երեք տարուայ ընթացքում լաւ նուա-
գել և երգել սովորեցնելու Սմբատին: Մելքիսեդեկ
վարպետն էլ մի որդի ունէր ևս Սմբատ անունով:
Վարպետը Սմբատին իւր սրղւոյն անուանակից
լինելուն, նրա վարրի գերազանցութեան և ձայնի
քաղցրութեան համար շատ էր սիրում և բարի
աչքով նայում նրա վերայ: Մելքիսեդեկը Սմբատին
հարցրեց, թէ ո՞ր նուագարանն էս սիրում, սրի
վրայ սովորես և երգես. Սմբատը վիճը (սանթուր)
վերառաւ: Մելքիսեդեկը ամեն ջանք գործ էր դը-
նում իւր աշակերտին սովորեցնելու և մինչև մի
տարին լրանալը Սմբատը նուագածութիւնը բա-
ւականին սովորած էր. երկրորդ տարում Սմբատը
համարեայ ամեն ինչ սովորել էր. վերջապէս լը-
րացան երեք որոշուած տարիները և Արմաւիր քա-
ղաքում մի հռչակաւոր և անուանի երգիչ ու բա-

եաստեղծ անուանուից Սմբատը, սրի հետ համարեայ իւր վարպետն անդամ շէր կարող մրցել: Սըմբատի անունը հռչակուից ամբողջ Արարատեան աշխարհում: Մելրիսեղեկը իւր աշակերտի վրա այլևս պակասութիւն չ'գտնելով ըստ հին սովորութեան իւր աշուղական օրհնութիւնը տուեց Սմբատին և արձակեց. Սմբատը իւր վարպետի ձեռքը խոնարհարար համբուրելով վեր առաւ իւր սանթուրը և գնաց իրանց տուն. նա շարունակ երգով ու նուագելով էր անցկացնում օրերը:

Մէկ օր Սմբատը քաղաքում ման գալիս տեսաւ արարական շուտագնաց նժոյգների վերայ նըստած երկու զինուորներ գեղեցիկ հագնուած, փայլուն գէնքերով կոլոլուած, որսորդական պարկերը ուսերին, մի բանի դամբուներ և բարակներ յետններից դցած դաշտից բաղաքը մտան. Սմբատը դրանց տեսնելիս ցանկացաւ նրանց արհեստն էլ սովորել և դրա համար հարցնել կամեցաւ նրանցից, թէ արդեօք նրանք էլ կ'կամենան այդ արհեստում իրանց աշակերտ և հետևողներ ունենալու, երբ Սըմբատը դիմեց նոցա, նրանք ևս Սմբատի շարժման և զիզեցկութեանը հաճութիւն տալով, սիրով ընդունեցին Սմբատի առաջարկութիւնը և պատասխանեցին. սիրուն պատանի, մեր արհեստի սկզբունքը աղատ կեանք վարել է նշանակում, մենք նժոյգների վրայ նստած ազատ շրջում ենք դաշտ և անտառ որսում ենք համեղ միս ունեցող թռչուններ

և այդ թռչունների համեմայ մսերից քաղցրահամ խորտիկներ և խորովածներ ենք պատրաստում և աղատօրէն վայելում. Սմբատը որ իւր կեանքը մինչ տղ օր ուսումնական շրջաններում բանտարկուած էր համարում, ազատութեան ձայնը լսելուն պէս, իսկոյն և եթ միտքը գրաւ նրանց արհեստին հետեւի և որի համար էլ տուն դնալով, հօրը առաջարկեց, հայրիկ, ասաւ նա, ես կամենում եմ որոկանների շարքն անցնել: Եթէ կ'բարեհաճես, ինձ համար մի լաւ ձի և մի ձեռք հանդերձ և զէնքեր գնիր և ես գինուած կ'հեծնեմ ձիս և որսի կ'գնամ իմ ընկերների հետ. հայրը թէև կամք ունէր, բայց սրգուն փորձելու համար ասաւ, Սմբատ ջան, դու դեռ փոքր ես, չես կարող ձի նստել. գուցէ ձին չ'ափ ընկնելիս դու չ'կարողանաս վրան մնալ և դրա համար էլ չ'իմ ուզում. Որդին ասաւ հայրիկ, եթէ ես հիմիկուանից չ'պատրաստուիմ այդ արհեստում, գուցէ վաղը կամ միւս օրը ես թշնամիներ ունեցայ, նրանցից ինչպէս կարող եմ պաշտպանուիլ, չէ աւելի լաւ է նախօրօք պատրաստուիլ, որովհետև այրական քաջութիւնը ղինավարժութիւնից է կախուած. վերջապէս Սմբատը հօր հաճութեամբ որսկանի ամեն մի պիտոյքը պատրաստեց, մի լաւ ձի առնիլ տուեց. սրովհետև Սմբատը մի հատիկ զաւակ էր դրա համար հայրը նորա ամեն մի խրնդիրնիրը շէր մերժում. հայրը Սմբատին թանկագին շորեր գնեց, օսկէ ժամացոյց և մի արհեստական

մատանի, դեղթափ ակնհերոյ. նրա մատանու տկը այս շնորքը ունէր, երբ պատահէր դեղուած (թու-նաւորուած) կերակուր, այդ մատանու տկով, իսկոյն կ'լաւանար այդ թունաւորուած կերակուրը կամ մարդը. Վերջապէս Սմբատի համար ոչ մի բան պակաս չէր, նրա ձին արդէն ծառաները ամեն ջանք դարձ դրած պահպանում էին. մի ամսու շափ Սմբատը օրական հրեք անգամ կ'հեծնէր ձին և քա-յաքի փողոցներում շուռ կուզար:

Ամիսը լրանալուց յետոյ մի Համբարձում անու-նով զինաւորի և որսորդի պատահելով նորա հետ պայմանաւորուեց, և միմեանց ժամագիր եղան, որ սիւս զի միւս օրը ամենքը իւր կողմից սւտրաստ-ուած կանուխ գան որոշուած տեղը և նշանակուած ժամանակին գնան իրանց ցանկացած գործին. վերջապէս միւս օրը, արշալոյսը դեռ նոր էր բաց-ուել, Սմբատը վեր թռաւ տեղից, հագաւ իւր գե-յեցիկ որսորդութեան շորերը զինուեց իւր մաքուր և փայլուն զէնքերով, հրամայեց ծառաներին, ձին դուրս բերին և կանգնեցրին դուռը, Սմբատը դուրս եկաւ և երեսը դարձնելով դէպի աղօթարան, խաշակնքեց և աղօթեց, Տէր, դու մեզ հետ եղիր ասելով հեծաւ ձին, սլացաւ դէպի նշանակուած տե-ղը: Արևը դեռ նոր էր իւր փայլուն ճառագայթնե-րը տարածել Արմաւիրի շրջակայ լեռներն ու դաշ-ուերը. ամեն մի խոտի, ամեն մի ծաղկի բթից մի, մի մարգարիտէ ցօղ կտխուտած փայլին էին ապլիս-

Սմբատը կարծես նոր աշխարհ եկած, նոր լոյս անսած գմայլած մնացել էր հազարաւոր ծաղիկներէի և գոյնգգոյն վարդերի հոտերով. վերջապէս համբարձումն էլ եկաւ և միմեանց բարի լոյս մաղթելով առաջ գնացին, հասան դաշտը. նրանք աչքերը յառած աջ ու ձախ նայելով գնում էին. յանկարծ մի այծեամ ընկաւ նրանց աչքովը, համբարձումը, որ փորձուած մի որսորդ էր, իսկոյն շտապեց յարմար դիրքի կողմը և այնտեղից նշան բռնեց այծեամի կրծքին և նետը բաց թողնելով գլորեց այծեամին:

Սմբատը շտապեց, ձիով վրայ հասաւ և բռնեց վիրաւոր այծեամին:

Նրանք ուրախանալով վեր առան այծեամը և քաշուեցան մի կողմ, իջան ձիաներից և թողին որ արածեն, իսկ իրանք չոր ցախեր ժողովելով կրակ արին և այծեամի մտից սիրուն խորոված պատրաստեցին և նստան ուտելու. գինի էլ ունէին, գինով և խորոված մսով լաւ ճաշելուց զկնի մի քիչ էլ հանդստացան և իրանց բաղդը օրհնելով, հեծան ձիերը և դարձան դէպի քաղաք. համբարձումը ամեն մի կերպ աշխատում էր Սմբատին վարժեցնել այդ արհեստում՝ թէ ձիախաղերի և թէ զինավարժութեան մէջ. Այդ երկուսը բաղաք հասնելիս համբարձումը Սմբատին տարաւ դէպի իրենց տան կողմը և ցոյց տուեց իրանց տնիւրը ու պատուիրեց որ, ամեն առաւօտ դայ իրան իմաց տայ և միասին զը-

նան դաշտ: Դրեթէ բաւական ժամանակ նրանք շարունակեցին իրանց որսկանութիւնը. միայն Սըմբատի սոյորութիւնն ինչ էր. ամեն իրիկուն դէպի բազար դառնալիս, նա կոկոսէր ձիախաղը և զարմանալի կերպով զէնք խաղացնելով կ'մտնէր քաղար, համարեայ ամեն երեկոյեան ամբողջ քաղաքը տեսութեան դուրս կ'գար Սմբատի զինավարժութեան, և զարմանալի շարժումներին:

Ձիուց իջնելիս, ծառաները ձին կ'տանէին խընամելու, իսկ ինքը մի քիչ հանգստանալուց յետոյ՝ կ'առնէր նուազարանը, կ'նուազէր և կ'երգէր: Նրանից յետոյ վեր կ'առնէր ս. գրքերը և մի առ մի աչքից անցնելով, նրանց միջից ս. աղօթքներ վեր առնելով, կ'զրէր և ըստ նահապետական դարուց կ'կարէր իր վրան շար աչքից ազատ մնալու և պատերազմների մէջ յաղթանակ տանելու նպատակաւ:

Սմբատի քաջութեան անունը տարածուեց ամբողջ աշխարհը և հեռաւոր տեղերից Սմբատի քաջութեան և գեղեցկութեանը տեսնելու կուգային:

Մի օր Սմբատը Համբարձումի հետ որսի գընացած ժամանակը, անտառի մէջ պտտուելիս յանկարծ իրարից անջատուեցան և կորցրին իրար. Համբարձումը մենակ մի եղնիկ տեսաւ և շատ շարշարուեցաւ և մինչև անտառի ծայրը հասցրաւ, յետոյ մթութեան պատճառաւ կորցրեց. Համբարձումը իր անյաջողութեան համար բարկացել էր և քիչ էր

մնում որ բարկութիւնից տրաքուէր: Այդ միջոցին յանկարծ քառասուն ձիաւոր մի աւազակախումբ մէկէն յարձակուեցին Սմբատի վրայ. բայց բազ Սմբատը աներկիւղ սուրը մերկացրեց և այդ քառասունին էլ առաջ խառնած տարաւ մի բարձր բարափից թափեց. նրանց ձիերը առաւ և բոլորն էլ տարաւ քաղար և յանձնեց նահանգապետին, որի համար Սըմբատի և իւր նժոյզի նկարը վեր առած տարածեցին սոյզ աշխարհում և կայսերական պարգևներով վարձատրեցին Սմբատին. Այնուհետև Սմբատը առանձին էր զնում որսորդութեան, որովհետև էլ ոչ երկիւղ ունէր և ոչ մէկից կախում ունէր: Մի օր էլ Սմբատը դարձեալ առանձին գնաց որսի և դէպի այն կողմը, որտեղ որ սսլանել էր աւազակներին, մինչ կէս օր լինելը ոչ մի որս չ'պատահեց նրան. մեծակութիւնից նա յօգնած ձիուց իջաւ մի աղբիւրի մօտ. սառը ջրով մի թիչ զովացաւ, հաց կերաւ և իր վերարկուն գլխին քաշելով պարկեցաւ ընկաւ: Այդ տեղում շատ էր ընել թէ թիչ, երազում իւր գլխու մօտ կանգնած տեսաւ մի սպիտակ ձիաւոր. Սմբատը նրան տեսնելիս վախեցաւ. նրան աւազակ կարծելով. բայց զինուորը, նրան ասաւ մի վախենար Սմբատ ես քս կարծածդ չեմ. այլ երազահաս օ. Սարգիսն եմ, վեր կաց, ձիդ նստիր և իմ յետեիցս արի:

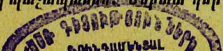
Սմբատը թէև ընած ու երազումն էր տեսնում այդ ս. զինուորին, բայց նրան այնպէս թուաց թէ

ինքը արթուն և կենդանի աշօր է տեսնում ամեն մի երևոյթ. նա որպէս թէ իւր ձին նստած գնաց նորա յետից և յանկարծ իրան մի անծանօթ բազարում մի բարձր դարպաղի դրան կանգնած տեսաւ իւր առաջնորդոյ զինաւորի հետ. զինաւորը ձայն տուաւ Սօֆիա գուրս արի և ահա դարբաղի գոները բաց եղան և ներսից մի գեղեցիկ ու աննման օրիորդ գուրս եկաւ և նրանց դիմացը կանգնեց. բայց թէ ինչ օրիորդ, մի շքնաղ և արեգակի նման փայլուն և պայծառ դէմքով՝ հրեշտակ կտրծես լինէր:

H 37952

Ելգտեղ զինաւորը իր մօտից հանեց մի շիշ գինով լիք և բիւրեղեայ բաժակը լցնելով դէմ արեց Սմբատին և ասաւ վեր առ այս բաժակը և խմիր այս օրիորդի կենացը և սիրոյ համար. Սմբատը առաւ բաժակը սիրով և ողջ լերուք ասելով ընդունեց, զինաւորը մին էլ լցրեց և տուաւ օրիորդին ասելով, դու էլ խմիր Սմբատի սիրոյ և կենաց համար. նա էլ միևնոյն բանը կրկնելով խմեց:

Զինաւորը ասաւ Սմբատ, այս բաղաբը Զլլժուն բաղարն է և այս օրիորդը Տիգրան վաճառականի գուտորը, ահա այս բարձր և փիթխարի շինութիւնները բոլորն էլ Տիգրանինն են, ես ձեր երկուսի արտերումն էլ սարսափելի սէր եմ գցում որ միմեանց սիրէք, բայց ձեր զլսից շատ անցքեր կանցնեն մինչ կատարումն. միայն անհօք եղէք. ես ամեն գործում ձեզ կ'պաշտպանեմ. Սմբատ վեր արի ձիէդ

և Սօֆիային ձեռք խփիր և ծանօթացէր: Մմբատը իջաւ ձիուց և դէպի Սօֆիային գնալիս Սօֆիան դէպի տուն փախաւ. Մմբատը շտապեց դէպի նրան և դռնից ներս մտնելիս ոտքը սկհաց և վայր ընկաւ. գլուխը դրանք դիպչելիս, Մմբատը ցնցուեց և արթնացաւ քնից. հասկացաւ որ երազ էր տեսածը, սրտի կսկծից ուշագնաց եղաւ. համարեայ մի ժամուայ շափ էլ այդպէս մնալով, վերջապէս ուշքի եկաւ և աչքերը բաց արաւ ու տեսաւ սր արդէն գիշեր է և աստղերը փայլում են, տեղից ելաւ և դէպի ձին գնաց. իսկ ձին, Մմբատի ուշտղնաց եղած ժամանակին ոտքերով այնքան էր խփել գետնին, որ գետինը հերկած կարծես լինէր: Մմբատը մի բիշ շոյեց իւր ձին և նստելով նրա վերայ դրնաց քաղաք, ձին յանձնեց ասոռապանին և գնաց տուն: Ծնողները նրան որ գունատուած տեսան ներս մտնելիս, սարսափահար եղան և խկոյն հասկացան որ Մմբատին մի բան պատահել է շփոթուած հարց ու փորձ էին ուզում անել և իմանալ եղած անցքը. սակայն Մմբատը ոչ խօսում էր և ոչ պատասխանում, այլ բիթ ու բերանի վրայ ընկած լուռ էր մնում. վերջապէս իւր ծնողաց թախանձանքին վիջանելով խօսեց և ասաւ, իմ ցաւը ձեզ միայն սանթուրովս կարող եմ յայտնել: Մայրն խկոյն շտապեց և սանթուրը հասցրաւ Մմբատին. Մմբատը մի լաւ լարելուց յետոյ սկսեց նուագել մի դիւանիի եղանակ և երգեց այսպէս.

Ո՛վ հայրիկ ինձ ու Սարգիսը մէկ բարի պայման
տուեց.

Երազի մէջ ինձ երևաց և սիրոյ նշան տուեց.

Ականատես ու յայանապէս ցոյց տուեց Ձէյթուն
բազար,

Տիգրան կուրեցի աղջիկը Սօֆիէն սիրական տուեց:

Եյզ պատճառով ես դառել եմ խինդ ու խելագար.

Ձէ կարելի որ մոռանամ թէ կուզ անցնի ամ հաշար.

Կարմիր վարդի թեր թշերը ունքները մարգարտաշար,

Հրեզէն ցեղից քնարուած ինձ մի աննման տուեց:

Եթէ Աստուած արժան անէ կամիմ տեսութիւն դնամ.

Թէ չ'տեսնիմ մի բոսլէ, պէտք է որ էրվիմ մնամ,

Ո՛վ հայրիկ իմ, բո Սմբատիդ խղճալով արան խնամ,

Այս նպատակիս զնալու Աստուած հրաման տուեց:

Սմբատը այս երգը աւարտելուց յետոյ նրա հայրն ու մայրը սկսեցին հարց ու փորձ անել. որդի ասում էին, այդ ինչ խօսքեր է, որ քեզանից գուրս խօսում ես, Ձէյթուն սրտեղ, դու որտեղ, Տիգրանը սօվ և նրա աղջիկը սօվ. մի սխալուի որդի, այդպէս բան չ'կայ: Նրանք ծածուկ Սմբատի ձին տեղափոխեցին և զէնքերը նոյնպէս ուրիշ տեղ պահեցին. որպէս զի անզէնք և առանց ձիու չ'կարողանայ գնալ, բայց Սմբատը ասաւ որ ես տռանց ձիու և զէնքի էլ կարող եմ գնալ, բայց վերջը մըտածեց որ, առանց իւր ծնողաց օրհնութեան եթէ գնալու լինի, գուցէ գործը չ'լաջողուի. ուստի միտ-

բը դրաւ որ նրանց օրհնութիւնն առնի և յետոյ
նզայ, առաւ նուագարանը ձեռքը և սկսեց բէշիշ
օղլու եղանակով երգել այս երգը.

Հաղար ու մէկ անուան տէրը կ'սիրէի,
Ո՛վ ծնողը ինձ առէր հրաման գնամ.
Խնդրեմ տուրք ու ողորմութիւն նուիրէք,
Որ Աստուած ինձ լինի օգնական գնամ:

Ծնողները տեսան որ սա հաստատ սլխտի գը-
նայ, հայրն ասաւ որդի, սպասիր մի քանի խօսք
էլ ես առեմ, եթէ կ'ուզես լսիր իմ խօսքերը և ա-
սաւ:

Հ ա յ ը ը

Այդ ինչ միտք է որդի, կամ այդ ինչ սէր է,
Մեզ տխուր թողնելով չէ արժան գնաս.
Քեզ կաղաչեմ մէկ քանիմ օր համբերէ,
Հօրդ թաղես, անես գերեզման գնաս:

Ո ը դ է

Հայրիկ, մի արգելիր ինձ ճանապարհից,
Սիրելին չի ջոկուի իւր սիրահարից.
Թէկուզ գնամ ընկնեմ մեծ զնաթ՝ բարից,
Սօֆիի սիրուն կուզեմ դէմ մահուան գնամ:

Հ ա յ ը ը

Ո՛վ դու իմ մէկուճար աղնիւ որպեակ,
Քո գնալուդ տեղը, մեզ ասն շխտակ.
Ծերունի ծնողքդ մի թող անգաւուկ,

Կ'կարծեմ որ թողնես յաւիտեան գնատ:

Ո ը դ ի ն

Սմբատն եմ գնալուս տեղը Ջէյթուն է,

Երազումս տեսած սիրելիս հոն է.

Թէ ես ձեզ մտանամ, Տէրն ինձ սղանէ,

Կ'ցանկամ սիրելուս տեսութեան գնամ:

Հ ա յ ը ը

Ո՛վ դու Սաղաթէլի սրգի հարտդատ,

Որովհետեւ գնալու ես դու հաստատ,

Եղօթք անեմ մնաս փորձանքից ազատ,

Տէրը միշտ քեզ լինի օգնական գնատ:

Երգեցողութիւնը Կերջացնելուց յետոյ թէև իրաւունք տուին գնալու, միայն ձին և զէնքերը շքտովին, մտածելով թէ, նա մի ջահել երիտասարդ է, նա ինչ գիտէ Ջէյթունը կամ նրա ճանապարհը, բազարից դուրս կ'դայ մի քանի օր կ'պտտուի և էլի կ'վերադառնայ տուն: Բայց Սմբատը հազու իր տեսական հասարակ հազուստը, ստիչ քամարը կապից և ժամացոյցը վրան առաւ և այն աղօթքի գրուածքները իւր հետ վերցրեց, նաև այն թանկագին և դիպթափ ակնեայ մատանին ու իւր սանթուրը, մնար բարով առաւ և ընկաւ ճանապարհ, Տէր դու օգնիր աղօթքը մրմնջալով. բայց Սմբատը իր մանկութիւնից մինչև այդ ժամանակ ոտքով ճանապարհ չէր գնացել, որի համար շատ գթուար էր թւում Սմբատին. թէև մենակ մարդու համար մեծ

դժուարութիւն է հեռաւոր ճանապարհ շարունակիլը. բայց Սմբատը Սօֆիայի սիրով տաքացած ոչ մի բան չէր դժուարանում նորա համար, ոչ հեռու և անծանօթ ճանապարհը և ոչ միայնակուլութեան երկիւղը կարողացան Սմբատին իւր սիրելու տեսութեան ճանապարհից յետ կանգնեցնել: Արմաւիրից մինչև Ջէյթունը երկու ամսուայ ճանապարհ էր այն էլ սուրհանդակի համար: Վերջապէս մի ամսեայ ճանապարհորդութիւնից յետոյ մի օր հասաւ մի հայաքնակ քաղաք, հարցրաւ քաղաքի մասին և իմացաւ որ Բաղէշ (Բիթլիս) քաղաքն էր, իրան իջեանելու համար մի կարմիր դռնով սրճարան ցոյց տուին, որ Սարգիս Մատթեանցին էր պատկանում: Վասն զի նրա սանթուրից հասկացան որ երգիչ էր, նրա համար տարան այնտեղ որ մի փոքր շահուի: Սմբատը ներս մտաւ սրճարանը խոնարհ կերպով բարեկց և նստեց դրան մօտերքում. սրճարանը լի էր բազմաթիւ մարդկանցով, կային նաև նուագածուններ, որոնց գլխաւորի առաջ մի թաշկինակ կար փռած և վրան ոսկի և արծաթ դրամներ կիտուած, երգում էին երգիչները բաւարար եղանակներով որոնց գլխաւորի անունը Մաղաք էր և ունէր հօթ աշակերտներ: Սրճարանի բարձրագոյն տեղը բռնել էր մի իշխան մարդ, որի հրամանները իսկոյն և եթ կատարում էին այնտեղ գտնուողները, այդ մարդը տեսաւ Սմբատին և ձեռքի գործիքից հասկացաւ որ երգիչ է, մօտեցաւ նրան և հարցրաւ,

երևի դուք էլ երգիչ կ'լինէք եզրայր, համեցէք
վերև, և մեր երգիչներէ շարքն անցած երգեցէք
մի բան էլ դուք եթէ կարելի է. բայց Սմբատը ա-
շուղական մրցումներից զգուշանալով, պատասխա-
նեց, հայր իշխան, որովհետև ես օտար երկրացի
մի անծանօթ մարդ եմ, գուցէ իմ կողմից այս ժո-
ղովքում մի անբաւականութիւն տեսնուի, այն
ժամանակ ինձ իմ յանձանքը ներող և ինձ պաշտ-
տանող շունենամ, ինձ լաւ շի լինի. աւելի լաւ
կ'լինի թոյլ տար ինձ այս երեկոյ իբրև հիւր, հան-
դատանալու և վաղը իմ ճանապարհը շարունակելու:

Իշխանը ասաւ, սիրելի մենք բոլորս էլ հայեր
ենք քեզ այտակոյ ոչինչ ասող շի լինի. և բացի
զբանից եթէ դու մի լաւ բան զխտենաս, այն ժա-
մանակ քեզ համար մի քիչ ճանապարհածախս էլ
կ'հաւարենք, մի վախենար, այս սրճարանը իմն է,
ինձ Սարգիս Մատաթեան կասեն, քաղաքիս դա-
տաւորներն էլ առանց ինձի ոչ ոքի պատժելու ի-
բաւանք չունին: Իշխանի այս խօսքերից Սմբատը
սրտասնդուեցաւ և ասաւ, պարոն եթէ դուք կը-
բարեհաճէք ինձ մի փոքր պաշտպան հանդիսանալ,
ես էլ իմ կարեաց չափ, իմ շնորհքը ցոյց կ'տամ:
Իշխանը դարձաւ վարպետ Մաղաքին ասաւ, վար-
պետ, խնդրեմ բարեհաճէք թոյլ տալ մեր օտար
եզրօրն էլ մի տեղ նստել և մի քիչ երգել:

Վարպետ Մաղաքը նախանձութիւնից լցուած,
վեհանձնարար ցոյց տուեց ամենից ստոր աշակերտի

մօտ նստելու: Իսկ Սմբատը փոխանակ վարպետի ցոյց տուած տեղը նստելու բարձրացաւ և վարպետ Մաղաքի մօտը նստեց: Մաղաքը այժ որ տեսաւ մտքումն ասաց, սա կամ Դրանից յայտով մի գիտնական է և կամ մի շատ տգէտ տղայ է, հարկաւոր է սորան մի կերպ փորձել: Բայց Սմբատի պեղեցկութեան և շարժումներին բոլորն էլ հաւանեցին և սրտով սիրեցին: Մաղաքը նուագեց գիւտնու ևղանակը և ասաւ Սմբատին, պատրաստ կաց, այստեղ նստելը օրէնքով է, սիրելիս: Սմբատն ասաւ իս պատրաստ եմ համեցէք: Եւ Մաղաքը հարցրեց այսպէս.

Մաղաքն

Եյն ինչն է որ աշխարհի մէջ ամեն բանի վրայ կայ, Ստեղծուած ոչինչ չկայ, որ ճանաչուի առանց նա: Գու որ այդքան համարձակուար քեզնից պատասխան կուզեմ.

Եթէ կարողութիւն չունիս սանթուրդ տուր ու գնայ:

Սմբատը

Եյն անունն է աշխարհի մեջ ամեն բանի վրայ կայ, Ստեղծուած ոչինչ չկայ, որ նա անուն չունենայ. Բեզ կազաչեմ չ'բարկանաս շնորհալի վարպետ Մաղաք,

Խնայէ պանդխտութեանս շատ էլ մի հալարտանայ:

Մաղաքը

Եյն ինչն է որ տարուայ մէջը ծնունդ կառնի տասըն և մէկ,

Եմտէ ամիս կ'ծնանի, մինք արու մինք էգ.

Եյս ինչն է որ ոսկորը սև միսն սպիտակ կաշին
չէի,

Չատ ժամանակ կաշին կուտայ մէրկ մսովը կ'մնայ:

Սմբատ

Եգանինն է աարուայ մէջը ծնունդ կառնէ տանն և
մէի,

Եմտէ ամիս կ'ծնանի, մինք արու մինք էգ.

Եյն փշատն է ոսկորը սև միսը սպիտակ կաշին չէի,

Չատ ժամանակ կաշին կուտայ, մերկ մսովը կ'մնայ:

Մաղաքը

Եյն ինչն է որ անունը կայ, ինքը չ'կայ, աննիւթ է.

Չայնը գալուս կ'ճանաչուի, անտես, աներևոյթ է,

Ես բեղի վարպետ կանուանեմ, հարցերս գտնիս դու
թէ,

Մաղաքը այս փորձերովը, կուզէ չնորհդ իմանայ:

Սմբատը

Եյն երզն է որ, անունը կայ ինքը չ'կայ աննիւթ է,

Չայնը գալուս կ'ճանաչուի, անտես աներևոյթ է.

Պատրաստ կայ որ, այսուհետև քո օրդ սև ու մութ է,

Սմբատը ձեռքիդ քնարը անշուշտ առնել կ'ջանայ:

Եյս երգը աւարտելուց յետոյ, Մաղաքը ասաւ ուրեմն դու ինձ հետ հակառակուել կուզես. Սմբատը ասաւ, եթէ ձեռքիցս գայ, իրաւունքով սազդ պիտի խլեմ ոչ թէ միայն հակառակուիմ, դրա համար Մաղաքը կարմրելով վեր առաւ սազը և մի

Թաղնիսի եղանակաւ ասաւ այսպէս.

Մաղաքն

Սկզբէն Հայրն Աստուած, հողէն մարդ շինեց
Քանի տարեկանի շափով կատարեց.
Եյն ժամ որ Ադամին դրախտէն հանեց,
Հանդերձ շունէր, նա ինչով կառավարեց:

Սմբատն

Սկզբէն Հայր Աստուած, հողէն մարդ շինեց,
Եւստուն տարեկանի շափով կատարեց,
Եյն ժամ որ Ադամին դրախտէն հանեց,
1) Աստուած, մաշկեղէնից կարեց հազցրեց:

Մաղաքն

Եյն ինչ այգէգործ էր, այգուց շ'կերաւ,
Ո՞վ հրամայեց արև, լուսին դադարաւ,
Եյն ո՞վ էր որ արեգակը դարձրաւ
Ի՞նչ պատճառով այդ նշանը ցոյց տուեց:

Սմբատն

2) Ենովքն էր այգեգործ այգուց շ'կերաւ,
3) Յեսոււի խօսքով արև լուսին դադարաւ,
4) Յեսային էր արեգակը դարձրաւ
Եգեկիայի համար նշան ցոյց տուեց:

Մաղաքն

Մաղաքն եմ բեզանից կուղեմ մեկնութիւն.
Եյն ո՞վ էր մօտեցաւ իրան մայրերուն

1) Եննդ. 3 գ. 20 համար 2) Ժող. 30 հրես. 3) Յես. 10 գ. 12,14 համար 4) Թագ. 20 գ. 8,10,11 5.

Ո՞ր աղգի խօսուացքն է Ազամայ լեզուն,
Այն նվ էր որ ծովը արօրով վարեց:

Սմբատն

Սմբատն եմ անտրտունջ կ'տամ մեկնութիւն,

- 1) Արիսողոմ լկեց իրան մայրերուն
- 2) Հայերէն խօսուացքն էր ազամայ լեզուն,
Այն Արիստակէսն էր որ ծովը վարեց:

Այս հարցերի պատասխանը որ տուեց Սմբատը Մարգիս աղէն ասաւ, վարպետ, հաւանեցանք տուած պատասխաններին, [Թէ ոչ, Մաղարը թ[Թի տակաւին ասաւ ինչու չէ, և այնտեղ գտնուողները ասին, կեցցէ շատ տեղով պատասխանեց. և Մարգիս աղէն ասաւ չեբողութիւն հիմայ հերթը Սմբատինն է, [Թող նա ասէ. և դու Մաղար պատասխանիր. Մաղարը ակտմայ կերպով վնաս չունի ասաւ, Սմբատը վեր ասաւ նուազարանը և մի աջամի [Թաջնիս նուազելով ասաւ.

Սմբատն

Ո՞վ իմաստուն, հանճար քաջ վարպետ Մաղար,
Պատրաստ կնց հարցմունքիս պատասխանը տու.
Ո՞ւմ մազը սխալտակեց ամենից առաջ,
Քննէ զրրերը ինձ էլ հասկացու:

Մաղարն

Այգպիսի հարցմունքից ես լաւ եմ տեղեակ
Զուր տեղ գրեանքներից վէճ մի բան դու.

1) Բ. Բ. 16 գլ. 20, 22 համար 2) Ժանապարհերկ. 366 երես:

Երբահամ սիպտակեց ամինից առաջ,
Եյդ տղայոց հարց է, բան գիտես հարցու:

Սմբատն

Պաւիթը որ եղաւ Սաւուղին փեսայ,
Ի՞նչ բան բնծայ տուեց թէ գիտես ասն.
Եյն ի՞նչ կենդանի է, որ այժմուս էլ կայ,
1) Իսկ նա ստեղծուած է առանց Աստծու:

Եյս տունը որ ասաւ, Մաղաքը չ'կարողացաւ
չուտով պատասխան դտնել, սազը վայր դրաւ և
սկսեց ծխախոտ ծխել, և մտածել թէ, արդեօք
ի՞նչ կայ, առանց Աստծոյ ստեղծուած: Սարգիս տ-
ղէն տեսաւ որ Մաղաքն էլ չի պատասխանում հար-
ցրաւ, վարպետ ինչո՞ւ չէս պատասխանում. Մաղա-
քը ասաւ ներողութիւն պարոն, որովհետև բաւա-
կան ժամանակ է որ չեմ ծխել, մի բիշ ծխենք,
թող նա միւս տունն էլ ասէ և ես երկուսին մէ-
կէն կ'պատասխանեմ. Սմբատը միւս տունն էլ աս-
աւ այսպէս.

Սմբատն

Սմբատն եմ խորամիտ, հանճարեղ գիտուն,
Հաւքերն ում միս բերին առտու իրիկուն.
Եյլ պատասխան շունիս փակուեց բո լեզուն,
Կամենում ես ասել, մեղայ Աստծու:

Սմբատը իւր հարցը աւարտելուց յետոյ Սար-
գիս այլէն ասաւ, վարպետ, բաւական է, ծխախոտ

1) Եյս կենդանու մասին Յայսմուսուրբի մէջ Փետր. 29 տեսէք:

ծխացնես, թէ կարող ես, սլառասխանիր, եթէ ոչ, աշուղական պայմաններով այս մարդը ձեր սագիրը ու այդ ձեր հաւաքած փողը կ'սխլ: Մաղաքն ասաւ պ. Մատաթեանց, եթէ այս գիշեր ինձ ժամանակ տար, փողը անպատճառ ես կ'սլառասխանեմ. Մատաթեանն ասաւ, եթէ այդպէս է, սէտք է ձեր նուագարանները և այդ փողերը մեզ մօտ իբրև գրաւ մնան. դուք գնացէք: Մաղաքն ասաւ, թող այդպէս լինի. իրանք գնացին և սրճարանումն հղած ժողովուրդն էլ ցրուեց, իսկ Սմբատը մնաց այնտեղ, որովհետեւ Սարգիս աղէն չ'թողեց ուրիշ տեղ գնալու. Մաղաքը գնաց տուն և այդ հարցի համար շատ մտածեց, և տեսաւ որ չի կարողանում գտնի առաւ, ամենից յաւ է, որ ես այս քաղաքից փախչիմ և հեռանամ. մինչ նրա այստեղից գնալը, և այն գիշերը ելաւ և քաղաքից փախաւ, առաւօտեան, քաղաքի ժողովուրդը հաւարուեցան սրճարանը, որ տեսնին թէ կարողանում է Մաղաքը նորեկ աշուղի սլառասխանը տայ, նրանք չ'գիտէին թէ Մաղաքը փախել է, երբոր տեսան Մաղաքը ուշանում է, մարդ ուղարկեցին նորա յետեից, բայց Մաղաքը տանը չ'գտնուելով, նորա կինը ասաւ որ, նա այս գիշեր տուն չի եկել. գնացողները թէև քաղաքում մի քանի տեղ փնտրեցին, բայց իզուր և վերջը իմացան որ նա փախել է եկան և յայտնեցին որ նա փախել է. Մատաթեանը ասաւ, Սմբատ, իրաւունքով այդ փողերը և սագիրը բոնն են, ինչ ուզում

ես արն, միայն կ'ընդրեմ որ, իմ սրճարանից չ'հե-
ռանաս, որովհետև այստեղի ծաղիկը Մաղաքն էր,
երբ նա չ'կայ, դու եղիր. Սմբատը մտածեց և ա-
սաւ, լաւէ մի քանի օր այստեղ կ'մնամ և ինձ մի
րիչ ճանապարհածախս հաւաքելով կ'գնամ իմ գոր-
ծին: Այս քաղաքի միւս երգիչները Մաղաքի փախ-
չելը որ լսեցին, թանկագին բնծաներ հաւաքելով
եկան Սմբատին տեսութեան, որովհետև գրանք էլ
Մաղաքից դժգոհ էին. Սմբատն էլ առաւ սագիւրը
բնծայեց նրանց իսկ փողերը ինքը վեր առաւ. այ-
նուհետև այդ սրճարանի երգիչը միայն Սմբատն
էր. բայց Սմբատը Ձէյթունը չէր մոռանում, աղաւտ
ժամերում քաղաքից դուրս կեյնէր և դէպի Ձէյթուն
գնացող ճանապարհների մասին հարց ու փորձ կա-
ներ, ծանօթանալու համար:

Հիմայ թող Սմբատը այստեղ մնայ, իսկ մենք
բնթերցողին տանենք Սմբատի ծնողաց մօտ Արմա-
ւիր քաղաքը: Սմբատի ծնողները երբ նրա վերջին
մնաք բարեաւը լսեցին համարեայ չէին հաւատում
որ նա հաստատ սխտի գնայ. դրա համար, թոյլ
կերպով թողին նրան տանից հեռանալու, բայց երբ
երրորդ և չորրորդ օրը վրայ հասաւ և Սմբատը
արդէն հեռացել էր, նորա հայրը՝ Սաղաթէլը կը-
նոջը Մարգարիտին մնաս բարով ասաւ, ես մինչև
Սմբատին չ'գտնեմ, էլ ինձ տուն գալ չ'կայ ասաւ
և իւր ձին հեծնելով, բնկաւ ճանապարհ քաղաքէ
քաղաք, երկրէ երկիր, ամեն մի անցորդից և պա-

տահադից հարցնում էր, բայց ոչ ոք չէր լմանում նորա որդու տեղը: Օրուայ մէկում Սաղաթէլը ճանապարհին տեսաւ որ առաջից մի կարաւան է գալիս, մտքումը դրեց որ նրանցից հարցնէ, սբանք ասաւ ման եկող մարդիք են, ամեն տեղից տեղեկութիւններ կունենան, տեսնենք իմ Սմբատի մասին էլ մի բան դիտեն թէ ոչ, երբ որ մօտեցան, Սաղաթէլը, յարգելով նրանց պիտին, բարեկց խոնարհարար և խնդրեց որ կարաւանը կանգնեցնեն նրանք այնպէս էլ արին. Սաղաթէլն ասաւ տէր վաճառական, իմ ցաւը շատ խիստ է. եթէ բերանացի տեսմ գուցէ չհասկացուի. թողէք որ երգելով հասկացնեմ, և իր դաշոյնը սաղի տեղ համարելով, սկսեց հարցնել այսպէս.

Սաղաթէլն

Վաճառական բեղնից մի բան հարցանեմ,
Պարզե՛ք մէկ բարի լուր վաճառական.
Որդիս կորուցել եմ, հարց ու փորձ կանեմ.
Սրտիս մէջ վառվում է հուր, վաճառական:

Վաճառականը որ լսեց զբա երգելը ասաւ,
սպասիր հերթով ասենք և ասաւ.

Վաճառականն

Եյդ ինչպէս կորուստ է սիրելի եղբայր,
Որդուդ անունն ինձի տուր իմ սիրելի.
Պարտս լինի շուռ գամ ընդհանուր աշխարհ
Գտնեմ, թէ կուղ լինի ուր իմ սիրելի:

Սաղաթէլն

Որդիս մէկ ու ճար է, անուներ Սմբատ,
Տասնութը տարեկան մի երիտասարդ
Միջրին ոսկէ գօտի, ծոցին կայ սահաթ,
Երգելով կածէ սանթուր, վաճառական:

Վաճառականն

Սմբատին ես տեսայ Բաղէշ քաղաքում
Սարգոյի սրճարանը սանթուրն աւտջին
Երգի միջով յաղթեց երգիչ Մաղաքին
Չառեցին էլ եկաւ դուր, իմ սիրելի:

Սաղաթէլն

Սաղաթէլն եմ կուլամ Սմբատիս համար,
Ուրեմն իմ որդին տեսած ես կըբայր,
Գնալու եմ, բայց չեմ գիտէ ճանապարհ,
Չսուր կուգամ այսպէս տխուր, վաճառական:

Վաճառականն

Վաճառական Գարապետն եմ Նաղարով,
Ըռուտուրս միշտ է հազար-հազարով,
Ճանապարհը ցոյց տամ և գրեմ գրով.
Մի սլրտտուի անմեղ դուր իմ սիրելի:

Երգեցողութիւնը վերջացնելուց յետոյ, վաճառականը վեր առաւ թուղթ ու զրիչ և ճանապարհի գծագրութիւնը նկարելով ամեն նշաններով ցոյց տալու համար գրեց և յանձնեց Սաղաթէլին, և ոտաւ, կ'գնաս Բաղէշ և կ'հարցնես Սարգիս Մառաթեանի սրճարանը. ճիշտ այնտեղ կ'փնդրես Սըմ-

բատին. Սաղաթէլը ուռաւ գիրք և շնորհակալ ե-
զաւ վաճառականից ու ընկաւ ճանապարհ, վնաց
հասաւ Բաղէշ և հարցնելով գտաւ Սարգիս Մատա-
թեանի սրճարանը, իջաւ ձիուց. նրան տեղաւորեց
ախոռուճ և ինքը մտաւ սրճարանը մի քանի սուրճ
խմեց և տեսաւ որ Սմբատը այնտեղ է, նրան ո-
չինչ չ'ասաւ. Սմբատն էլ նրան ծանօթութիւն չը-
լայտնեց նրա համար որ, առանձին կերպով նրան
համոզէ և յետ դարձնէ: Այդպէս մնացին մինչև
մութն ընկաւ, մարդիկ հեռացան և այդտեղ մնա-
ցին միայն Սմբատն, իւր հայրը և սրճարանում ծա-
ռայողը: Ծառան Սաղաթէլին ասաւ եղբայր, դու
էլ այստեղ պիտի մնաս թէ ուրիշ տեղ ունիս գնա-
լու, Սաղաթէլն ասաւ, ուրիշ տեղ չունիմ, եթէ
կ'յոժարանա՞ս այստեղ կ'մնամ. Սմբատը ասաւ դա
մեր երկրացի է, թոյլ տո՛ւր, թող այստեղ ընի.
վերջապէս հայր ու արդի միասին անկողին մտան:
Սաղաթէլն ասաւ որդի, այս ի՞նչ բան բռնեցիր,
դու մեզի ասացիր ես սիրահարուած եմ և Զէյթուն
պիտի վնամ սիրելոյս տեսնելու, ինչո՞ւ եկար այս-
տեղ մնացիր և ինձ չարչարելով այստեղ բերիր:
Սմբատը հօրը միամտացնելու համար ասաւ, ներքի
հայրիկ, ես սխալուեցայ որ ձեզ չ'յոցելի հիմայ մի
քիչ հանգիստ եղիր ընիր, առաւօտը կեղնենք և
միտօին կ'գնանք մեր տուն. Սաղաթէլը համոզ-
ուեցաւ այդ խօսքերով և բնաւ. Առաւօտը երբ
Սարգիս Մատաթեանը եկաւ սրճարանը, Սմբատը

իրան թոյլավութեան համար Մատաթեանից խընդ-
րում է՝ երգելով ու ասում այսպէս.

Սմբատն

Խնդրում եմ բեզանից ով բարի իշխան,
Որ թոյլ տաս ես գնամ իմ հայրենիքս.
Ցաւեր ունիմ սաստիկ, անթիւ զանազան
Խնդրեմ թոյլ տաս, գնամ իմ հայրենիքս:

Եյս գիշեր երազումս տեսայ հայրիկս,
Լալում մորմօրում էր անուշ մայրիկս
Արտասունք թափելով ազնիւ բոյրիկս
Խնդրեմ թոյլ տաս գնամ իմ հայրենիքս:

Սմբատն եմ ես մի նորահաս մին ու ճար,
Իրաւ այսօր գլխիս մթնել է աշխարհ,
Հայր ու մայրս մորմօրում են ինձ համար,
Խնդրեմ թոյլ տաս գնամ իմ հայրենիքս:

Մատաթեանը որ լսեց այս երգը, ասաւ, որ
այդպէս է Սմբատ, ես չեմ արգիլի բեզ, գնայ Աստ-
ուած թեզ հետ. Սմբատը Մատաթեանից շնորհա-
կալ եղաւ և մնաս բարով ասելով հօր հետ միա-
սին դուրս ելան սրճարանից. ձին բերել տվին և
երկուսն էլ հեծան ու ընկան ճանապարհ. մի բիշ
որ բաղաբից հեռացան, ճանապարհը երկուսի բա-
ժանուեց, Սմբատը թռաւ իջաւ ձիուց և միւս ճա-
նապարհով գնալու եղաւ, հայրն էլ իջաւ ձիուց
և փաթաթուեցաւ նրա վզով, համբուրում էր և
լաց լինում: Սմբատն ասաւ մի լաց լինիր հայրիկ

ջան, ես երբէք ձեզ չեմ մոռանայ. բայց մինչև իմ սիրելւոյս չ'զտնեմ անկարելի է որ ես տուն դառնամ, աղօթիք ինձ համար որ ես աջող ընթացք ունենամ. սիրելւոյս առնեմ և յետ դառնամ. իսկ հայրն դարձեալ անհամբեր լաց էր լինում և խընդրում մի գնար իմ մէկ ու ճար որդեակ:

Սմբատը տեսաւ որ, հայրը շատ է լալիս և չէ թողնում գնալու՝ ասաւ հայրիկ, ինձ բաց թող, մի երկու խօսք եկաւ միտքս երգելու, ասեմ դու յսիր, հայրն ասաւ ոչ որդի, ինչ որ ասես զուր է. Սմբատին ասաւ տես հայրիկ սանթուրն ինչ է ասում և 'նուազեց զուրէյիթ հղանակով այս երգը.

Ո Ր Ղ Ե Ս

Մի լար այդպէս անմխիթար
Մի լար հայրիկ, մի լար մի լար,
Օրհնութիւնով քից ճանապարհ
Մի լար հայրիկ, մի լար մի լար:

Հայրն ասաւ յսիր որդեակ ես էլ ասեմ.

Հ Ա Յ Ր Ն

Որդի թէ որ ինձ կ'սիրես,
Մի գնայ որդիս մի գնայ,
Իրաւ իմ սիրտս կաւերես,
Մի գնա հողիս մի գնա:

Ո Ր Ղ Ե Ս

Սուգ մի անիր, անմեղ ու զուր,
Ինձ գնալու հրաման տուր,

Գնում եմ սիրեկանիս հիւր,
Մի լար հայրիկ, մի լար մի լար:
Հ ա յ ը ն

Ինչպէս հրաման տամ գնաս,
Գնացիր այնտեղ կ'մնաս
Գուցէ պատահի մէկ վնաս
Մի գնա կեանքս, մի գնա:

Ո ը ղ ի ն

Եթէ որես այնտեղ մնամ,
Իմ ստեղծողս ուրանամ,
Կերպ-կերպ պատիժներ ստանամ.
Մի լար հայրիկ, մի լար մի լար:

Հ ա յ ը ն

Եղբերդմանդ հաւատացի,
Բաւէ որքան, որես լացի,
Քանիմ օր ինձ մօտ մնացիր
Մի գնա յոյսս, մի գնա:

Ո ը ղ ի ն

Հայր, Սմբատից մի նեղանար,
Գնալու եմ չ'կայ հնար
Բայց միայն ձեզ չեմ մոռանար
Մի լար հայրիկ, մի լար մի լար:

Հ ա յ ը ն

Սողաթէյն եմ հասակս առած,
Մի թող այսպէս ճիտս ծռած,

Մինչև գառ կ'մնամ մեռած

Մի գնար, գառս մի գնար:

Երգեցողութիւնը վերջացնելուց յետոյ Սմբատն ասաւ հայրիկ, օրհնիր ինձ, որ ես անվնաս իմ ճանապարհը շարունակեմ և իմ նստատակին հասնիմ: Սողաթէլը տեսաւ որ էլ հնար չ'կայ, շի կարողա՞նում սրբուն յետ կանգնեցնել, տեսաւ, սրովհեռե դու խոստացար որ ինձ չ'մոռանաս, Աստուած քեզ օրհնէ և պահպանէ, որ դու նստատակիդ հասնիս և բարով յետ դառնաս: Սմբատն համբուրեց հօր ձեռքը և հայրը նորա ճակատն և լալով բաժանուեցան: Սողաթէլը նստաւ իւր ձին և դարձաւ դէպի իւր քաղաքը, իսկ Սմբատն ուղևորուեց դէպի Զէյթուն: Սմբատն իր յոյն Աստծոյ վրա դրած, շարշարուելով հասաւ իր ցանկալի Զէյթուն քաղաքը. պտտահեց մի մարդու և իրան համար մի բնակավայր ուղեց գտնել հարցնելով: Այդ մարդն ասաւ, մի քիչ սուաջ որ երթաս, կ'պատահիս մի աղբիւրի և այդ աղբիւրի մօտ կայ մի սրճարան, որ պատկանում է Մուշեղ Բագրատեանին. այս քաղաքում ամենից երևելի և մարդաշատ սրճարանն այն է, այնտեղ կարող ես Երգելով օգտուել: Այնտեղ կայ նաև մի երգիչ օրիորդ նոյեմդար անունով, որն այդ սրճարանի տէր Մուշեղ Բագրատեանի աղջիկն է և Յովսէփ իշխանի հարսնացուն, թէ այս քաղաքում և թէ նորա սահմաններում նրա հետ երգող և նրա հարցերին պատասխանող չ'կան. Յովսէփ Մելիքեա-

նը այս բաղաքի կուսակալի տեղապահն է, նոյն-
 զարն այս հինգ տարի է որ նշանուած է այդ Յով-
 սէփի որդու հետ, միայն չի պսակուում, որովհետև,
 նա ուխտել է որ երբ իրան մի որևէ երգիչ յաղ-
 թեց, այնուհետև նոր պիտի պսակուի: Եթէ շնորհք
 ունիս, այդպէս մի բան կարողանաս անէ, բաւա-
 կանին օգուտ կ'ստանաս պ. Յովսէփից և նա այնու-
 հետև կ'պսակէ իւր որդին և հարսանիք կանէ: Սըմ-
 բատն ասաւ, այդ իմ գործը չէ, ես մի անծանօթ
 մարդ եմ, ինձ ինչ պէտք է ուրիշների հետ հակա-
 ռակուել: Եւ այն մարդու մօտից հեռանալով գնաց
 ուղիւ այդ ցոյց տուած սրճարանը, ներս մտնելով
 տեսաւ որ մի սիրուն օրիորդ նստած է վերի կող-
 մը: Սմբատը նստեց մի քիչ հանգստացաւ, մի եր-
 կու սուրճ խմեց: Նոյնմօզը տեղից ելաւ, նուագա-
 բանը մի լաւ յարեց և սկսեց նուագել կանգնած ու
 խաղալ, և ուղիղ որ շատ հրաշալի ձայն և նուա-
 գել գիտէր, մի երկու եղանակ կրկնելուց յետոյ,
 Յովսէփ Մելիքեանը տեսաւ Սմբատին հիացած նրա
 դիպեցկութեամբ և նրա մօտի սանթուրն ևս տես-
 նելով մտքումն ասաւ, սա մի շնորհալի վարպետ
 է երեսում, եթէ իմ հարսին յաղթելու լինի, կարող
 է սա լինել, մտածեց և հարցրաւ, այդ ինչ գործիք
 ի մօտինդ եղբայր, սանթուր է պարոն, պատաս-
 լոանեց Սմբատը, ուրեմն նուագել և երգել կարող
 ես չէ, այն պարոն մի քիչ գիտեմ: Ուրեմն ես քեզ
 մէ բան էլ կասեմ, եթէ կարողացար այս տղջկան

յաղթել, այն ժամանակ ինչ կամք ու նպատակ ունիս, անշուշտ ես կ'կատարեմ. Սմբատն ասաւ կըփորձուինք, եթէ Լստուած մի քիչ շնորհք տուել է կ'տեսնեք: Յովսէփը դառնալով Նոյեմզարին տասաւ, պատրաստ կաց որ, այս մարդի հետ պիտի փորձուիք: Նոյեմզարն ասաւ ես պատրաստ եմ, ու սկսեց խաղալով նուագել դիւանիի եղանակով, այսպէս:

Նոյեմզարն

Թէ կարող ես համարձակուի արի առաջ պատանի
Տեսնիմ թէ ինչ մտքով մտար դու այս բաղաք պա-
տանի,
Ուրեմն լաւ զգուշացիր դու բեղն ու քեզ պաշտ-
պանէ,
Թէ չէ սրտումդ կ'մխտն նետու նիզակ պատանի:

Սմբատն

Համբերէ որ հերթը իմն է ով իմ տեղեակ նազանի,
Քեզ նմանի հետ խօսալու ունիմ փափակ նազանի,
Չուտափոյթ ինձ մի անարգիր խօսակցութեան մի-
ջոց տնւր-
ես մի տպէտ ու անկիրթ եմ, դու հեղինակ նազանի:

Նոյեմզարն

Եբբէք ոչ որ չի անարգի եթէ իրան գիտենայ,
Իմացիր որ կ'հալածուի ով ինձ գէմ վստահանայ,
Մուկն ինչ է որ կարողանայ, կատուի ճանկին դի-
մանայ

Մկի համար մահ է, միայն, կատուին կատակ, պա-
տանի:

Սմբատն

Եյս մազով ես աշխարհի մէջ շատ ու շատ տեղ պը-
տտայ

Մի երգիչ կամ մի հեղինակ ինձի յազթող չ'զտայ,
Մի կարծիք թէ չ'դիտութեան ես այս քաղաք ներս
մտայ

Յերանդ ուղիղ բաց արած, լեզունդ շիտակ, նազանի:

Նոյեմզարն

Լսէ՛ ր՛կ դու անմիտ յիմար, ես քեզ ասեմ իրաւը

Որսի նման ճանկս ընկար իմացիք վլխիդ ցաւը

Նթէ որ լսած լինէիր Նոյեմզարի համբաւը,

Մէկէնի մէկ շէիր լինի դու հակառակ, պատանի:

Սմբատն

Յարի համբաւդ լսելով եկեյ եմ քեզ տեսութիւն

Կամ սանթուրս քեզ ընծայեմ կամ քու սագդ ինձի
դուն

Յայց ասեմ իմ նպատակս յայտնի լինի ամենուն,

Սմբատն եմ ես քեզ որսալ ունիմ նպատակ, նազանի:

Եյս երգից յետոյ Նոյեմզարն նուազեց թաղ-
նիս ու կրկին երգեց մի դարս հէջջայ:

Նոյեմզարն

Իմացիր տես ինչ եմ ասում ան տղայ,

Թէ կարաս պատասխան տիուն, ո, հիւն լըէ,

Թէ խելք ունիս վաղով 1) վինդ տար գնայ
Ընկար փոսը ինչպէս կէն ո, հիւն, ըրէ:

Սմբատն

Երգէն պատրաստուած եմ, խօսիր ան պղծիկ,
Քայց ինձ էլ մի փոքր լիուն, ո, հիւն, ըրէ,
Վինս բեզ տփոյ շեմ, թող լսեն մարտիր.
Ինչ ես գառել այդպէս մէն, ո, հիւն ըրէ:

Նոյեմզարն

Ուրեմն դու շեա գիտեր թէ ես ով եմ,
Ամբողջ աշխարհ դիտէ, գլուխս ինչ գովեմ,
Ես մի խոր ու անյատակ ովկիանոս, ծով եմ,
Քեզ կ'լսեղդեմ անմեղ դա, ո, հիւն, ըրէ:

Սմբատն

Դու թէ ովկիանոս ես, ես մի նաւաւար,
Հանապաղ ծովերում շուռ կուգամ ճարտար,
Խոր տեղից դուրս գալու կ'գտնեմ հետք,
Զ'կայ ինձ մնասող ջէ, ո, հիւն ըրէ:

Նոյեմզարն

Նոյեմզարն եմ արգէն բեզ կ'տամ իմաց
Թշնամիդ ճանաչէ, աչքերդ լեն բաց.
Մտածէ պաշտպանէ կեանքդ զգուշ կաց.
Սրտումդ կ'սխմեմ սէ, ո, հիւն, ըրէ:

Սմբատն

Սմբատն եմ հակառակ բեզ նման շարին,
Կանչում եմ ո. Սարգիս բաջ զօրավարին

1) Վին՝ սանթուր:

Իմացիր որ քեզ պէս հարիւր հազարին
ես կ'սպանեմ առանց թոյ, ո, հիւն, ըրէ:

Այս երգը աւարտելուց յետոյ Յովսէփ իշխանը
մէջ եկաւ և ասաւ, Նոյեմզար, քաւական է ինչ որ
դու ասիր, հիմայ էլ հերթը Սմբատինն է. բայց
Սմբատն ասաւ ոչ, պարոն թող այսօր Նոյեմզարն
ասի, և վազը ես կ'առնմ. Յովսէփն ասաւ, դուք զի-
տէք, ես քեզ համար եմ ասում, որ չ'ասես թէ
ինձ պաշտպանող չ'կայ: Անորհակալ եմ պարոն դուք
ողջ լինիք: Նոյեմզարը մտածեց որ հասարակ խօս-
քերով չի կարողանում Սմբատին կապել, սկսեց ս.
գրքերից և զանազան իմաստութիւններից հարցեր
առաջարկել: հիմա տեսնենք Նոյեմզարն ինչ կ'հար-
ցնէ և Սմբատը ինչ կ'պատասխանէ.

Նոյեմզարն

Լսէ քեզ եմ ասում ով երիտասարդ,
Մտածէ հարցերիս պատասխանը տաս,
Երբէք ինձի յաղթող չեմ տեսած մի մարդ,
Գիտեմ վերջը դու էլ սանթուրդ կուտաս:

Սմբատն

Չատ մի քամահարի է ով ազնիւ աղջիկ,
Իցէ թէ յաղթուիս, ինձ խոնարհանաս,
Յաղթող կ'գտնուի՞ն հեզ, խոնարհ մարդիկ,
Բայց դու հպարտ օւ շատ վերեից կ'դաս:

Նոյեմզարն

Այն լինչ դուռ էր առանց փակել մնաց փակ,

Ով բացեց այն դուռը, ներս մտաւ շիտակ,
Եյն նով է միշտ տիրոջ կամբին հակառակ,
Ինչպէս որ դու այժմս հակառակ կաս:

Սմբատն

Եյն տաճարի դուռն էր, որ մնում էր փակ,
Յիսուս տէրն էր բացեց ներս մտաւ շիտակ,
Սատանէն էր Տիրոջ կամբին հակառակ

1) Հպարտութեամբ երկնուց թափաւ երեք դաս:

Նոյեմզարն

Եյն նով էր որ քարին զարկեց, բխաց ջուր,
Եյն նով էր հազար մարդ մեռցուց առանց սուր,
Եյն նով էր որ իրան կնոջն ասաւ բուր,
Իրբի թէ մի որից չ'բաշէ վնաս:

Սմբատն

- 2) Մոլոխ մարդարէն էր քարից հանեց ջուր
- 3) Սամսոնն էր հազար մարդ մեռցուց առանց սուր
- 4) Արրահամն էր իրան կնոջն ասաւ բուր,
Եյգալիսով էլ մնաց ազատ անվնաս:

Նոյեմզարն

Նոյեմզարն եմ երգիչապետ հաստատուած,
Ի՞նչ բանի համար էր զղջացաւ Աստուած,
Եյն նով էր երկնքից կրակ թափեց ցած,
Այրեց մարդիկ յիսուն յիսուն և ոչ տաս:

1) Ժող. 134 երես: 2) Ելից 17 դ. 3) Գառ 15 դ. 15 համար

4) Իննգ. 20 դ. 1 համար

Սմբատն

Սմբատն եմ ս. Երրորդութեան յուսացած

1) Զբհեղեղի համար զղջացաւ Աստուած.

2) Եղիան էր երկնքից կրակ թափեց ցած

Այրեց մարդիկ յիսուն, յիսուն և ոչ տաս:

Այս հարցերից յետոյ, Յովսէփ իշխանը ոտքի կանգնեց և ասաւ կեցցես վարպետ Սմբատ, կեցցես. և Նոյեմզարին ասաւ, ինչպէս է Նոյեմզար նոր վարպետը, ասաւ վնաս չունի, բայց վերջը նայեցէր: Նոյեմզարը նորից սկսեց նուագել և երգել այսպէս.

Նոյեմզարն

Այժմ բեզ հետ խօսենք երեք-երեքով,

Երկնքումը վկայ երեքը ինչ է,

Երեք էլ կան երկրումը նոյն ձևով,

Փրկչական աւանգած երեքը ինչ է:

Սմբատն

Այն երեք վկան որ երկնքումը կան,

3) Հայրը, որդին, հոգին երեքը այն է,

Երեք էլ կան երկրումը նոյն նման,

Ջուրը արիւն հոգին, երեքը այն է:

Նոյեմզարն

Ո՛վ դրեց ցօղի տակ փորձելով բուրդը,

Ո՛վ ցրուեց Ազիթոփէլի խորհուրդը,

1) Եննգ. 9 գ. 10 համար: 2) Փ. թագ. 1 գլ. 9 համար. 3) Յով-հաննու ա. թղթ. Ծ գլ. 7 համար:

Դաւիթը որ թուեց իւր ժողովուրդը,
երեք բան յայանուեց, երեքը ինչ է:

Սմբատն

1) Դեթէ՞օն ցօղի տակ գրեց այն բուրդը,
Քուսին ցրուեց Արիթօփէլի խորհուրդը

2) Դաւիթը որ թուեց իր ժողովուրդը,
Սսվը, սուրը, մահը երեքը այն է:

Նոյեմզարն

Այն ուլ էր հաւաքեց մեծամեծք ընտիրը,
Աստուած իրան մեղքի դէմ տուեց վճիռ,
Յանկարծ պատի վերայ գրուեց երեք գիր
Երբէք մարդ շիմացաւ երեքը ինչ էր:

Սմբատն

3) Բազդասար հաւաքեց մարդկանց ընտիրը,
Այն գրէրն էր իրան մեղաց վճիռը,

4) Իսկ Դանիէլ կարգաց այն երեք գիրը,
Մանէ, թեկեղ, փարէս, երեքը այն է:

Նոյեմզարն

Նոյեմզարն եմ մի օրիորդ աննըման,
Դու ինձի դէմ մի ձեանայ գիտնական,
Աստուած մարդուց պահանջում է երեք բան,
Կարո՞ղ ես իմանալ, երեքը ինչ է:

Սմբատն

Սմբատն եմ Աստուած է իմ օգնականը,

1) Փող. 6 դ. 36-38 համար: 2) Բ. Թաղ. 17 դ. 15 համարը
և Բ. Թաղ. 24 դ. 10, 18, 20 և 25 համար: 3) Դան. 5 դ. 25: 4) Փող.
եզ. 1, 2, 4, 5 համար:

Կուտամ քո հարցերիդ նուրբ պատասխանը
Սիրելի քո ասած այդ հրեք բանը,

1) Հաւատ, յոյսը, սէրը երեքը այն է:

Այս հարցմունքների ժամանակ բաւական փոյ
հաւաքեցին որ, ով որ յազթէ, փողը նրան տան,
ու նոյնմզարին ասացին. էլ բան ունիս հարցնելու
թէ վերջ պիտի տաս, ասաւ ինչ վերջ տալ, ինչ
բան, այս օր կամ ես իմ սազը նրան պիտի տամ,
կամ նա իր սանթուրը ինձ, ու նորից նուագելով
դուբէիթ հարցուց.

Նոյնմզարն

Դարձեալ նորէն քեզ հարցանեմ,

Սոզումոն տաճարն ուր շինեց,

Քանի սիկզ արծաթ տուեց, (1 սիկզը 2 դրամ է)

Սկզբից այն տեղն ով գնեց:

Սմբատն

2) Սոզումոն տիրոջ տաճարը

Ուռնէի կալի մէջ շինեց,

Յիսուն սիկզ արծաթ տուեց,

3) Այն տեղը Դաւիթը գնեց:

Նոյնմզարն

Այն ով էր որ միշտ անդադար,

Հալածում էր այրն արդար,

Սաւուղ թագաւորի համար,

Սամուէլին ով վեր հանեց:

1) Ա. Կորն. 13 գլ. 13 համար: 2) Ռ. Թագ. 24 գ. 24 համար:

3) Ռ. Մեոյ 3 գ. 1 համար:

Սմբատն

Եյն սաւուղն էր միշտ անդադար.

1) Հալածում էր Գաւիթն արդար,

Սամուէլ Սաւուղի համար

Վհուկ կնիկը վեր հաննց:

Նոյեմզարն

Ո՞վ բացեց բերանը իշուն,

Որ խօսեցաւ հետ իւր տիրուն,

Եղամ իւր անդրանիկ որդուն,

Ի՞նչ մտքով Գային անուանեց:

Սմբատն

2) Աստուած իշու լեզուն բացաւ,

Իսկ Յաղամու հետ խօսեցաւ

Եղամ ծնաւ մարդ ստացաւ

Եյդ մտքով 3) Գային անուանեց:

Նոյեմզարն

Տէրն մեր Հայր երկնաւորը

Եղամ ստեղծեց սր օրը,

Գայինն ատեց իր եզրօրը,

Արեւին ինչո՞վ սպանեց:

Սմբատն

Տէրն մեր Հայր երկնաւորը,

Աղամն ստեղծեց սւրբաթ օրը,

1) Ա. թգ. 28 գ. 10 համար: 2) Քժոց 22 գլ. 22 համար:

3) Գային ստացուած ասել է:

Կայեն իւր Երեւի եղբօրը

1) Սուր զիգիկ բարով սպանեց:

Նոյեմզարն

Նոյեմզար է իմ անունը,
Տուր խօսքերիս մեկնութիւնը,
Ոյ բռնեց բռով արիւնը,
Ո՞ր դէպի երկինքը ցանեց:

Սմբատն

Սմբատ է իսկ իմ անունը
Տամ խօսքերիդ մեկնութիւնը
2) Չար Յուլիանոս իւր արիւնը
Բռով վեր երկինքը ցանեց:

Նոյեմզարը բաւոր հարցերին Սմբատը մի առմի պատասխանելուց յետոյ, Յովսէփ իշխան վերջ տալ տուեց երգեցողութեան և ժողովուրդը սրճարանից ցրուելուց յետոյ Սմբատին տարաւ իրանց տուն: Երեկոյեան հացկերութիւնից յետոյ Սմբատին ասաւ ինչպէս է վարպետ կ'կարողանաս Նոյեմզարին յալթել թէ ոչ. Սմբատն ասաւ եթէ Աստուած օգնէ կարող եմ, տեսնենք վաղը: Առաւօտը տեղներից վեր կացան թէյ խմելուց յետոյ վնացին դարձեալ նոյն սրճարանը, ուր ժողովուրդը հաւաքուած նրբանց էին սպասում: Սմբատն ու Յովսէփ իշխանն էլ նստած մի մի սուրճ խմելուց յետոյ Յովսէփին ասաւ, Նոյեմզար պատրաստուիր, որ այս աւուր հարցի հերթը Սմբատինն է. Նոյեմզարը ասաւ ևս

պատրաստ եմ թող հարցիէ, այնուհետև Սմբատը
լարեց սանթուրը և երգեց այսպէս.

Սմբատն

Քեզանից հարցանեմ ճարտար օրիորդ
Հրեշտակաց զնտի գումարը քանիս է,
Եյն ինչ պարիսպ է որ լուսով անադօտ
Սոմ ինչո՞վ է շինուած շարը քանիս է:

Նոյեմզարն

Ինչ որ կամիս հարցու ինձ համար չէ փոյթ,
1) 2) Հրեշտակաց զնդի գումարն է տասերկուս,
Եյն վերին Երուսաղեմն է անադօտ,
Եկունքնեքսով շինուած շարն է տասերկուս:

Սմբատն

Եյն քաղաքի բարձրութիւնը սրբան է
Երկաբութիւն լայնութիւնը սրբան է,
Զուրջանակի քառանկիւնը սրբան է
Ասպարէղաշափ հազարը քանիս է:

Նոյեմզարն

Եյն քաղաքի բարձրութիւնն է հաւասար,
Երկաբութիւն լայնութիւնն է հաւասար,
Զուրջանակի քառանկիւնն է հաւասար,
3) Ասպարէղաշափ հազարն է տասերկուս:

Սմբատն

Եյն սով էին մահի շեղան արժանի,

1) Յայտ. 21 գ. 10, 22 համար: 2) Մաղթէոսի 26 գլ 52 հա-
մար: 3) Յայտ. 21 գ. 15 համար:

Գեառինը պատուաւ, դժոխքն իջան կենդանի,
Ի՞նչ մարդ կտրեց ջուրը գետ Յորդանանի.
Այն ջրից դուրս հանած քարը քանիս է:

Նոյեմզարն

- 1) Գորխու դադան մահի շեղան արժանի,
Գեառին պատուաւ, դժոխքն իջաւ կենդանի,
- 2) Յեսուն կտրեց ջուրը գետ Յորդանանի,
Այն ջրից դուրս հանած քարն է տասերկուս:

Սմբատն

Սմբատն եմ ուսումով ուսեալ կրթուած,
Ես քեզ յազթելու եմ թէ կամի Աստուած,
Այն ի՞նչ ծով էր եզանց վրա հաստատուած,
Այն եզների թիւ համարը քանիս է:

Նոյեմզարն

- Նոյեմզարն եմ շնորհք ունիմ Աստուծով,
Երբէք չեմ յազթուի քեզ պէս տղայով,
3) Սոյոմոնն էր շինեց եզանց վրա ծով,
Այն եզների թիւ համարն է տասերկուս:

Այս հարցերից յետոյ Սմբատը տեսաւ որ, Նոյեմզարն էլ լաւ շնորհք ունի, ասաւ, արդեօք չեմ կարող մի այնպէս բան հարցնէ, որ սա չ'կարողանայ պատասխան գտնել. մտածեց և հարցրաւ այնպէս: Ղօշմա:

Սմբատն

Լսէ դարձեալ ես քեզ ասեմ քանիմ^ն բան,

էլ խօսենք հին ու նոր կտակարանով,
Պատրաստուի որ տաս խօսքերիս պատասխան
Գիտեմ որ հմուտ ես ամեն մի բանով:

Նոյեմզարն

Ոչ թէ քանիմ, կուզես հարցու հազար բան.
Կ'մեկնեմ հին ու նոր կտակարանով
Պատրաստ եմ որ տամ հարցերիդ պատասխան
Լիովին լցուած եմ ամեն մի բանով:

Սմբատն

Հրէայք որ բռնեցին մեր Տէր Յիսուսին,
Եյն ո՞վ էր որ փախաւ մերկ, կտանն ուսին,
Կարդա տասն և չորս գլուխ Մարկոսին
Ով լինելն իմացի աւետարանով:

Այս տան մեկնութիւնը Նոյեմզարը չ'կարողա-
ցաւ տալ. վասն զի աւետարանումը չ'կայ դրա մեկ-
նութիւնը, Սմբատն ասաւ, ուրեմն լսիր միւս տունը.

Սմբատն

Աստուած իրան բերանով դրեց վեց անուն,
Մահակին, Յիսուսին մին էլ Յովհաննուն,
Միւս երեքն ո՞վ են այն էլ գտի դուն,
Վեց մարդ էին Աստուածադիր անունով:

Նոյեմզարը այս տունը ես չ'կարողացաւ բա-
ցատրել. Սմբատն երրորդ տունը ասաւ.

Ա) Իսմայէլն է, Ծննդ. 16 գ. 11 համար: Բ) Առդմոսն է ա.
Մնաց. 22 գլ. 9 համար: Գ) Յովսիան էր Գ. Թագ. 13 գլուխ:

Սմբատն

Շուքեայր Յիսուսին ասին ձվ է մեծ,
Այնտեղ մի մանուկ կար, գրկեց և օրհնեց,
1) Այն մանուկի անունն ինչ էր շ'յայտնեց,
Դէ. պատմէ Սմբատին քո սուրբ բերանով:

Բոլորն էլ լսեցին և տեսան որ Նոյեմզարը
յաղթուաւ և սազը յանձնեց Սմբատին, միաբերան
ասացին կեցցես Սմբատ, Յովսէփի իշխանն էլ տե-
ղից վեր կացաւ, Սմբատի ճակատը համբուրելով
կեցցես ասաւ և այն հաւաքած փողերը յանձնեց
նրան: Նոյեմզարն էլ ելաւ տեղից և իւր սկէսրայր
Յովսէփի ձեռքը համբուրելով մօտը կանգնեց և ա-
սաց այսօր իմ ուխտը կատարուեց, այսուհետև ձեր
իրաւասութեան ենթակայ եմ. ինչպէս ձեր կամքն
է կատարեցէք: Սմբատը Նոյեմզարին խնայելով սա-
զը յիստուեց իրան և սվ. Յովսէփի հետ զնացին
իրանց առնու: Յովսէփին ասաւ Սմբատ ջան, որով-
հետև դու իմ հարսնացուին յաղթեցիր, որ նշան-
ուած էր իմ սուսումնագէտ Լևոն որդուս հետ, այժմ
ես կ'պատրաստուիմ իմ որդուս պոսակելու Նոյեմզա-
րի հետ: Միայն ես խոստացել եմ քեզ, որ քո նը-
պատակդ էլ կատարեմ, ուրեմն ասան, անոնեմ ինչ
ցանկութիւն ունիս: Սմբատը սանթուրն առաւ ձեռ-
քը և ասաւ լո՛իր պարօն որ ես յայտնեմ քեզ իմ
զաղանի նպատակը, և երգեց.

3) Իգնատիոսն էր տես. ժրի. Աբբայ բառ. 2 հատ. 284 կրես:

Սմբատն

Լսէ պարոն, լսէ վերքերս բանամ.
Քաղցրութեամբ բնդունէ դառն ազադակս,
Սիրոյ բոցերու մէջ վառուած կմնամ
Լսէ որ բեզ յայտնեմ, զազտնի կրակս:
Մի օրիորդ ինձ պցել է քարէ քար,
Ընունը Սօֆիա զերազնիւ խոնարհ,
Վառվում եմ էրէցւում եմ ես նորա համար,
Իսկ նա է իմ կեանքս, իմ հոգեակս:
Սմբատն եմ բեզ ասեմ, իմ հետեանքս
Լսէ ազադակս ու աղերսանքս,
Տիգրան կուրեցի ազջիկն է բազմանքս
Ահա տէր իմ, այս է իմ նպատակս:

Երգը աւարտելուց յետոյ Յովսէփն ասաւ, ուրիմն դու Տիգրան վաճառականի օրիորդի հետ սէր ունիս, Սմբատն ասաւ այն պարոն և զրա համար էլ հիկել եմ. Յովսէփն ասաւ շատ լաւ, անհոգ կզիր այդ իմ գործն է, Տիգրանը հիմայ այստեղ շէ, նա գործով գնացել է Եւրոպայ, երբոր եկաւ, նա իմ ձեռքից շի կարող ազատուելի. Մենք այժմ պսակի պատրաստութիւնը կ'տեսնենք և հարսանիքը կանենք, նա էլ մօտ օրերս կ'դայ անպատճառ:

Հարսանիքը սկսուեց, շատ մեծ հանդիսով պըսակեցին Նոյեմզարին և Լևոնին. եօթն օր տևեց հարսանիքը, վերջին օրը, բոլոր բարեկամները բնձաներ յեղացրին հարսի և փեսայի անունով, Տիգ-

աքնի անունն էլ յիշուաւ այդ հանդիսում, բայց
ինքը չ'կար, կերան, խմեցին եօթն օր բոլոր բա-
րեկամներով և ուրախացան, հարսի և փեսայի հա-
մար բարեմաղթութիւններ անելով զնացին ամեն
մալդ իրանց տուն: Միւս օրը, Յովսէփը և Սմբա-
տը միասին նստած ժամանակ մի նամակ յանձնուեց
սլ. Յովսէփին, որից լսուեց որ, Տիգրան վաճառա-
կանն եկել է և հրաւիրում է Չեզ տեսութեան:
Յովսէփն ասաւ այս լաւ եղաւ Սմբատ, վեր առ
սանթուրդ և միասին գնանք: Ելան և զնացին դէ-
պի Տիգրանի տուն, երբոր դարբազին մօտեցան
Սմբատն մտքումն ասաւ, ահա սա իմ երազով տե-
սած դարբազն է, միայն տեսնենք արդեօք Սօֆիան
էլ տեսածիս նման պիտի դուրս գայ թէ ոչ:

Դունից ներս մտնելիս, նուագածունների ձայնը
Սմբատի սիրտը ցնցեց, և ներս մտան միասին.
Ներս մտնելիս բոլոր ժողովուրդը ոտքի կանգնեց
և նուագարանները լռեցին: Մինչև Յովսէփը Տիգ-
րանի հետ տեսնուեց և յետ նայելով նշան արաւ
ժողովուրդը նորից նստեցին: Այդ բոլորը Տիգրանի
բարեկամներն էին, որոնք եկել էին նրա գալուս-
տը շնորհաւորելու: Երգիչները Սմբատին տեսնելիս
սառեցին մնացին, որովհետև նրանք բոլորն էլ Սըմ-
բատի հռչակաւոր անուանը ծանօթ էին, և չէին
փստահանում ծկտու հանել:

Ժողովուրդի լռութիւնը տեսնելով Յովսէփը
Սմբատին ասաւ, լարիբ սանթուրդ և մի բիշ եր-

գիր տեսնենք: Սմբատը իր սանթուրը պատեանից հանեց, մի լաւ յարելուց յետոյ նուազեց ու երգեց այսպէս: Քօփխանայ դիւանի:

Սմբատն

Չեզանից նվ կ'էամենայ որ խօսի բան ինձի հետ,
Կամ նուազի վին ու ծաւիլ նուազարան ինձի հետ,
Ով որ իրանից յոյսով է թող գայ մտնի ասպարէզ,
Եւ աջարկէ զբերից հարց ու պատասխան ինձի հետ:

Երբէք չունիմ ահ ու երկիւղ աշխարհի մէջ ոչ որից
Որովհետեւ երկնաւոր տէրն է օգնական ինձի հետ,
Ով նրանից մեծ տէր ունի, ինձ կ'յաղթէ յայտնապէս
Եթէ ոչ նա չէ կարող բանալ բերան ինձի հետ:

Այն որ տուեց իւր ձեռքովը Սմբատիս սիրոյ բաժակ,
Խոստացաւ որ ինրը լինի միշտ պահապան ինձի հետ:

Սմբատը այս երգը երգիչներին փորձելու համար ասաւ: Այնտեղում եղած երգիչներէց և ոչ մէկը բերան չը կարողացան բանալ Սմբատի դէմ և տեղներէց ելնելով դուրս գնացին. Տիպրանը հիացած նայում էր Սմբատի վերայ, նա զարմացել էր նորա վստահութեան, գեղեցկութեան և շնորհաւոր խօսքերի վերայ: Ըստ նայելուց յետոյ ասաւ, շնորհալի վարպետ, սրտեղացի էր: Արեւելեան կողմ, Արարատեան աշխարհի Արմաւիր քաղաքիցն եմ պարոն, պատասխանեց Սմբատը: Հն երսնի ձեզ, որ դուք այն նշանաւոր լեռան մօտ էք, որի վերայ

Նոյեան տապանն է կանգնել: Ըստ տեսնենք ինչ-
պէս է ձեր քաղաքի դրութիւնը, պատմիր նրա
կարգերի և սովորութեանց մասին: Սմբատն ասաւ
երգիչի լեզուն բաց անողը նուագարանն է. եթէ
կ'ըարեհաճէք, երգելով կ'սպատմեմ ձեզ, և ոկսեց
նուագել ու ասել.

Սմբատն.

Ամենայն տեղ քո անունդ յիշում են
Քեզ պատմեմ տեղով նշանով Արմաւիր,
Հստղները յոյժ կարօտդ բաշում են,
Գովականես ամեն բանով Արմաւիր:

Գարուն որ կ'լինի սերմեր կ'ցանեն,
Ծաղիկներ բացուելու տեսութիւն կ'տեսնեն,
Զգեղ օրիորդներ կան աննրման են,
Պար կ'լուենն երգարանով Արմաւիր:

Մարտ ամսում կ'տնկեն զանազան տունկեր
Ամառը կ'ծախուի պատուական մրգեր,
Երգիչներ կ'երգեն ձայնաւոր երգեր,
Գոյնզգոյն նուագարանով Արմաւիր:

Մէկ կողմդ այգի է, մէկ կողմդ պարտէզ,
Ծաղիկ բուրաստանով լի ես քեզու քեզ,
Աշուն որ կ'լինի խաղող կ'մղես,
Կ'արբենաս անուշ գինով Արմաւիր:

Առաւօտ որ կ'ծագէ արուսեակը
Քաղցր երգով կ'զայլայլէ սոխակը.

Եստակ բրինձը, սոխը, բամբակը,
Եշխարհը շէն է միշտ բեզանով Երմաւիր,
Իբաւ գովելի է քո հանդ ու հողդ,
Ենհատ է արդիւնքդ, ոսկիդ ու փողդ,
Եստուածածնան կտրուելիս խաղողըդ
Կ'օրհնեն գրբով ու բահանով Երմաւիր:
Իմ անուճիս Սմբատ, քոնը Երմաւիր
Գատաւորներ մէջդ կ'կտրեն վճիռ
Հաշտարար վեհ հողի գատաւոր ընտիր
Ուղիդ, արգար գատատանով Երմաւիր:

Այս երգից յետոյ բոլորն հ/ււանութիւն տալով
Սմբատին կեցցես, զօրանաս, վարպետ առաջին ինչ-
պէս որ մենք լսել էինք, այնպէս էլ պատմեցիր:

Բայց Սմբատի երգի ձայնը Սօֆիան որ լսեց,
եկաւ դրան մօտ, և տեսաւ որ երգողը, իւր երա-
զում տեսած երիտասարդն է, յետ դարձաւ և վնայ
իւր նաժիշտներին տաւ, ազգիկներ այս մեր սե-
նեակում երգող երգիչը այն է, որի կարօտը ես
բաշում էի: Այն ժամանակը որ Սօֆիան եկաւ դրան
դէմը Սմբատին տեսնելու, յանկարծ Սմբատի աչքը
որ նրան առաւ, իսկոյն նորա վերայ մի տեսակ
թմբութիւն եկաւ ուշքը վնայ և սանթուրը ձեռքից
վայր ընկաւ մի կէս ժամուայ շտի այդպէս մնա-
լուց Յովսէփը նրա երեսին մի բիշ ջուր ցանեց և
ականջները բաշելով ուշքի բերեց, այնտեղ գանր-
ուալները այստհար կարծեցին նրան և շատ ազատ-

ասացին, ասում էին արդեօք սրան մի ճար չի լինի. Տիգրանն ասաւ դրա ճարն այն է, որ մի բանի կոպէկ տար և այստեղից դուրս անէր լաւ էր որ դրան բնաւ չ'ըբերէիր, որովհետև մեր ուրախութիւնն էլ խանդարեց: Դու մի ասիլ Սօֆիան էլ որ դռնից Սմբատին շէր տեսել ու վերադարձել իր նաժիշտների մօտ, նա էլ այնտեղ էր Սմբատի նման ուշագնաց դարձել, և նրան էլ ազգիկներն էին ուշքի բերել առանց մարդկանց յայտնելու:

Վերջապէս Սմբատը այդտեղ նստողների բոլորի կարծիքը փարատելու համար առաւ սանթուրը իւր ձեռքը և ասաւ, ահա լսեցէք իմ այսահարութեան գաւը, և երգեց.

Յանկարծակի ինձ երկաց,
Ահա ես նրան հմ կարօտ,
Սիրտս մարաւ ուշքս գնաց,
Տեսէք թէ սրբան հմ կարօտ:

Այս տունը որ երգեց ասացին, հաստատ որ սա այսահար է, որովհետև մենք էլ այստեղ ենք եթէ մի բան լինէր, մենք էլ կ'տեսնէինք, երևի սրա աչքին բան է երևում: Միայն Յովսէփն ասաւ սպասեցէք վերջը կ'իմանաք: Եւ Սմբատը երգեց միւտ տունը.

Լուսատու արեգակի պէս,
Փայլփլելով փայլակի պէս

Յանկարծ ճայթեց կայծակի պէս
Ընա կ'մհռանիմ կարօտ:

Յովսէփն ասաւ, Սմբատ մի ըիշ պարզիր խօս-
քերդ որպէս զի բոլորին հասկանալի լինի:

Սմբատն եմ պարզ ասեմ բանը
Չի ներէ սլ. Տիգրանը.
Գուտարն է իմ սիրեկանը,
Սօֆիի տեսութեանն եմ կարօտ:

Եյս վերջի տան խօսքերից վիրաւորուեց Տիգ-
րանը և աշքերը դարձրաւ Սմբատի վրայ բայց հաս-
կացաւ որ սլ. Յովսէփը նրան շատ է սիրում և
պաշտպանում, միայն այսքանն ասաւ թէ, դուրս
արէք գրան թող հեռանայ, ինչ էք այդ գիւհարի
խօսքերին ականջ դնում: Յովսէփն ասաւ սպասե-
ցէք ես այս բոպէիս կիմանամ ամեն ինչ, և հար-
ցրաւ Սմբատից, որպի ասաւ, դու Երմաւիրցի իսկ
Սօֆիան Ձէյթունցի, նա սրտեղից կարող է թեզ
սիրահար դառնալ, այն տեղից այստեղ սիրահար-
ուիլ ակնբ չ'հաւատալու բան է, Սմբատն ասաւ,
սանժուրին լսեցէք և երգեց.

Երազումս տեսայ մի սուրբ զինաւոր,
Նա ինձ ձայնեց անտառի մէջ միայնակ,
Փայլուն հանդերձներով սպիտակ ձիաւոր,
Ասաւ ես եմ բաջ սուրբ Սարգիս նահատակ:
Մյն սուրբ զինաւորը ինձ հրաւիրեց,

Ական թօթափելի ինձ այստեղ բերեց,
Սօֆիէն ինձի, ինձ Սօֆիային ցոյց տուեց,
Այնուհետև սիրտս լցաւ վառ կրակ:

Թէ որ Ատուածանից լինի պայմանը
Մարդ չէ կարող որ աւերէ այն բանը,
Սմբատին շնորհեց սիրոյ մատենանը
Կարգալով կարգացի եղայ հպատակ,

Այս երգից յետոյ Յովսէփն ասաւ Տիգրանին
ես մի քիչ հաւատում եմ սրա ասածներին, իսկ
դ՛նք. Տիգրանը ասաւ, դրա ասածները բոլորն էլ
սուտ բաներ են, դրանք ինչ են որ մարդ հաւատայ:
Այդ խօսակցութեան միջոցը, կառավարութեան կող-
մից հրաման ստացան, որով կանչոււմ էր պ. Յով-
սէփը տեղական դատարանը ներկայանալու, ուստի
և չ'կարողացաւ յետանալ որովհետև ինքը այդտեղի
կուսակալի օգնականն էր: Տիգրանի սիրտը շահե-
լու համար ասաւ. Տիգրան դու սրան առ այժմ
պահիր մինչ ես վերադառնամ և կ'ընենեմ, Ատուած
տայ որ սուտ լինի սրա ասածները, յետոյ ես գի-
տեմ իմ բանը: Յովսէփ իշխանը գնաց և այնտեղ
գտնուողները ևս գնացին: Սմբատը մի քիչ մտածեց
և բունը եկաւ և հրք Սմբատը արդէն բնել էր,
Տիգրանը կանչեց ծառաներին և ասաւ, այս ան-
պիտանին անկողնով վերցրեք և տարէք քաղաքից
դուրս դարբազի աջ կողմը մի խօր վիրապ կայ
բառասուն կանգնաշափ, շուանով կախ արէք, իջե-

ցրէք տակն ու եկէք: Դէ՛հ շուա արէք, երբոր Յով-
 ոէփը կ'գայ, մի կերպով կ'հաւատացնենք: Ծառա-
 ները կատարեցին իրանց տիրոջ հրամանը և երբ
 Սմբատին պցին վիրապի մէջ. նոր արթնացաւ և
 զգաց որ ինքը արդէն մի խոր հորի մէջն է, բայց
 սանժուրն էլ հետն էին պցիլ, հասկացաւ որ իրան
 Տիգրանն է այստեղ բերողը, սանժուրն առաւ ձեռ-
 քը և ինքն իրան յոյս տալով առաւ:

Սիրտ մի տխուր մնայ, մի քիչ համբերէ
 Ես քեզ մխիթարեմ երգերով սիրտս:
 Տխրութեան վերջն ուրախութիւն կ'բերէ
 Ըսւա մի յցուի վիշտ ու վարդերով սիրտս:

Ըատ մի տրտում մնար, շատ մի մտածէ
 Նեղութեան լաշնութիւն տվողն Աստուած է:
 Որ կամի կարող է, նա ողորմած է
 Մէկ օր կուրախացնէ փառքերով սիրտս:

Սիրտ իմ յուշատիր լեր, Սմբատին նայէ
 Տոյց տուած խրատս միշտ միտքդ պահէ:
 Ստեղծողը, մեծ ու գթած արբայ է
 Քեզ կազատէ երկար ձեռքերով սիրտս:

Սմբատը վերջացրեց երգը և սկսեց մտածել
 իր մտսին թէ ի՞նչպէս կարողանայ հորից դուրս գա-
 լու, որովհետև հորը շատ խորն էր: Միայն Ամենա-
 կարողն որ իւր բարի աչքով ուզում է մէկի վրա
 աչքել, իսկոյն այն մարդն գտնում է մի ելք:

Սօֆիան իսկոյն իմացաւ որ իր հայրը Սմբատին հորն գցեց, իր հաւատարիմ նաժիշտներին կանչեց և ասաւ, քանի որ հայրս քնած է, դուք վեր առէք այս պարանը և զնացէք քաղաքից դուրս արևելեան դարբաղի աջ կողմը մի խոր հոր կայ, Սմբատն այնտեղ է գցուած զգուշութեամբ դուրս հանէք նրան և բերէք 'ինձ մօտ: Ազգիկներն զնացին, հօրը գտան և կամաց ձայնով ասացին Սմբատ բռնիր այս պարանից և դուրս արի, Սմբատըն ասաւ դուք հիւ էք, ասացին մենք Սօֆիայի նաժիշտներն ենք, Սմբատն բռնեց պարանը և ազգիկներն քաշելով դուրս հանեցին նրան, և տարան Սօֆիայի մօտ. Սմբատն ներս մտնելիս, Սօֆիան ասաւ, իմ ազնիւ սիրահարս, հս ուխտել եմ որ, քեզ երգելով բարևեմ առաջին տեսնելում. բայց Սմբատը Սօֆիայի լուսատու պատկերն տեսնելիս լեզուն բռնուեցաւ ուրախութիւնից և չ'կարողացաւ պատասխանել, մի քանի բոպէից յետոյ կրկրդալով ասաւ, ե. եր. եր. երգէ. տես. տես. տեսնիմ: Եւ Սօֆիէն իր բազմաթիւ հիւսերից մին սազ անելով սկսեց երգել: Աջամի եղանակով, զօշմայ:

Ո՛վ անգին սիրելի, ընտիր սիրահար,
Ազնիւ սիրեկանս դու բարով եկար,
Երժան է որ ցայց տամ սէր, սիրոյդ յարմար
Կհանք ու հոգի ջանս դու բարով եկար:

Այս տունը սր ասաւ Սօֆիէն, Սմբատն ասաւ

սպասիր սիրելի հերթն իմն է, և առաւ.

Տեսութիւնդ բարի լինի սիրելի,
Սիրուն անըմանս քեզ բարով տեսայ,
Ուզից սէրն քակտուել չէ կարելի,
Ո՛ր իմ հոգեհանս քեզ բարով տեսայ:

Սօֆիէն

Եչքս մնաց ճանապարհդ նայելով,
Գիշերն անքուն, ցերեկներն հայելով,
Միեշ ե՛րբ մնամ սուզ, լեզուս լուռ պահելով,
Իմ լեզու բերանս դու բարով հկար:

Սմբատն

Կարօտդ քաշում եմ ամեն ժամանակ,
Գիշեր ցերեկ, օր ու ամիս շարունակ,
Համասփիւռ բալասան ծաղիկ մանուշակ
Հոտով բուրաստանս քեզ բարով տեսայ:

Սօֆիէն

Սօֆիէն եմ սիրովդ փառուած կ'մնամ.
Այս սաստիկ կրակին ես մնց գլխանամ.
Եկ մօտ իմ սիրելիս, որ չ'մահանամ,
Բժիշկ իմ մահուանս դու բարով հկար:

Սմբատն

Սմբատն եմ կշտիցդ էլ ուր հեռանամ.
Նոր պէտք է ես ինդամ, նոր ուրախանամ.
Առանց քեզ խնդութիւն ինչպէս կունենամ,
Երգ ու երգարանս քեզ բարով տեսայ:

Չուտով երգն վերջացրին, և մտան անկողին
քնելու. նրանք իրանց փափազն յազեցրին և բնե-
ցին, միայն աղջիկներին էլ տասցին, մի բնիք,
չսկեցէք և յուսանալուն մօտ մեզ իմաց տուէք, լու-
սանալուն մօտ իմաց տուին, նրանք զարթեցան,
Սօֆիէն ասաւ, տարէք Սմբատին և նորից իջեցրէք
նոյն հորի մէջ, աղջիկներն տարան և իջացրին,
այնտեղ իջնելիս Սմբատն մտաբերեց Մանասէ թա-
գաւորի հօրի մէջ լինելն, և նրան հետեւելով ասաւ
այս երգը.

Եզաւէն իմ փրկիչ քարերար Աստուած
Մի ծածկիր երեսդ ինձանէ փրկիչ,
Քաղցր սիրոյ ս. բազուկդ մեկնէ ցած,
Չուտով ինձ այստեղից գնլս հանէ փրկիչ:

Ինչպէս Մանասէին հանիր հորիցը
Յոնան մարդարէին ձկի փորիցը
Սեթրակ, Միտաք, Արեթնագովն հրիցը,
Ինձ էլ նրանց նման պաշտպանէ փրկիչ:

Հաւատով և յուսով յիշեմ անունդ
Յիշէ երազիս մէջ արած խոսամանդ,
Յոյց տուր տեսնիմ անհատ ռոբորմութիւնդ,
Եթէ որ Սմբատն արժան է փրկիչ...

Եյս երգն աւարտելուց արշալոյսն բացուեցաւ,
արեգակն ծագելու մօտ էր. սիրահար սրտերը ան-
համբեր մի աջողակ ելք գտնել կ'ցանկանային.

Չէր մոռացել Սմբատին նաև Յովսէփ իշխանը. առաւօտ կանուխ նա եկաւ Տիգրանի տունը որ դեռ նա տեղից նոր էր վեր կացել և նստել, Յովսէփն հարցուց, պ. Տիգրանն ո՞ւր է Սմբատն. Տիգրանն ասաւ, հէնց ես էլ նրա համար եմ մտածում և չգիտեմ թէ նա ո՞ւր է, կարելի է քո երկիւղից փախած լինի. Յովսէփն ասաւ ոչ, նա ինձանից ոչ մի երկիւղ չունէր, երևի դու ես նրա գլխին մի փսրձանք բերէ, այս բռպէխս ես կ'պահանջեմ քեզանից Սմբատին, հակառակ դէպքում թէ որ չբացտոր առանց սւշացնելու նա կ'յայտնեմ կառավարութեան և քեզ գերզաստանով արսոր ուղարկել կ'տամ, քո բոլոր սնեցածներդ թագաւորական անելով. Տիգրանն տեսաւ որ անհնար է սրա ձեռքից ազատուիլն, ասաւ, խնդրեմ մինչի ճաշ ինձ ժամանակ տուր, գուցէ մի տեղից դուրս գայ. Յովսէփն ասաւ թող քեզ մինչ ճաշ ժամանակ լինի, եթէ չես գտէ, հաստատ հաւատացած եղիր որ, անպատիժ չես մնալու:

Տիգրանն տեսաւ որ էլ չի լինի, ծառաներին կանչեց և ասաւ, գնացէք այն անիրաւին հանէք հորից և բերէք այստեղ, և եթէ Յովսէփն ձեզ հարցնելու կ'լինի թէ ո՞րտեղից գտաք, ասացէք թէ, գնացինք քաղաքից դուրս ճանապարհներն փնդուելու, յանկարծ մի երզի ձայն լսեցինք և գնացինք որ մի հորի միջում երգում է, հանեցինք և բերինք: Իմ անունս չ'տար: Եւ այսպէս ծառաներն գնացին

և Մմբատին հանեցին հորից ու բերին Յովսէփի մօտ: Յովսէփն որ տեսաւ Մմբատին հարցրեց, ուր էիր գնացէ: Մմբատն ասաւ, ես էլ չ'գիտեմ. միայն ես այստեղ քնած էի, մին էլ զարթեցայ և տեսայ որ, մի խորունկ հորի մէջն եմ, Յովսէփն ասաւ ապա բեղ ով գցեց այն հորն դու շես գիտէ, Սքմբատն ասաւ ոչ չ'գիտեմ, յետոյ դառնալով ծառաներին ասաւ իրան ասացէք, եթէ դուք չէիք արել, ինչպէս գիտեցար սրան հորի մէջ լինելն. ծառաներն ասացին մենք ձեր հրամանին 'համաձայն քաղաքում փնտռեցինք և չ'գտանք յետոյ քաղաքից դուրս ճանապարհներն գնացինք քննելու թէ, մի գուցէ այնտեղերով փախած լինի, միայն, երգելու ձայնն լսեցինք և գնացինք հորումն գտանք: Յովսէփն ասաւ վնաս չունի, ես յետոյ կ'իմանամ. միայն հիմիկուայ գործին աշենք, և դառնալով Տիգրանի ներկայութեամբ Մմբատին ասաւ, որդի, դու որ մի քիչ առաջ ասացիր, թէ ս. Սարգիսն ինձ ցոյց է տուել Սօֆիան և ես նրա սիրովն վառվում եմ, հիմայ ես բեղ պիտի փորձեմ, թէ որ սուտ դուրս եկար, այն ժամանակ ես գիտեմ ու դու: Տիգրանին ասաւ ծածուկ, զնա քառասուն աղջիկ հաւարէ, և այն քառասունին էլ միանման հագուստ հագցրու և Սօֆիային նրանց հետ միասին բերենք և տեսնինք թէ որ ճանաչեց, իմացիր որ նրա ասածներն ուղիղ են, իսկ թէ որ չ'ճանաչեց, և սատակ կերպով կ'ապտժեմ նրան և կ'հեռացնեմ: Տիգ-

բանն ասաւ, պ. որովհետև այս տղան այս բանի
օր է որ այստեղ է գուցէ մի կերպով տեսած կ'լի-
նի Սօֆիային. ՚ի հարկէ նա կ'ճանաչէ, արի այս-
պէս փորձենք, վիճակ բցենք, որովհետև վիճակն
արդար է. Յովսէփն ասաւ ուրեմն թող քո ասածն
լինի, զնա և վիճակն պատրաստիր: Տիգրանն զնաց
մի ոսկերչի մօտ և բառասուն հատ մատանի շի-
նել տուեց, մի նմանութեամբ և մի շափով, և ա-
մեն մի մատանու վրայ մի աղջկայ անուն գրել
տուեց, Սօֆիայի անունն էլ մի մատանու վրայ
գրել տուեց և այդ բոլորն, միասին բերին Սմբա-
տի, Յովսէփի և միւս մարդոց ներկայութեամբ լրջ-
բին մի նեղաբերան ամանի մէջ, Տիգրանն ասաւ
Սմբատ ահա բոլոր մատանիներն այստեղ են, եթէ
դու մի անգամից այս ամանի միջից Սօֆիայի մա-
տանին դուրս բերիր, այն ժամանակ ևս էլ իմ աղ-
ջիկս իմ յօժար կամօք կ'տամ բեզ, իսկ եթէ ոչ,
քո բոլոր ասածներն սուտ են: Սմբատն այդ վոր-
ձի մասին կարծիքաւորուելով, մտածում էր և մի
բիշ մտածելուց յետոյ ասաւ, պարոններ, մի բան
պիտի խնդրեմ ձեզանից, եթէ կարելի է թոյլ տը-
ուէք մի խօսք կայ մտքումս ձեզ յայտնեմ, և յետոյ
ձեր առաջարկած վիճակն հանեմ: Նրանք իրաւունք
տուին և Սմբատն երգեց.

Ո՛վ բարի ստեղծող և արդարադատ,
Այս վիճակս քու ձեռքովդ կ'հանեմ,

Ինչպէս որ կամենաս կնդռնեմ հաստատ,
 Քու կամքիդ համաձայն ես բաւական եմ:
 Յառաջընթաց ս. Յովհաննէս, Մկրտիչ,
 Անճառ գերահրաշ ամենափրկիչ,
 Հայր հայոց հայրապետ ս. Լուսաւորիչ,
 Ինձ պաշտպանէք պանդուխտ օտարական եմ:
 Սմբատիս օգնական լնր Աստուածածին,
 Սուրբ խաչը համբուրեմ որդիդ միածին,
 Չուտ հասիր օգնութեան իմ, մոյրուածին,
 Եթէ չ'կամենաս ինչ պէտք է անեմ:

Եյս երգն լրացնելուց յետոյ մօտ վնայ վիճակին, երեք անգամ խաչակնքեց իրան, և ձեռքն ներս տարաւ և մի մատանի դուրս բերաւ ու տուեց պ. Յովսէփին, նա կարդաց մատանու գիրն և տեսաւ որ Սօֆիայի մատանին է. Տիգրանն ասաւ այդ յանկարծ պատահաւ, բցէք տեղն, թող մին էլ հանէ. Յովսէփն ասաւ վնան շունի, թող այդպէս լինի և մէկ էլ հանեց Սմբատն, դարձեալ Սօֆիայի մատանին. Տիգրանն ասաւ, վիճակը երեք անգամ է թող մէկ էլ հանէ Յովսէփն հասկացաւ որ այս գործն Աստուծոցն է կարգադրուած, դարձեալ կամք տուեց ու Սմբատն երրորդ անգամին ձեռքն ներս տանելով հանեց որ, դարձեալ Սօֆիայի մատանին: Յովսէփն ասաւ պ. Տիգրան, էլ բան ունիս ասելու, Տիգրանն ասաւ, ոչ պարոն, ես էլ հաւատացի որ, կայ Աստուծոյ արգադրած գործն է, որովհետև շատ

աշխատեցայ բանգել բայց չ'կարողացայ, և դրա համար իմ կամօքս տալիս եմ իմ Սօֆիային այս տղին, բայց Սօֆիայի կամբն շեմ առել, և ահա իր խօսքի հաստատութեան համար իմ ձեռքով կ'դնեմ այս մատանին Սմբատի մատն: Յովսէփն ասաւ ետ էլ կարող եմ Սօֆիայի կամքը իմանալ, և ասաւ ուրեմն Սօֆիային բերել տուր այստեղ: Տիգրանը Սօֆիային ներկայացրեց Յովսէփին, Յովսէփն ասաւ, որդեակ քո հայրը բեզ տուեց այս տղային, եթէ քո կամօքդ է, որդի մի ամաշիր, արի իմ ձեռքս համբուրէ որ ես իմանամ քո կամքովդ լինիլը: Սօֆիան մօտեցաւ և համբուրեց Յովսէփի ձեռքը: Կեցցես, շատ ապրիս, ասաւ Յովսէփը, և դառնալով Տիգրանին ասաւ, կանչիր մի բահանայ որ սրանց նշանադրութիւնը օրհնի, Տիգրանը կատարեց պարսնի հրամանը և բահանան դալով օրհնեց նրանց նշանադրութիւնը և Յովսէփն իր կողմից մի մատանի ընծայեց, որ բահանան օրհնելով դրեց Սօֆիայի մատը, և Սօֆիայի անունով գրուած մատանին արգէն Սմբատի մատումն էր:

Սօֆիան արգէն իւր սրտի ցանկացած բանը կատարուած տեսնելով, հազել զարդարուել էր, իւր նոճի հասակի, աղնիւ տեսքի և վայելուչ կազմուածքի յարմար հագուուտներ: Այնտեղ գտնուողների ուշադրութիւնը գրաւեցին Սօֆիայի նազելի շարժումներն և սրի համար, Յովսէփն ասաւ, Սմբատ, եթէ շեռ կարողացի Սօֆիայի տեսքի և գեղեցկու-

Թեան յարմար մի գովասանք տալ, լաւ իմացիր սր,
քո վերջին օրդ է. Սմբատն ասաւ շատ բարի և
սանթուրը ձեռքը առնելով նուագեց և երգեց այս-
պէս: Մուխամբազ: Տասն և շորս վանկով:

Ո՛վ սիրելի աննըման իմ սիրահար սիրելի,
Լուր մտերիմ բարեկամ և հաւատար սիրելի,
Երժէք ունիս գսվելու, գսվեմ յարմար սիրելի,
Պարզ ու պայծառ անուռի ձայնեց աշխարհ սիրելի,
Հասակդ իբրև նոճի նման երկար սիրելի,
Գին քեզ նման ծնանելն է անհնար սիրելի,
Ուրեմն հրեշտակ ես տամ հոգիս տար սիրելի:

Ազգատոհմդ ընտրեալ, դուն ինքդ արդար անմեղ,
Տեսակ գեղեցկութիւնդ ոչ քաղաք կայ ոչ մի գեղ,
Երևոյթդ հրեղէն պատկերդ յուժկու ահեղ,
Ունքերդ կեռ ու կամար, նման երկնային աղեղ,
Թերթերունքդ սուր սասեր, աչքերդ վայլուն բիւրեղ
Հայուածքդ ճառագայթիւ, լուսաբեր լուսոյ աստեղ,
Գոպերդ մեծ թանկագին ջան ու դամբար սիրելի:

Չը կարծեմ հողեղէն ես, ո՛վ հրեղէն օրինակ,
Տանկալով կ'ցանկայի տեսութեանդ յոյժ փափաղ,
Պարանոցիդ կայ անդին գոհարներով մանեակ,
Երեսներդ գերարբի ինքնաբաւ արեգակ
Ականջներդ ձուլած ու աստուածաշէնք աշտանակ,
Թշնքերդ լուսեանկ, աստղ, լուսին, լուսնէթակ,
Պառնկներդ կ'կաթէ մեղր սւ շաքար սիրելի:

Բերանդ մարտիր տաճար, շունչդ հստով մեխակ է
Լստամներդ շափիշա, լեզուդ իսկ ծիծեռնակ է,
Ճակատդ լայն թողարան, սիրտդ սրբոց բանակ է
Ծոցդ մարգասպանդանոց ծծերդ սուր դանակ է,
Խօսքերդ խելօր խոհեմ, իմաստնոց հեղինակ է
Սմբատն ինչպէս բեզ դովէ լիակատար սիրելի:

Սմբատի այս գովասանքներէց յետոյ բոլորն
էլ, Լստուած ձեզ երկար կեանք տայ, բարով
վայելէք ձեր թագն ու պսակը ասացին ու գնացին
իրանց տները, մնացին Յովսէփը, Տիգրանն ու Մըմ-
բատը. Յովսէփն ասաւ Տիգրանին, պ. Տիգրան մին-
չև հիմայ ես աշխատում էի որ Սմբատին բեզ փե-
տայացնեմ, շնորհակալ եմ որ դու իմ խօսքը կա-
տարեցիր. հիմայ ես իմ սրտիս կարօտ աւած լի-
նելով, յանձնում եմ բեզ, բո փեսին, Լստուած ձեզ
մէջ յարատե սէր տայ, ասաց ու գնաց իր դործին,
Սմբատը մնաց Տիգրանի մօտ մի բանի օր, մի օր
էլ Տիգրանն ասաւ. Սմբատ ջան, ես մտածել եմ բեզ
հայրանիր անեմ. և իմ օւնեցածից հողամ բս հար-
սանեաց բոլոր ծախքերը, ապա թէ ոչ, դու մի
օտար մարդ ես, որտեղից պիտի ճարես այն բոլո-
րը. Տիգրանը սր այդպէս ասաւ, Սմբատը մի խոր
հաւաշանք բաշելով մտաբերեց իւր ծնողաց, լացն
ու աղաղակը և իւր արած երգումը, որով խոստա-
ցել էր չ'մոռանալ իւր ծնողքը, ասաւ, հայր վա-
ճառական, մի բիշ սպասիր մի երկու խօսք եկաւ

միտքս, քեզ յայանեմ, յետոյ դու գիտես, ինչպէս
կ'կամենաս, այնպէս արա, սանթուրն առաւ և նր-
ոււազեց ամրահի եղանակով այսպէս.

Օտար աշխարհի մէջ միայնակ ընկայ
Ինձ կարծում են անտէր աղբատ աննշան
Թէ որ իրան ասեմ ու կ'հաւատայ,
Գարձեալ կասեն ստախօս է այս տղան:

Չեղ մասնաւոր հասկացնեմ խօսալով
Մայրս Մարդարիտը թողել եմ յայս|,
Հայրիկս յետեւ ազօթք անելով
Սաղաթէլ անուանի մեծ վաճառական:

Հայրս ունի յարգի մեծ բարի անուն,
Բաղում ոսկի արծաթ ու կարողութիւն,
Կարող է հարսանիք անէ իր որդուն,
Երգումով արել եմ նորա հետ պայժան:

Միթէ այդքան ցած ստոր է անունս,
Ոչ փող կայ գրպանս, ոչ հաց կայ տունս
Սմբատն եմ շեմ գովէ կարողութիւնս
Թէ շատ, թէ քիչ ունիմ ինձի բաւական:

Այս խօսքերն ասաւ ու տրտում սանթուրը
ձեռքից վայր դրաւ: Տիգրանն տեսաւ որ Սմբատը
իր խօսքերից աւնուաւ ասաւ Սմբատ, երևի դու
խօսքիս միտքը չ'հասկացար, որ նեղացար իմ
իմ խօսքից, գուցէ քեզ թուաց թէ ես հարսանիքդ
անեմ ու էլ շեմ թողնի քեզ քս հայրենիքը դեռ-

յու, իմ ասելս այն է որ, այստեղից մինչ քո հօր
բաղաբը գնաս, սպատրաստութիւն տեսնիս և դաս
մի տարի կ'տեւէ, քեզ այդքան երկար չ'չարչարե-
լուս համար ասի, որ քո հարսանիքդ այստեղ ա-
նեմ: Սմբատն ասաւ, ես այդ բանին համաձայն չեմ:
Այս աշխարհում մարդի գլխից շատ գործեր և փոր-
ձանքներ կանցնին, եթէ ես այդպէս մի բան անեմ,
վաղը մէկի հետ որ մի քիչ խօսքով հակառակուե-
ցի ինձ կասէ, դու այն մարդը չես որ այլոց փո-
ղով հարսանիք արիւր, այդ բանը ինձ և իմ հօր
անուան համար մեծ ցածութիւն է: Տիգրանն աս-
աւ թող քու կամքդ լինի սիրելի: Իմ կամքս այս
է որ, հէնց այսօրուանից կ'սպատրաստուիմ գնալու:
Տիգրանը հանկացաւ որ Սմբատը պիտի գնայ, Սօ-
ֆիային աչքով արաւ որ գինու շիշը բերէ և մի
քիչ գինի խմացնէ նրան, սրով գուցէ սիրտը հան-
դարտուի. Սօֆիան բերաւ գինին և բաժակը լցնե-
լով գէմ արեց Սմբատին բայց Սմբատը ասաւ, իմ
ազնիւ սիրահար, որովհետև դուք կամենում էք իմ
սիրտը դրանով հանդարտեցնել, սպասեցէք մի քա-
նի խօսք կայ մտքումս ձեզ հասկացնեմ, և սան-
թուրը ձեռքն առնելով աջամի գուբէրթի եղանա-
կով ասաւ.

Խմեմ բաժանման բաժակը.

Գնալու եմ մնաս բարով,

Դեռ չեմ առել իմ փափազը

Գնալու եմ մնաս բարով:

Այա տունը որ ասաւ, Սօֆիան իրկմտեցաւ և
ասաւ, գուցէ սա պիտի գնայ և կարող է չ'զալ
ուտի ասաւ, սպասիր Սմբատ, հերթով ասենք և
սկսեց.

Սօֆիան

Ռ՛վ դու իմ անգին սիրելի,
Թէ գալու ես, գնաս բարով,
Ուշանալդ չէ կարելի,
Ընուտ գալու ես գնաս բարով:

Սմբատն

Յաւական է այստեղ մնամ,
Հայր ու որդի արէք խնամ,
Ինձ ճանապարհ տուէք դնամ,
Գնալու եմ մնաք բարով:

Սօֆիան

Չեմ ուզում մօտէս հեռանալ
Գուցէ թէ ինձ կ'մոռանաս
Անուշս ինչպէս դառնանաս,
Գնալու ես գնաս բարով:

Սմբատն

Մի տրամիր իմ սիրելիանս,
Չէ քո մտան է իմ նշանս,
Չեմ աւրեր ուխտ ու պայմանս,
Գնալու եմ մնաք բարով:

Սօֆիան

Առ ձեռքիցս խօժէ գինի,
Որ ես ասեմ անուշ լինի,

Թէ ոչ, շեմ մնար կննգանի,
Գնալու եռ գնաս բարով:

Սմբատն

Քեզանից ջսկուել շեմ ուզում,
Ոսրբ սէրից բակուել շեմ ուզում,
Ըյտտեղ պսակուել շեմ ուզում,
Գնալու եմ մնաս բարով:

Սօֆիան

Սիրելի մենակ մի գնար,
Գնալու ես ինձ հեազ տար,
Ըսանց բեզ մէկ օր շեմ մնար,
Ինչպիս ասեմ գնաս բարով:

Սմբատն

Սմբատն եմ գնալ եմ ուզում,
Պատրաստուել ե դալ եմ ուզում,
Քեզ առնել դառնալ եմ ուզում,
Գնալու եմ մնաս բարով:

Սօֆիան

Պատասուով պահիր Տիգրանեանիս
Իմ կեռուր Մարգարիտ նանիս
Սօֆիայից բարե կ'տանիս,
Գնա հոգիս դառնաս բարով:

Երգեցողութիւնը վերջացաւ, նրանք յօժարութիւն տուին գնալու, Սօֆիայի ձեռքից առաւ գինով լի բաժակը վերջին մնար բարովն առաւ ու

խմեց, և նորից լցնելով տուաւ Սօֆիային, որ նա էլ գնար բարով ասաւ, Աստուած քեզ հետ, ինձանից բարև յիշիր քո ծնողաց, և խմեց: Սմբատն ասաւ, որովհետև դուք իմացար իմ տեղի հեռաւորութիւնն դրա համար, ինձ մի տարի կ'սպասէք. Սօֆիան ասաւ, քեզ ոչ ՚ջօէ մի տարի, այլ եօթն տարի կ'սպասեմ, միայն աշխատիր մեզ չ'մոռանաս: Սմբատն ասաւ քանի որ աշխարհումս կամ և կասրիմ, անհոգ եղէք, ես ձեզ մոռացող չեմ, և իւր ճանապարհի պիտոյքներն շալկելով ընկաւ ճանապարհ, և երկու ամիս հարունակ գնալով հասաւ Սասուն. բայց Սմբատն հետեակ լինելու համար, ոտքերից շատ խեղճացաւ, և համարեայ շէր կարողանում քայլէ, և մի օր էլ այդ քանի (ոտքերի) համար շատ նեղութիւն կրելով, նստեց մի բարի վրայ և իւր ոտքերի վրայ մի քանի խօսք տուեց այսպէս.

Աւաղ ի՛նչ շատ տկարացար
Ինչպէս անեմ ոտքեր ձեզի,
Մինչև այսօր լաւ դիմացար,
Եյժմ ի՛նչ անեմ, ոտքեր ձեզի:

Քեռ շատ կայ իմ ճանապարհս
Ձեմ կարող հասնի աշխարհս
Այսօր սոստիկ կտրաւ ճարս,
Ինչպէս անեմ ոտքեր ձեզի:

25 դուր լաւ էիր ամեն հեղ

Հիմայ ինձ թողնում էր այստեղ:
Չեք քելում որ վնանք մի գեղ
Ես ինչ անեմ ոտքեր ձեզի:

Ոտքեր դուք ինձի խղճացէք,
Կամաց, կամացուք վնայէք,
Գնանք մի դիւղ հանգստացէք,
Ես ինչ անեմ ոտքեր ձեզի:

Ձուք գիտէք Սմբատիս ցաւը,
Ըմին գործիս վատն ու լաւը,
Մի ծաղր անէք ի՞՞մ համբաւը,
Կ'կարեմ ոտքեր ձեզի:

Եյդտեղ մի քիչ հանդուտացաւ և վերկացաւ կամաց կամաց առաջ գնաց և երեկոյեան հասաւ մի գիւղ. մի աստուածասէր մարդ նրան հիւր ընդունեց և նրա ոտքերը ցաւալու համար, մի շարաթ պաշտպանեց: Սմբատի ոտքերը լաւացան, և այդ տանտիրոջմէն շնորհակալութիւն առնելով ընկաւ ճանապարհ. տասն օրից յետոյ, հասաւ Արմաւիր, իւր հայրենի բաղաբը, իրանց տանից դուրս եկած օրէն մինչ այդ օրը, լրացաւ մի տարի և երեք ամիս: Սմբատը գնաց իրանց տուն, նորա ծնողները սրբու գալը տեսնելով, շափազանց ուրախացան, և Աստծոյ զայութիւն և փառք տալով համբուրում և փաթաթւում էին Սմբատին, սկսեցին նորա գործի մասին հարցնել, Սմբատը իւր տեսածները մի առ մի պատմեց, ցոյց տուեց Սօֆիայի մատանին և

Երբ մատանու վրայի գրեքը կարդացին հաւատա-
 ցին որ ուղիղ է Սմբատի ասածները: Սաղաթէլի
 բարեկամները լսելով Սմբատի գալուստը, եկան և
 Սաղաթէլին շնորհաւորում էին իւր որդու գալուս-
 տը և այդ օրը մեծ ուրախութիւն արին. միւս օրը,
 Սմբատը և իւր ծնողները խորհուրդ արին որ պատ-
 րաստութիւն տեսնին և գնան իրանց հարսը հօր
 տանից բերեն: Սմբատի միտքը ընկաւ իւր որսօր-
 դութեան ժամերը և ասաւ, հայրիկ, իմ գէներբը և
 ձիս լաւ պահպանուած են, հայրն ասաւ, ինչպէս
 թէ շեմ պահպանէ, կամենում ես դնա՞ տես և հե-
 ձիր ու պտտուիր, Սմբատը ուզեց իւր պէներբը,
 պինաւորուեց և ծառաներին ասաւ ձիս դուրս բե-
 րէ՛ք որ տեսնիմ և հեծնիմ քիչ, ծառաները թամ-
 բեցին նորա նժոյգը և դուրս բերին նրա մօտ, ձին
 Սմբատին տեսնելու պէս, ճանաչեց նրան, կանգնեց
 և ուրախութիւնից վրնջաց և սկսեց ոտքերով գե-
 տինը թակել. Սմբատը մօտեցաւ, փաթաթուեց
 ձիու վզովն ու համբուրեց նրա աչքերը, մի քիչ
 շոյեց նրա երկու ականջների միջով կախուած մա-
 զի փունջը և հեծաւ, փողոցներով ուրախ, ուրախ
 անցաւ և քաղաքից մի քիչ հեռանալիս, տեսաւ որ
 իւր եկած ճանապարհով մի մարդ գալիս է դէպի
 իրան. Սմբատն էլ առաջ գնաց և մօտենալիս տե-
 սաւ որ եկող մարդը Ջէյթունի հագուստով և սուր-
 հանդակ է ասաւ, սրանից կարելի է մի բան իմա-
 նալ ու ասաւ ձիու սանձը բաշխով, եղբայր, նր-

տեղացի և ի՛նչ մարդ ես. Սուրհանդակը ասաւ, ես
Զէյթունցի և սուրհանդակ եմ, Սմբատը երբ հաս-
տատ իմացաւ նրա Զէյթունցի լինելը, իւր գաշալ-
նը սագ անելով, սկսաւ հարցնել նորեկից:

Եզրայր Աստուածդ կ'սիրես,
Մի լուր տ՛ուր իմ սիրեկանէս,
Ուղիղն ասա՛ ինչ որ գիտես,
Մի լուր տ՛ուր իմ սիրեկանէս:

Սուրհանդակն ասաւ, քո սիրեկանդ ո՛վ է. կամ
ի՛նչ է անունը, Սմբատն ասաւ, տկանջ դիր:

Սիրելիս Սօֆիայ անունով,
Ըննման գեղեցկութիւնով,
Եյգ քո մարութ, սուրբ բերանով,
Մի լուր տ՛ուր իմ սիրեկանէս:

Նորեկն ասաւ, Սօֆիաներ շատ կան. ազգա-
նունով ասա՛, որ ես գիտենամ և պատմեմ նրա
մասին:

Սմբատը մօր մի հատիկն է,
Սօֆիան լուսինի մահիկն է,
Տիգրան կուրեցի աղջիկն է,
Մի լուր տ՛ուր իմ սիրեկանէս:

Երբոր Սմբատը տեղով պատմեց, սուրհանդակն
ասաւ, չ'ի՛նի՛ Սաղաթէլի որդի Սմբատը դու ես,
ասաւ այն, ես եմ, ուրեմն սպասիր քո սիրելուց
լուր ունիմ. մաղախից մի թուղթ հանեց և տուեց

Մտքատին. Մտքատը նամակը բաց արաւ, որ գրուած էր այսպէս.

Յարգելի Մտքատ Սաղաթլեանն ըստ Արմաւիր գնալուց յետոյ, Աստուածային պատիժ հասաւ մեզ վրայ, Պարսից Սուլէյման շահազատի հրամանով վաթսուն հազար զօրք լցուաւ մեր քաղաքը, կողոպտեցին թալանեցին ամբողջ քաղաքը, Տիգրան վաճառականին սպանեցին և նրա աղջիկ Սօֆիային, սուրիշ շատերի հետ գերի տարան, եթէ քաջութիւն ունիս գրա հնարը գտիր և գլխիդ ճաբը տես: Այս նամակը գրուած էր Սօֆիայի մօր Վառվառէի և Յովսէփ իշխանի կողմից: Մտքատը մինչև աւարտեց նամակը, նորա գոյնը և աչքերը սևացան, բարկութիւնից քաշեց դաշոյնը և կամենում էր ինքն իրան սպանել. ուրեմն սրանից յետոյ ինձ ողջ մնալը հարամ է, ասաւ և նամակը ձեռքից վայր դրեց: Սուրհանդակը վրայ հասաւ դաշոյնը խլեց ձեռքից և դրաւ իրան տեղը և ասաւ, մի յուսահատուիր Մտքատ, Աստուած ողորմած է, գրան էլ կարելի է մի հնար գտնել. իսկ Մտքատը սրտով վրդոված լաց էր լինում անհամբեր: Վերջապէս սուրհանդակի համոզմունքով մի բիշ հանդարտեցաւ Մտքատի սիրտը, քաշեց դաշոյնը, սազ արաւ ու սկսեց հիջրանի երգանակով այս երգը ասել.

Այդ ինչ լուր էր սր ինձ տուիր ով անզուժ,
Հանդարտուած սրտու՛ճօ մեծ կասկած ընկաւ,

Երես խաւարեց, լոյսս դառաւ մութ,
Ըստեղս երկնքից այսօր ցած ընկաւ:

Երանի թէ չ'տայիր այդ նամակը
Զմարէիր կեանքիս վառ աշտանակը
Մէկէնիմէկ անանցնելի կրակը
Սրտիս մէջն վառուած, վրդոված ընկաւ:

Սույ գառաւ Սմբատի խաղ ու խնդալն,
Լաւ է մահանալն քան ուղջ մնալն,
Ինձի կ'սպտականի մահու դեղ տալն
Որովհետեւ գործս թնջուկոված ընկաւ:

Երգեցողութիւնն աւարտելուց յետոյ, սուրհան-
գակն ասաւ, սիրելի բաւական է լաց ու կոծ անես,
ես դառի զնանք. Սմբատն ասաւ, ո՛չ եզրայր իմ
ես դառնալս անկարելի է, սսլասէ ու նորից եր-
գեց մի դարէլիթ:

Կրկին կրակ լցուաւ սիրտս,
Մխաց վառուելով վառուելով
Մէջ բոցերուն գոցուաւ սիրտս
Սղաց վառուելով վառուելով:

Սօֆիէն էր կենաց պարծանքս
Զուր կորուցի աշխատանքս
Անդ իմ երջանիկ կեանքո
Մնաց վառուելով վառուելով:

Սմբատն եմ գրեմ նամակով,
Տնր հայրիկս նպատակով,

Եսն Սօֆիայի կրակով,

Քնաց վառուելով վառուելով:

Եյս երգը աւարտելուց յետոյ Սմբատը մատի-
տը հանեց Կրպանից, այս երգը զրեց և նոր եկած
Ջէյթունի նամակի հետ տուեց սուրհանդակին ու
մի քանի էլ ոսկի տուեց, որ այդ թղթերը անկո-
րուտ տանի Արմաւիր և յանձնէ իրան հօրը, յե-
տոյ ինքը ձին շիակեց դէպի Ջէյթուն, որ գնայ և
տեսնի թէ այդ ստացած լուրը ուղիւ է, թէ ոչ.
բայց այնպէս էր դնում ինչպէս արծիւը երկնքում:
Որովհետև սար ու ձոր, քար ու թուփ նրա աչքին
չէր երեւում. Երբոր այն զրեք տանող սուրհանդակը
գնաց Արմաւիր և գրերը տուեց Սաղաթէլին, Սա-
ղաթէլը այդ գրերը կարդալուց յետոյ մեծ սուգ ու
կոծ արեց, բարեկամներով միասին և ասում էիւ,
Սմբատը նորից կենդանի վերադառնալ անկարելի
է. վասն զի, նրանք հասկացան որ, նա անպատ-
ճառ Սօֆիայի համար Պարսկաստան սլիտի գնայ:

Այնպէս անյոյս ու անմխիթար լաց էին լինում
ու սգում ինչպէս Յակովբ նահապետը Յովսէփի
համար: Բայց իզուր: Թող նրանք մնան այդ տխուր
դրութեան մէջ, մենք խօսինք Սմբատի մասին. Սըմ-
բատը, այդ տեղից շարունակ գնալով քսան և հինգ
օրում հասաւ Ջէյթուն, գնաց իւր աներ Տիգրանի
դուռը, ձիուց իջաւ, ձին ուղարկեց ախոռը և ինքը
մտաւ տուն, տեսաւ որ, ոչ Սօֆիան կայ և ոչ Տիգ-
րանը, Վառվառէն է, որ մենակ ու տրտում նստած

է տունը, գլուխը կախ գցած. սպում ու լալում:
Սմբատը բարևեց նրան ու նստեց մօտը և հարցրաւ
ինչո՞ւ ես այդպէս տխուր: Վառվառէն գլուխը բար-
ձրացրաւ և տեսաւ որ եկողը Սմբատն է, սէն իմ
որդեակ Սմբատ, դձու ես. ես եմ մայրիկ. Վառվա-
ռը Սմբատին որ տեսաւ, նորից բորբոքուեց նրա
սիրտը, և լալիս էր անընդհատ. Սմբատը որքան
որ հարցնում էր, որ տեղականնար դորձից. նա չէր
կարողանում պատասխանել, և վերջ ՚ի վերջոյ Սըմ-
բատը հանդարտացրեց նրա լացը. Վառվառէն պա-
տասխան չ'տալիս Սմբատը մտածեց, երևի ասաւ
նա, սա իւր ազգիկը մի ուրիշի է տուել, նրա հա-
մար չի պատասխանում, իրան գաշոյնը արաւ սաղ
ու երգեց այսպէս, սրովհետե սանթուրը հետը շէր:

Մայրիկ, ինչու ինձ կ'խարեւ,
Ո՛ւր է սիրահարս ո՛ւր է,
Լալով արտասունք կ'թափես
Խեղամուտ հանճարս ո՛ւր է:

Այս տունը որ ասաւ, Վառվառէն ասաւ, Սըմ-
բատ համբերէ, որ ես էլ եղելութիւնը բեղ նման
երգելով պատմեմ, ու ասաւ.

Չեմ ուզում բերանս բանամ
Խօսիմ դու իմ ցաւն իմանաս
Չ'գիտեմ ինչ պատասխան տամ.
Ցոյց տամ սրտիս սեւան իմանաս:

Սմբատն

Ռւր է իմ մեղմ ու անուշս
Եզեր աղանի ընքուշս,
Խելք ու միտքս, կեանք ու ուշս,
Կենաց մխիթարս ուր է:

Վառվառն

Չահգատէն քաղարն աւիրեց
Տիգրան կուրեցն մեռցրեց,
Սօֆիային գերի վերցրեց,
Թէհրան տարաւ լան իմանաս:

Սմբատն

Սմբատն մէկ, մինու ճարէ,
Տիւ և գիշեր անդադար է,
Սիրով հարուստ ու թան պարէ,
Եզնիւ ոսկի քարս ուր է:

Վառվառն

Վառվառէն եմ ասեմ հատտաս
Վշտով լի եմ, վէրքով առատ,
Երկինք երկիր երդում հաւար
Ուղիղ և իրանի իմանաս:

Վառվառէի ասած երգերից Սմբատն հուստաց
որ, օւղիղ է Տիգրանի սպանուելն և Սօֆիայի գե-
րի տարուելն: Վառվառէին ասաւ մայրիկ, ես մինչև
հիմայ չէի հաւատում թէ այդ բանը ուղիղ է իսկ
այժմ հաւատացի և անպատճառ պէտք է գնամ նո-

բա հտեից. Վառվառէն ասաւ, որդի թէհրանն
Պարսկաստանի քաղաքներէցն է, նա շատ հեռու է,
մեզանից, երեք ամիս պիտի ճանապարհ գնաս, որ
այնտեղ հասնիս, մանաւանդ որ նրանք բոլորն էլ
արիւնարբու մարդիք են, ինչպէս կ'վստահանաս
նրանց մէջ ոտք կոխել, կամենում ես որ, Սօֆիա-
յի տատճառով քո անձն էլ վտանգի հիթարկելի-
լինձ կ'լսես շես գնար սիրելի, որովհետև ամեն բան
Աստուծոյ է կախուած եթէ Աստուած բեզ տալու
լինէր, այս բանն մեր գլխին շեր դալ, և դու այս
տեղից հեռացած չէիր լինի: Սմբատն ասաւ, ան-
հոգ եղիր դու մայրիկ, ես յոյս ունիմ առ Աստ-
ուած, որ գնամ և իմ սիրելիս բերեմ, քո տխրու-
թիւնն ուրախութեան փոխարկեմ, ես լաւ դիտեմ
որ Աստուած իր խոստացածն երբէք անկատար չի
լծողնի. վերջապէս Վառվառէն որքան աշխատեց
չկարողացաւ Սմբատին համոզել:

Սմբատն իր վերջին հրաժարականն տալով ձին
բերել տուեց, հեծաւ և քաղաքից դուրս գնալով
բնկաւ Պարսկաստան տանող ճանապարհն և շտա-
պում էր առաջ. ճանապարհին նա մտածեց որ,
ինքն շատ անպատրաստ է որովհետև ոչ փող ու-
նի և ոչ սղաշար ճանապարհին, ասաւ որ այսպի-
սով ես ոչ մի բան չեմ կարող անել որովհետև
մարդիկ ինձ այսպէս զինուած տեսնելիս աւագակ
կարծելով կարող են ինձ ամեն տեսակ շարիք հաս-
ցնել, աւելի լաւ կ'լինէր, որ քանի բողաքից չեմ

հեռացել, դառնամ գէներերս և ձիս ծախեմ. ինձ
բաւական ճանապարհածախս կ'պատրաստեմ և ինքս
մի աղքատի հազուստով կ'ճանապարհորդեմ, որպէս
զի մարդիկ ինձ տեսնելիս, ոչինչ կարծիք չունե-
նան ինձ վրայ, այլ աւելի կարող են խղճահարկել և
ողորմութիւն տալ. Սմբատն մտածեց և այնպէս էլ
արան, որովհետեւ իր սանթուրն մօտն չէր, գնաց
սանթուր շինողների մօտ և մի լաւ սանթուր գնեց
և Աստժոյ անունն յիշելով, բնկաւ ճանապարհ. քա-
ղաքից դուրս ելաւ և շարունակ գնում էր: Իսկ
Վառվառէն տեսաւ որ ինքն չ'կարողացաւ Սմբատին
արգելել ճանապարհից, գնաց Յովսէփի մօտ և ա-
սաւ այն նամակն որ մենք ուղարկեցինք Արմաւիր
Սմբատն ստացել էր և եկաւ այստեղ, հաստատն
փմացաւ և գնաց Թէհրան, եթէ կարող ես, մի հը-
նար գտիր 'և նրան յետ դարձուր. որովհետեւ նա
տակաւին անվարձ մի երիտասարդ է, գուցէ գնայ
և չ'կարողանայ ողջ յետ դառնալ: Յովսէփն երբ
չսեց գործի էութիւնն շտապեց, հեծաւ ձին և մի
քանի հատ էլ տէրութեան ծառայողներից առնելով
հետն գնաց Սմբատի յետևից, բայց իզուր, որով-
հետեւ արեգակն մայր էր մտել, թէև Յովսէփն մի
քիչ աստին անդին բնկաւ, սակայն շուտով զիշե-
րային մթութիւնն ծածկեց ամեն բան. Յովսէփն
տեսաւ որ էլ ոչինչ չի երևում տխուր, տրտում
վերադարձաւ քաղաք, և մտածում էր Սմբատի վը-
րայ: Հիմայ սլառմենք Սմբատի դէպի Թեհրան ճա-

և ապարհորդութիւնք. նա քսան օր և այնքան էլ
դիշեր ճանապարհ գնաց շարունակ. և մի օր էլ
Սօֆիայի սիրով մտատանջուած գնալով կորցրեց
ճանապարհն և հեռացաւ գէպի բարձր սարերն, ու
բովհետև Սօֆիայի սիրով վառուելով նրա աչքին
ոչ սար էր երևում և ոչ ձոր. երեք օր շարունակ
գնում էր առանց ճանապարհ երևեցող դաշտերի և
սարերի միջով, երբորդ օրն մի քիչ ուշքի եկաւ և
մտածեց տեսաւ որ ինքն գտնւում է բոլորովին
անմարդաբնակ անապատներում. և մացառների ու
քարայրերի մէջ: Օրն մթնեյ էր մէկ ու մառախուղով
և անձրևն հոսում էր առատ կերպով. Սմբատն ան-
ձրեկից պաշտպանուելու համար, մտաւ քարերի խո-
ւոցներն, գիշերային մութն պատեց նրան. էլ ոչ
սար էր երևում ոչ ձոր. և ոչ մարդ միայն վայրե-
նի գաղանների հոտն էր որ սարսափեցնում էր
Սմբատի սիրտն: Սմբատն յուսահատուած մնացել
անձայն հստած մի քարափի ծերպում: Վերջն տե-
սաւ որ էլ ուրիշ հնար չ'կայ, բացի ամենակարողի
ոգորմութիւնն խնդրելուց, վեր առաւ սանթուրն և
նուագեց մի աջամբի քեարամբի եզանակ. և երգի
ձևով խնդրեց Ասածոյ ոգորմութիւնն:

Արարիչ և հզօր անմահ թագաւոր,
Հասիր ոչ որ շունիմ օգնական Աստուած
Բնյոյս թափառական յոյնած ու մոլոր.
Խիլքէ դուրս շուռ կուգամ սար ու քար, Աստուած:

Իմ շորս կողմն սլատեց մէջ ու մառախուղ,
Մարդ, անասուն, թռչուն վրէս եղաւ սուղ,
Օգնէ Տէր, մի թողնի կորչիմ կանուխ,
Ցոյց տուր այցելութեան ճանապարհ, Աստուած:

Երբք մանկունքն ազատ պահող կրակէն,
Դանիէլին առիւծների բնակէն,
Սմբատին էլ փրկէ այս նեղ վիճակէն,
Չմնայ բաղձանքս կիս կատար, Աստուած:

Այս երգն աւարտելուց յետոյ, արշալոյսն բացուեց, Աստծոյ ողորմութեան մէջ ու մառախողն րաշուեց, արեգակի ճառագայթներն փայլեցրին օտրերի կատարներն. Սմբատն ուրախութեան ժպտան երեսին փառք տուաւ աստծուն և դուրս ելաւ տեղից. շորս կողմն նայեց, և տեսաւ որ դիմացէն մի մարդ դէպի իրան է գալիս ինքն էլ մի բանի բայլ առաջ գնաց. մօտեցաւ և տեսաւ որ որսորդ է, որսովհետև նրա աղեղից ճանաչեց նրա որսորդութիւնը, մարդն մօտեցաւ և Սմբատին հայերէն լեզուով բարև տուաւ ու ասաւ, ի՞նչ մարդ ես և ի՞նչ մանկ գաս, այս անմարդաբնակ սարերը. Սմբատն ասաւ, սիրելի, ես բերանացի խօսելով չեմ կարող րիզ ոչ մի բան հասկացնէ, եթէ կ'բարեհաճես երգելով ու նուագելով կասեմ: Որսորդը տեսաւ որ, սա մի երգող անձնաւորութիւն է, ասաւ, ես շատ կ'սիրեմ երգեցողութիւն լաւ կ'լինի որ մի քիչ եր-

գեա. Սմբատն լարեց սանթուրը և նուագեց դուր-
բէիթ հզանակով այս երգն.

Ձէյթունն բաղարից է, դալս,
Գէպի Պարսկաստանն հմ գնում,
Կորուցել հմ ճանապարհս,
Չեմ գիտէ սրման հմ գնում:

Որսորդն տեսաւ որ այդ պատանին ճանա-
պարհը կորցրել է, ասաւ. սպասիր որ ես էլ հրգե-
լով բեղ ցոյց տամ ճանապարհը.

Որսորդը

Եղբայր, այս ամայի սար է.
Դու սխալականն ես գնում.
Մտածէ շուտով խելք ճարէ,
Խինդ ու խելքէ հանն ես գնում:

Սմբատը

Էս գիտեմ որ մուրուելի եմ,
Աշխարհից ելեր կորելի եմ,
Անմխիթար ցնորուելի եմ
Մտրով Թէհրանն հմ գնում:

Որսորդը

Պարկիշտ նորահասս պատանի
Խօսուացրդ խելքս կ'տանի,
Այնտեղ պնալդ է ինչ բանի.
Կարծեմ դու դեսպանն ես գնում:

Սմբատն տեսաւ որ այս մարդն իրան դեսպան

կարծեց ասաւ, ոչ, սիրելի, ես դեսպան չեմ, հիմա լսիր որ ես քեզ ուղիղն ասեմ ու երգեց.

Սմբատն եմ պարզ ասեմ բանս,
Յայտնեմ խորհուրդ ու պայմանս,
Գերի է իմ սիրեկանս,
Ես դէպի նրան եմ գնում:

Որսորդը

Անունս որսորդ Վահան է,
Հասկացող եմ ամէն բանէ,
Միթէ սիրուհիդ Թէհրան է,
Այդպէս վառվառման ես գնում:

Երբք վերջացնելիս որսորդը առաւ եղբայր, ես հասկացայ որ քո սիրուհիդ Թէհրան գերի են տարել, բայց ես ինչ կարող եմ անել: Սմբատն ասաւ, քո լաւութիւնը թող միայն այսբանը լինի որ ինձ այդ քաղաքի ճանապարհը ցոյց տաս, որսորդն շատ բարի ասաւ. քեզ կ'տանիմ և ցոյց կը տամ ուղիղ ճանապարհը. որսորդն կատարեց իմ խոստումը, առաւ Սմբատին և տարաւ ուղիղ Պարսկաստան գնացող ճանապարհի վերայ և ասաւ. Սըմբատ ահա այդ երկացող սարերն, պարսից սահմաններն են. գնա՛ Աստուած քեզ հետ լինի, և գործիդ աջողութիւն տայ: Սմբատն մնառ բարով ասաւ և գնաց. երեք օրից յետոյ մտաւ պարսից սահմանը, բայց անդուժ պարսիկներից թէ որքան նեղութիւն քաշեց, Աստուած գիտէ, որովհետև դը-

բանք հային շէին թողնի իրանց տունն ոտք կոխէ-
լու. դրա համար Սմբատն գիշեր ցերեկ դուրսն էր
մնում, բարեբի տակ և փոսերի մէջ քաղցած և
ծարաւ շատ անգամ: Սմբատն որ մանկութիւնից
բնքուշութեամբ էր մեծացել, այդ նեղութեանց մէջ,
այնպէս էր, կզել, որ, տեսնողն չէր ճանաչի թէ,
սա Սմբատն է: Վերջապէս նա, անվնաս գնաց և
հասաւ Թէհրան: Ատո՞ծոյ աջակցութեամբ նրան ոչ
մի վնաս չ'պատահեց, նա մտաւ քաղաքն և մտա-
ծում էր ու անում ով բարեխնամ ու արարիչ Աստ-
ուած, ըս սուրբ հրեշտակն ուղարկիր, որ գայ և
ինձ առաջնորդէ մի բարի և աստուածասէր մար-
դու մօտ. որպէս զի ևս այդ մարդու շնորհիւ կա-
րողանամ իմ նպատակն առաջ տանել: Մտածում
էր ու դնում, և յանկարծ նրա առաջ երևաց մի
զեղեցկաշէնք տուն. Սմբատն ասաւ ևս իմ բաղձն
այս տան մէջ պիտի որոնեմ, կ'գնամ այս տունը
ասաւ, և ինչ որ Աստուած կամեցել է ինձ թող
այդ տեղ ցոյց տայ, դնաց և շիտակ մտաւ ներս.
տանից մի երիտասարդ նորա առաջ եկաւ և ասաւ,
բարով դու եկար, սիրելի երզիչ, արի գնանք մեր
պարոնի մօտ, նա շատ է սիրում երզեցողութիւն.
Սմբատն ասաւ ձեր պարոնը ո՞վ է, հայ է թէ պար-
սիկ. հայ է, հայ, ասաւ երիտասարդն, հայ է և
անունը Ղևոնդ է, նա շահի խորհրդականն է և շատ
բարի մարդ է, արի գնանք. երիտասարդն տարաւ
Սմբատին և ներկայացնելով Ղևոնդին ասաւ, պա-

բոն, ահա բեզ մի լաւ երգիչ եմ բերել, Ղևոնդն
Սմբատին տեսնելիս առաւ, ուրախ եմ, որ դու մեր
տունն եկար, արի նստի և ինձ համար մի քանի
երգ ասա՛, որովհետև ես շատ եմ սիրում երգեցո-
յութիւնը: Սմբատն ուրախութեամբ գոհացաւ աս-
տժմէն իր մտքի մէջ փառք տալով, նրանց բարեկեց
և նստեց, սանթուրն մի լաւ լարեց և նուագեց
դուբէյիթի հղանակով այս երգը.

Քլխիդ ժառայ տէր իմ իշխան,
Լո՛՛ք դու իմ երգս իմացի,
Խնդրեմ եղի՛ր դու ինձ պաշտպան
Իմ ասած խօսքերքս իմացի:

Ես մին ու ճար միամօք եմ,
Սրտով սուգ և սևաւոր եմ,
Մանկութիւնից վիրաւոր եմ,
Թէ բժիշկ ես վէրքս իմացի:

Մնացել եմ մորմորալով.
Քաղաքէ քաղաք ման գալով,
Ես Սմբատն եմ Սաղաթէյով,
Արմաւիր աշխարհքս իմացի:

Այս երգն որ ասաւ, Ղևոնդն իմացաւ որ այս
մարդն մի ցաւ ունի, բայց ինչպէս անէ, որ սառյ-
ղըն իմանայ, ասաւ Սմբատ ջան, ես այդ Արմաւիր
քաղաքն լաւ գիտեմ, հիմայ այդ քաղաքին Երեան
են ասու՛մ. Սմբատն առաւ այն ուղիով է առածդ

պարոն: Ղևոնդն ասաւ Սմբատ զիտեմ մի բան կայ սրտումդ ծածկուած, ուղիղն ասան տեսնիմ ինչ է քո ման դալածդ. Սմբատն ասաւ, լսիր երգելով յայտնեմ իմ ցաւս, որի համար է իմ ման գալս, ու երգեց, մի դօշտմայ հրդ:

Եթէ, կուզես լաւս, փարատես ցաւս,
Պարտիպից կարաւս տարան շուռ կուգամ,
Խոհական խոնաւս սիրամարդ հաւս,
Թաւրէզ, Թօխատ, Սալլ ու Իրան շուռ կուգամ:

Այս տունը որ ասաւ, Ղևոնդն ասաւ այդ ինչ բան ես ասում, եթէ մի բան ունիս, պարզապէս ասան, մի վախենայ ես էլ քեզ պէս քրիստոնեայ եմ անպատճառ կաշխատինք քս դործի մասին մի հնար գտնելու, որովհետեւ ես շահի խորհրդականն եմ, և կարող եմ քեզ ամեն կերպ պաշտպանել դու ուղիւ ինչ որ պատնիք ունիս ինձ խոստովանի: Սմբատն ասաւ մտքումը, օրհնեալ է Աստուած գործս պիտի աջողուի, որովհետեւ ես Աստծմէն խնդրեցի, թէ այս քաղաքում ծանօթ և պաշտպան շունիմ, սի տէր, դու ինձ մի բարի մարդու տուն առաջնորդիր, որ նա ինձ պաշտպանէ, և ահա ինչպէս երևում է, Աստծմէն է, որ այս մարդն ինձ պիտի պաշտպան հանդիսանայ: Այսպէս մտածեց և վերջն պարզապէս տոտւ խնամածու պաշտպան լսիր խնդրեմ, քեզ ուղիղն ասեմ, նրանից յետոյ ինչպէս որ քո կամքն է, այնպէս արն որովհետեւ այստեղ միայն ինձ խը-

Նաժաժու և պաշտպան քեզ ևս ճանաչել. ինչ որ
ինձ արժանն է, այնպէս արէր, և ասաւ միւս տունը.

Հուռ եկայ գիւղանը ամեն սահմանը
Ըիրազ Իսպահանը, Խոյ Նախչիլիանը,
Չը գտա նշանը ողջ Պարսկաստանը
Ես իմ սիրեկանն Թէհրան շուռ կուգամ:

Տեսար, ապրիս որդի ասաւ Ղևոնդն, հիմայ
հասկացայ որ սիրահար ունիս և նրան կ'փնդրես,
բայց անունն ասա տեսնիմ թէ այստեղ է այդ
անուան տէրն թէ ոչ: Սմբատն ասաւ երրորդ տունը.

Սմբատն ինչ անի, որ ճար կանի
Ոք շունիմ հոգ տանի, հնար գտանի,
Սօֆիէն Սուլէյմանի ձեռքիցն հանի,
Որ աչքս տեսանի նորան շուռ կուգամ:

Այս երգն աւարտելուց յետոյ Ղևոնդն ասաւ,
այդ քո ասածդ Սօֆիէն այստեղ շահգատի ձեռքն
է, բայց ինչպէս հաւատամ թէ նա քո սիրահարն
է: Սմբատն Սօֆիայի մատանին ցոյց տալով ասաւ
պարոն խորհրդական, ահա այս է նրա նշանը, Ղև-
ոնդն կարդաց մատանու գիրն և նրանով հաւա-
տաց, որ ուղիղ է Սմբատի ասածներն: Միայն շատ
դժուար է հաւատալ որ, Սօֆիան շահգատին թող-
նի և քեզ հետ դայ, ուրեմն սպասիր Սմբատ, տես-
նենք ինչ միջոցաւ կարողանանք Սօֆիայի միտքն
իմանալ: Այդ գիշեր Սմբատին իրան տունն պահեց.

առաւօտ որ լուսացաւ ասան Սմբատ, ևս մի բան
եմ մտածել. շահատա Սուլէյմանին մեզ մօտիկ մի
ծաղկաւէտ պարտէզ կայ, ամեն մի ուրբաթ օր
Սօֆիէն գալիս է այդ պարտէզն զբօննելու, որով-
հետեւ այդ օրն նրանց կիւրակին է, որ «ջումայ» են
ասում. ուրեմն վազն էլ չէ միւս օրն ուրբաթ է,
նա անպատճառ կ'գայ պարտէզ, և նա սովորութիւն
ունի ամեն մի գալիս իմ կին Չուշանիկի հետ խօ-
սակցում է և մխիթարւում, այս անգամ որ եկաւ,
դու էլ Չուշանիկի հետ գնայ և այնտեղ մի կերպ,
մի սրնէ բան կիմանաւ նրա կամբից: Վերջապէս
եկաւ ուրբաթ օրն և առաւօտեան երբ նրանք Ղևոն-
դի հետ խօսակցում էին, մին էլ մի աղջիկ ներս
մտաւ և Չուշանիկին ասաւ, Սօֆիան ասաւ որ թող
ինքն գնայ մեր պարտէզն ևս էլ հիմայ կ'գամ. այդ
աղջիկն Սօֆիայի նաժիշտներէն էր, երբ աղջիկն
գնաց Չուշանիկի մօտից, Ղևոնդն ասաւ Չուշանիկ,
Սմբատին հետդ տար պարտէզ. երբ այնտեղ Սօ-
ֆիան Սմբատին տեսաւ և ուրախացաւ, իմացիր որ,
նա կամենում է Սմբատին գալ. իսկ երբ տեսար
որ, տեսաւ և ոչինչ նշանակութիւն չ'տվեց իմացիր
որ, նա չի ուզում շահագատից հեռանալ, այն ժա-
մանակ թող Սմբատն հեռանայ ձեր մօտից. վասնզի
նա կարող է շահագատին իմաց տալ և Սմբատին
միտսել: Չուշանիկն և Սմբատն գնացին պարտէզ և
Սմբատն սանթուրը հետն տարաւ, նրանք գնացին
և տեսան որ, դեռ Սօֆիան չի եկել, նստան մի

ժառի շուտցի տակ, նրանք ուպասեցին մի կէս ժա-
մաշափ, երբ տեսան Սօֆիան ուշանում է Սմբատն
չ'կարողացաւ լուռ համբերել վեր առաւ սանժուրն
և երգեց դուբէյիդ եղանակով այս երգը.

Քանի մէկ քանի համբերեմ,
Ո՛ւր է Սօֆիէս ինչու շի գայ,
Ո՛նց դիմանամ, ինչպէս ներեմ.
Վառվում եմ ես ինչո՞ւ շի գայ:

Եյս տունն որ ասաւ, Չուշանիկն ասաւ, ո՛ւն
այդ ինչ ես ասում, 'ի սէր Եստծոյ, այստեղ Սօ-
ֆիայի անունն մի տայ, շահգատին մինչև հիմայ,
մեզանից յաւ բարեկամ շի ունեցել, հի՛թէ այդպէս
մի բան մեր կողմից իմացաւ, մեզ ամբողջ գերդաս-
տանով կ'արսորէ այստեղից: Սմբատն ասաւ, ուղիղ
որ ախրուհի, ես յիմարութիւն արի միայն՝ ներեցէք
այս անգամին, և մի բիշ ծխախոտ ծխացնելուց
յետոյ երգեց երկրորդ տունը.

Հերիք մնամ վախվխելով
Եյսպէս ծխախոտ ծխելով
Սուրբ ոտքն երեսիս կոխելով
Մէկ դիպի տես ինչո՞ւ շի գայ:

Եյս տան համար Չուշանիկն սշինչ շատաւ, և
Սմբատն երգեց երրորդ տունը.

Երբ պիտի գայ հոգւոյս գոււն,
Զովանայ օրտիո մումոււն,

Եզերախոյ երախտամտը
Սմբատին տես ինչն շի դայ:

Եյս երզը դեռ չ'աւարտած Սօֆիան իւր տաս-
ներկու նաժիշտներով ներս մտաւ, բայց երբ Շու-
շանիկին և Սմբատին տեսաւ, լեզուն կձեց, և իս-
կոյն նաժիշտներից ծածկելու համար մի խոժոս
հայեացք ձգելով Շուշանիկի և Սմբատի վերայ յետ
դարձաւ, որպէս թէ շահգատին իմաց տալու ձե-
տականութեամբ: Եյս որ տեսան Շուշանիկը և Սըմ-
բատը միմեանց երեսի մտիկ արին և Սմբատը մի
խոր հառաշանք քաշելով, սանթուրը առաւ և բս-
կսեց երգել, իր դլխից ձեռք վեր առած:

Սոսկալի երեաց դիմացէ գիմաց.

Կրակ լցրեց վրէս, լաթերս վառուաւ,

Միս ու իւղս հալուեց, ոսկորս դողաց,

Գլխէս մինչև ստաց թաթերս վառուաւ:

Շուշանիկն ասաւ, վեր ել այստեղից կորինք,
բանի որ մեզ չեն տեսել. Սմբատն ասաւ մի թիշ
սպասէ Տիրուհի.

Եյնժամ որ նազելիս ծուռ նայեց գնաց

Գետինը թունդ առաւ երկինքն որոտաց,

Ըմրոց ճայթուժիցը կայծեր թափաւ ցած.

Բաշտ, լերինք բռնկուած խաթերս վառուաւ:

Շուշանիկն ասաւ, Սմբատ բաւական է յիմարու-
թիւն անեա, ելի գնանք. շահգատէն որ իմացաւ մեզ

բոլոր ազգով բնաջինջ կանէ. Սմբատը ասաւ
մայր Տիրուհի կ'ընդրեմ, մի էլ երկու բոսկէսպասիր,
երբորդ տունն էլ ասեմ, նրանից յետոյ ինչ լինում
է թող լինի, և սկսեց երբորդ տունը:

Սմբատն եմ ինչ կանեմ, երկիւղն ու ահը,
Այսուհետև ինձ կ'պատկանէ մահը,
Սրտիս մէջը մտաւ հուր վառուած ջահը
Քոյոր սիրտ ու թորս լեարդերս վառուաւ:

Այս երգը աւարտելուց յետոյ Չուշանիկը Սըմ-
բատի վերայ նեղանալով, առաւ նրան ու զնաց ի-
րանց տուն, և բոլոր եղելութիւնը սկսեց պատմել
իւր այր Ղևոնդին. խօսքը դեռ չէր վերջացրել, Սօ-
ֆիայի նաժիշաներից մէկը ներս մտաւ նրանց մօտ
և ասաւ, միք վախենայ Սօֆիայի արարքից, նա մի
ձեռականութիւն էր որ ցոյց տուաւ, նաժիշտները
չկարծիքաւորուելու համար. նա ինձ ուղարկեց ձեզ
մօտ, որ միամիտ ու հանգիստ լինիր:

Նա ասում է, թող ինձանից ապահով լինին,
եթէ շահգատէն ինձ բառասուն կտոր անէ դար-
ձեալ մի կտորս նրան չեմ հասցնէ, միայն թող պ.
Ղևոնդն և Չուշանիկ Տիրուհին իմ մասին թող մը-
տածեն, և Սմբատի հետ ինձ ազատելու ճանապարհը
գտնեն: Սօֆիէն ինձ ուղարկեց որ դուր չ'կարծէք
թէ Սօֆիէն շահգատին իմաց կ'տայ:

Սօֆիայի ուղարկած տեղեկութիւնը որ ստա-
ցան Ղևոնդն ու Չուշանիկը ասացին Սմբատին. սո-

բանից յետոյ անհող եղիք, մենք ամեն ջանք պիտի
զործ դնենք Սօֆիային այդ հրեշի ձեռքից ազա-
տելու և բեզ յանձնելու, նա արդէն լաւ է պառ-
բաստել իւր ծրագիրը և ահա իննը ամիս է որ, Սօ-
ֆիան այստեղ է. իւր իմաստուն հանճարով նրանց
համոզել և իրանից հեռու պահել, և ինքը առան-
ձին մարուր սենակում ասլրում է փառաւորապէս.
մենք արդէն նորանց տան խորհրդականն ենք, ամեն
բան մեզ յայտնի է Սօֆիայի թելադրութեամբ ար-
դէն նրա բոլոր ծառայողները հայեր են: Ղեռնդն
ասու, Սմբատ շահգատէն շատ է սիրում երգեցո-
ղութիւն, մանաւանդ որ դու հայ ես և Սօֆիան քո
երգերդ հասկանալու համար, ես բեզ կնեակայա-
ցնեմ շահգատին, և նա Սօֆիայից թելատրուած
կը ընդունէ բեզ իւր տան մէջ, երգելու համար,
դրանով կ'կարողանանք մեր նպատակին հասնել,
բայց ի հարկէ դու պիտի մի առ ժամանակ նրան
հաւատարմութիւն ցոյց տաս, որպէս զի նա բեզ
վրայ ոչ մի կարծիք չունենայ և աշխատիր այնտեղ
երգերիդ մէջ ոչ մի դիպչող խօսք, առաջ չ'բերես,
և այդպէս ամեն մի կողմից զգուշանալով առաւ Սըմ-
բատին և գնացին միասին շահգատի պալատը:

Ներս մտան բարեկեցին նրանց և նստան, Ղե-
ռնդն ասու, Չահգատն ահա բեզ մի լաւ իրզիչ եմ
բերել, եթէ կ'հաւանես, սորան միշտ պալատումդ
պահիր և նա թող բեզ համար երգէ որքան որ կա-
մենաս: Չահգատէն Սմբատի զեղեցիկ տեսքը և շարժու-

մը տեսնելիս աւանեցաւ նրան: Որովհետեւ այն թանկագին ակու մատանին որ Սմբատի մատումն էր, այնպէս զօրութիւն ունէր որ, ամեն մարդ Սմբատին տեսնելիս, նորան կարեկցութիւն էր յայտնում և նրա բարին կամենալ էր ուզում, Չահգատէն հարցրաւ անունդ ի՞նչ է աչքդ: Սմբատն ասաւ Չեր Տէրութեան ծառայ Սմբատ է անունս. Չահգատէն ասաւ զեալ եանմդա օթուր, չալ տեսնիմ, որովհետեւ հայոց լեզուին քիչ ծանօթ լինելով այսպէս քեարտիկայ խօսեցաւ Սմբատն յարգանք ցոյց տալով էլ չնստեց նորա մօտ, այլ ստքի վրայ կանգնած նուագեց մի բաղալի քէշիչ օղլի, և երգեց.

Ինչպէս համարձակուեմ կուշտըդ նստելու
Պէտքէ կանգնեմ դէմդ ծառայ Չահգագա,
Միտք ունէի օտար երկիր գնալու
Հանբաւդ լսեցի դառայ Չահգագա:

Երբ որ Սմբատը այս տունը երգեց, Չահգատէն անու ջան դարտաշ, շիրին լեզուիդ դուրբան օլիմ, արս գէօրիմ եախշիլարդան:

Ես քո սիրոյդ բուրբ աշխարհ պտըտայ
Պտուտելով եկայ Թէհրան ներս մտայ
Գոհանամ Ստուլմէ որ այստեղ գտայ
Երբոր տեսայ փափագս առա Չահգատայ:

Չահգատէն զարմացել էր Սմբատի բազցք ձայնի և լեզուի վերայ.

Սմբատն եմ չ'կարծեմ հոյեղէն ես դուն
Հրեշտակ ես կ'բայլես վերա ամպերուն,
Քս մօտդ չի լինի համարձակութիւն,
Մոմի նման հալուայ, վառայ շահգատայ:

Երբք աւարտելուց յետոյ, շահգատէն Սմբատի
ձևքից բռնեց իւր մօտ նստացրեց մի քանի թէյ
խմացրեց և առաւ. աշրդ ես մի սաւզիւլ ունիմ, որք
շատ ուղտդ տեղից եմ բերէ, ազեարքի իմ սաւ-
զիւլիս կրդով ուրախացուցիր ես քեզ շօզ բան
փէշրեաշ կուտամ, և Ղևոնդից շատ շնորհակալ կ'լի-
նիմ, վեր կաց գնանք որ իմ Սօֆիայիս մօտ երգ
ասես, ելան և գնացին դէպի Սօֆիայի բնակավայ-
րք. սենեակի դրան որ մօտեցան շահգատէն դռնա-
պանին ասաւ, դէթ իջարի, խանութմին ասա քի,
շահգատէն քեզ մի լաւ աշուլ է բերել, ամբք վար
իշարի գալու թէ ոչ: Դռնապանն ներս գնաց, Սօ-
ֆիային որ յայտնեց, նա խտիոյն հասկացաւ որ
աշրդք Սմբատն կ'լինի անպատճառ: Իրաւունք է
թող գան ասաւ, նրանք ներս մտան Սօֆիայի ու-
նեակին: Բայց սենեակի դարդն ու դարդարանքն ան-
պատմելի է, որովհետև նորա սլատերն կազմուած
էին ապակուց, ներս մտնողն հիանում էր և որ
կողմն որ նայում էր, իւր պատկերն էր տեսնում,
նորա միջի դարդարանքներն պարսկական ճաշակով
էին գասպորուած և սենեակն լի էր անուշահոտ
բուրմունքներով, վերջապէս ոչ մի պակասութիւն
չէիր գտնի այդ սենեակում. նրանք նստեցան, շահ-

զատէն առաւ. աշրգ, գէօրիբօան իմ սաւգիւլլիս
նաօրլ գիւզայդր. պէտք է նրան գէօրայ գովասանք
տաս: Մմբատն ասաւ բաշիւստայ, և սանթուրն յա-
րելսվ նուագեց մի աջամի մուխամբազ և Սօֆիա-
յին գովեց այսպէս.

Մմբատն

Ով յուսոյ աստըղ յուսաբեր. յոյս առաւօտեան նա-
գելի,
Պայծառ անունդ խօսուում է բոլոր Պարսկաստան
նազելի,
Ճիշտ մի հրեղէն հիւրի հս դու եղեմական նազելի
Երկնային հրեշտակներից ունիս պահապան նազելի.
Ամեն ժամ քեզ հետ միասին կուրախնան ցնծան
նազելի:

Չք կարծեմ թէ մի հողեղէն գանուի բո նմանակդ,
Չառ ու շատ տեղեր ման եկայ, մի աեղ չ'տեսայ
աեսակդ,
Իրան, Թսւրան, Չամ, Սլեվան երբէք չ'կայ օրինակդ,
Չին, Դարբանդ, Հինդ ու Երևան քաշում են սիրոյ
փափազդ
Ոչ հայաստան կայ քեզի պէս, ոչ էլ Վրաստան,
նազելի:

Գեղեցկութեան կողմանից ոչ ոք քեզ նման չի լինի-
թոյ երեսիդ պէս յուսածու յուսինն էլ այնքան չի
լինի

Միմիայն արևն է քեզ պէս, քեզնից գովական չի
լինի,
նոյ որ քեզ տեսնի ողջ մնայ, նա հոգի կենդան չի
լինի,
Ուրեմն դու ես մարդկային հողւոց հոգեհան նազելի:
Ձէ լսուած, չէ իմացուած և չէ տեսնուած քեզի պէս
Մինչ այսօր մի մահկանացու դեռ չի ստեղծուած
քեզի պէս,
Որ ոչ նոր աշխարհ է գալու ոչ էլ է եկած քեզի
պէս,
Վերջապէս էլ ինչ ասեմ չկայ արարած քեզի պէս,
Բա Սմբատն ինչպէս կարենայ տա քեզ գովասանք
նազելի:

Ձահդատէր այս գովասանքին շատ հաւանեց և
իբ միջքի ոսկէ գօտին արձակելով կապեց Սմբատի
մէջքն, և ասաւ շատ սաղ էղնիս աշրդ, 'ես էլ քեզ
ձեռնաթող չեմ անի, քանի որ կենդանի եմ. Սօ-
ֆիէն էլ իւր կողմից մի ոսկի ընծայեց Սմբատին.
Իբրև նա աշրդ և ինքն թապուհի և ասաւ, շահդա-
տէ, բաւական ժամանակ է որ ես այստեղ եմ, ոչ
մի երգիչ ինձ այսպէս չէր կարողացել ուրախացնել
ինչպէս այս երգիչն, շահդատէն ասաւ, անհող եղիր
Սօֆիա, այդ աշրդն կ'յանձնեմ քս իբաւասութեան
ինչքան որ կամենաս մօտդ պահիր, բայց իբրեմն
ինձ մօտ էլ ուղարկիր երգելու, շատ լաւ ասաւ
Սօֆիան, որովհետև մեր պայմանաժամն էլ արդէն

մօտ է որ մենք մեր նպատակին հասնինք, հարստ-
 նիրքի համար, էլ սրանից լաւ երգիչ ճր տեղից պի-
 տի ճարենք: Չահգատէն հաջուլթիւն տուեց Սօֆիա-
 յի կամրին: Սմբատին թողեց նորա մօտ և ինքն
 գնաց իւր պալատն, երբոր շահգատէն հեռացաւ
 նրանց մօտից, Սօֆիէն իր նաժիշտներին ասաւ, ազ-
 ջիկներ, չէ որ իմ բոլոր գաղտնիքներն ձեզ յայտնի
 է, եկէք ինձ ուզիղն խոստովանէք, թէ ամեն մի
 բանի մէջ, մինչի վերջն ինձ հաւատարիմ պիտի
 մնաք, նրանք երկուսով հաստատեցին իրանց խոս-
 տումն. Սօֆիէն ասաւ, աշխարհ որ իրարանցում
 լինի և շահգատէն ինձ հազար կտոր անէ թէ արի
 հաւատդ ուրացիր, ես մինչև իմ վերջին շունչն պի-
 տի դիմադրեմ և իմ հաւատիս համար զոհուելով
 Սմբատից չ'պիտի ձեռք բաշեմ. 'ի վերջոյ նաժիշտ-
 ներին խրատել և համոզելուց յետոյ նրանց ասաւ,
 մի քիչ առանձնացէք. նրանք գնացին և Սմբատն
 ու Սօֆիէն երկար ժամանակ առանձնութեան մէջ
 լայով համբուրվում էին. երկու միմեանց սիրով
 վառուած սրտերն էլ չէին կամենում յետ քաշուել
 միմեանց փաթաթուել և համբուրուելուց, վերջա-
 պէս նրանք իրանց սիրոյ կարօտն յադեցնելուց յե-
 տոյ, նստան իրար մօտ և սկսեցին իրանց ազա-
 տութեան ճանապարհի վերայ մտածել. նրանք իրա-
 ըու յոյս տալով և իրանց յոյսն Աստծոյ վերայ դը-
 նելով ամենակարողի սղորմութիւնն էին խնդրում:
 Յանկարծ Սմբատի միտքն եկաւ այն խօսքն, որ

Սօֆիան տեսա շահգատին թէ, արդէն երեք ամիս է մնացել որ մեր պայմանաժամն լրանայ: Հարցրաւ Պմբատն թէ ինչ պայման կայ ձեր մէջ, Սօֆիան ասաւ իմ սիրելի Սմբատ, որովհետեւ Աստուած գիտէր որ իմ միտքս իւր վերայ հաստատ է, նրա համար ինձ կարողութիւն տրուաւ, որ ես այս պայմանաւ նրան խաբել եմ մինչեւ հիմա: Ինձ որ նոր բերին այստեղ, արդէն յանձնուեցայ շահգատին, նա կամենում էր ինձ կին դարձնել, բայց ես տիրոջմէն սուտրած ասի նրան, շահգատն, զիտես ինչ կայ, ասաւ ինչ է, ես ասի որ, իմ ծնողներն երկար ժամանակ անզուակ են հղել և միշտ ալօթել են Աստծուն որ իրանց զուակ տայ և Աստուած լսել է իմ ծնողաց աղօթքն և նրանց տուել է մի ազջիկ զուակ, որ ես եմ. բայց իւր հրեշտակի միջոցաւ նա յայտնել է իմ ծնողներին հետեւեալ զադտնիքը, այն է սր, պէտք է ասելէ, երբ ձեր զուակը կ'մեծանայ և նրան կամուսնացնէք, պէտք է նա իւր նշանուած օրից մինչ մի տարի լրանալը անարատ կոյս մնայ, որպէս զի նորա կեանքը երկար լինի. եթէ չէք պահի այս պատուէրը, նա շուտով կ'մահանայ և դուք գարձեալ անզուակ կ'մնաք:

Ես շահգատին խաբել եմ դրանով այս իննը ամիս է և մի տարին լրանալու համար երեք ամիս է մնացել. որովհետեւ ես զիտէի որ, դու իմ յետևից կ'գաս: Ուրեմն եթէ մի հնար ունիս արն, եթէ ոչ, պայմանաժամը որ լրացաւ, էլ անկարող կ'լինեմք նրա

ձեռքից ազատուել, Սմբատը սրտից մի խոր հառա-
շանք հանելով ասու՝ մի յուսահատուիր սիրելի, [Թէև
հիմայ այս բանը մեր մտքով անկարելի է [Ժուում,
բայց Աստուծոյ կողմից հնարաւոր է, ուրեմն գործը
այնպէս ընելու է. ոչոր չ'կարծիքաւորի. գուցէ պա--
հապանները կ'նկատեն մեր արարքը և գործը կըվա-
տանայ: Սմբատն ելաւ և գնաց շահգատի մօտ. այն-
տեղ էլ մի քիչ երգեց. գիշերը մնաց նրա մօտ և
առաւօտը շահգատէն նորից զրկեց Սօֆիայի մօտ,
վերջապէս մի բանի օրում Սմբատը իւր իմաստու-
թեամբ բոլոր պալատականների ուշքը գրաւեց, նը-
բանց մէջիտները գնում և դուռանից քարոզներ էր
խօսում. երբ Սօֆիայի մօտն էր գալիս, աւետարա-
նի խօսքերով նրան խրախուսում ու սիրտ էր տա-
լիս, և շարունակ Աստուծոն աղօթում էին իրանց
ազատութեան համար: Չահգատէն Սօֆիայից գատ
իճնը հատ կին ևս ունէր. շահգատէն մի սովորու-
թիւն էլ ունէր. գիշերները որ կնոջ մօտ որ քնած
լինէր, պիտի առաւօտը լողանար և այն կնոջ հետ
ձի նստած պտտէր քաղաքում. Սմբատին էր յաձ-
նուած ամբողջ ձիապանների իրաւունքը նրա իրա-
ւածք կ'րեքէին և կ'տանէին ձիանները:

Սմբատի այդպեղ գալուց անցաւ երկու ամիս
ու կէս, բայց այնքան ժամանակում չէր կարողա-
նում մի յարմար միջոց ձեռք գցել, որ Սօֆիային
տանէր: Մի օր էլ երբ շահգատէն որսից վերադար-
ձաւ տուն, ձին տուաւ Սմբատին ձիապաններին

յանձնեկու և ասաւ զնայ Սոփիային երգով ուրա-
խացրու որ այս գիշեր յագնած եմ և կամենում եմ
հանդստանալ. Սմբատը ձին տուաւ ձիապանին. և
ինքը սանթուրը առաւ զնաց Սոփիայի մօտ մի քիչ
երգից, Սոփիան իր նաժիշտներին աչքով արաւ և
նրանք հեռացան. առանձին մնալով Սոփիան լալով
ասաւ, ինչ ես անում Սմբատ ասն մօտեցաւ և տաս-
նուհինգ օր մնաց որ սլայմաններս լրանայ, իոկ դու
ոչինչ չես կարացէ անել, Սմբատն ասաւ, ամեն
բան Ատուծմէ է կախուած, արի աղօթենք, թեր-
ևս մի բան ցոյց տայ մեզ. նրանք ծնէաչօք երկու
ժամուայ շափ աղօթեցին. Սմբատն ասաւ, մի քիչ
սպասիր ես դուրս զնամ տեսնեմ ինչ կայ. դուրս
զնաց և տեսաւ որ դռան պահապանները քնել են,
յիտ դարձաւ Սոփիայի մօտ և ասաւ, Սոփիա, Աս-
տուած մեզ աղատելու պատրաստութիւն տեսել է,
դրան պահապանների շորսն էլ քնել են ինչպէս.
անենք. Սոփիան ասաւ, որովհետև ձի բերելում բեզ
վրայ կարծիր չ'կայ, զնայ ախոռը և երկու ձի
պատրաստիր. իսկ ինձ մօտ շահագատէն երկու ձեռք
լաւ հազուստ ունի պահ տուած, և երկու ձեռք
դենք, կ'հաղնենք այդ հազուստները և կ'զինորուենք
զէնքերով, Աստու անունը կ'յիշենք և կ'հեռանանք
այս անդից. Սոփիայի տուած հրահանգը լսեց Սըմ-
բատը, շտապեց ախոռից երկու լաւ նժոյգ դուրս
բերեց, և երկուսն էլ լաւ զինուած երեսները աղօ-
թումն դարձրած խաչակիքեցին իրանց, հեծան

նժոյգեները և հեռացան ւտանից, բայց երսվհետի քաղաքին անժանօթ էին, որքան պտըտուեցան եկան պարձեալ շահգատի դրան առաջ, երեք անգամ այդպէս գնացին շուռ գալով չ'կարողացան ճանապարհ գտնել որովհետև ձիերը այդ դուռը գալու սովոր էին և եկան այդ դուռը: Հաւախօս եղաւ. դրանք մոտորուած չ'գիտէին ինչ անէին, յաց եղան և Աստուած ապաւինելով վերջին անգամ գնացին, Տիրոջ աջակցութեամբ մի ճանապարհ բացուեց նրանց առաջ և այդ ճանապարհով դուրս եկան քաղաքից և հեռացան. մինչև յոյսը բացուելը բաւական ճանապարհ գնացին. երբոր արեղակը դիպաւ Մմբատն ասաւ, արի իջնինք ձիերիցս և մենք էլ հանգստանանք, որովհետև ամբողջ գիշերը շէին քնել: Սօֆիան ասաւ, սիրելի շտապիր առաջ գնանք. որ հիմայ պարսից որդիքը ամբողջ զօրախմբով մեր յետևից կ'գան, Մմբատն ասաւ, անհոգ ելիր Սօֆիա, թէկուզ արխարհ թափի էլ քեզ լմ ձեռքից խլել անկարելի է: Թող դրանք այդտեղ մի քիչ հանգստանան, մենք ընթերցողին տանենք Թէհրան շահգատի պայտառը: Երբ որ յուսացաւ շահգատեն զարթնեց քնից և սուրախանում էր մտքով թէ հարսանիքիս օրերը մօտեցան յանկարծ Մմբատը միտքն եկաւ և մարդ ուղարկեց որ նրան բերեն և երգել տան, գնացին և տեսան որ, սչ Մմբատ կայ և ոչ Սօֆիէն, պահապաններն էլ մնացել են շուարած, գնացին և շահգատին ուտամեցին անցրը. նրա սուրախութիւնը

արամուծեան փոխուեց. նրա խելքը գլխից թռաւ
և շէր իմանում ինչ անէր, վերջապէս հրամայեց հա-
պար ձիաւոր դօրք պատրաստելու, ինքը հեծաւ ձին
և դօրքը առած ելաւ քաղաքից դուրս, բայց չ'զի-
տէր որ ճանապարհ դնալը:

Մի առ ժամանակ շուռ գալով մի ճանապարհի
վրայ ձիու հետք գտան և այդ հետքով առաջ գը-
նացին, մինչի կէս օր հասան Սմբատի յետեից:
Երբ Սմբատը տեսաւ որ նրանք եկան Սօֆիային
տաւ, Սօֆիան, անն անհաւատ դաղանք եկաւ,
պէտքէ պատրաստուել, բայց չ'վախնաս: Եսաւ և
հեծաւ ձին գինուած ելաւ շահաւորի գիմաց և ըս-
կոեց ձի խաղաղնել, Չահաւտէն որ տեսաւ Սմբատ-
տին կէսը հայերէն կէսը պարսկերէն խօսելով ա-
սում էր. «Բիճ քէօփէյ օղլի բիճ. գիւնեա մանմ
աշըմնան վարա պետլսզր, դու ինչ ջուռիաթ ու-
նիս, որ իմ սաւկիւլս տանիս» այսպէս վրդովուած
խօսում ու անարգում էր Սմբատին: Սմբատն ասաւ
նեքիք թաղաւորի որդի. որովհետեւ քո աղ ու հացդ
կերել եմ. դրա համար քեզ կ'լննայեմ, մի բիշ համ-
բերէ, քեզ մի քանի խօսք ունիմ ասելու, ասեմ,
յետոյ կամքը քոնն է, ինչպէս կ'կամենաս այնպէս
կ'վարուեմ: Չահաւտն. ձիու սանձը քաշելով ասաւ,
այ մուխանաթ ուշաղի, նա բիգիաջարսան թէչլի-
կինան գէ քի, այսօր սանըն վերջի գիւնն դըր:
Սմբատն սանթուրն առաւ և մի լաւ քէօռ օղլու եղա-
նակ նուագեց, և ասաւ, թէ հայերէն ասեմ սա շի

կարող հասկանայ, ուրեմն լաւ է տաճկերէն առել
որ նա բոլորն էլ հասկանայ: Հիմայ տեոնենք Սմբատը
ինչ կասէ և շահգատէն ինչ կ'պատասխանէ:

Ս մ ք ա տ ն

Չահմ մուրվաթ էլլայ էօլդիւրմէ հարաս,
Ամանդր շավքեաթլմ, աման գիւնի դըր,
Իմտադրմա գեալսըն շէր շարիֆ էլլագ,
Մատաթ երըշմայ գիւմէն գիւնի դըր:

Եյս տունը ասելիս, շահգատէն բարկանալով
ասաւ, "էրմանի օղլի էրմանի, սան էլա բիւլբիւլսանքի
սանդ դալաջագսըն. այշէն սրա բէնըմդըր, և նա էլ
սկսեց ասել այսպէս.

Շ ա հ զ ա տ է ն

Հալա բիրջա սարրէթ շիմմի փարգասի.
Եաղն բիլբի բէօգիւն եաման գիւնի դըր,
Վախթիքեան բուլ գինան բաշն շարասի,
Ղոյին թէք բեասարամ դուրբան գիւնի դըր:

Ս մ ք ա տ ն

Նէյ հայ հայ դըր բիւմէմ. նէյ հալլա հալլահ,
Մէնէ բէօմէկ օլսուն օլ աղիմ դւլլահ,
Չեաքարամ զլըջի բեասարամ բեալլահ.
Ղարբուգայ տէօնդարիմ բոստան գիւնի դըր:

Շ ա հ զ ա տ է ն

Թալատըմ օլքեալար շափդըմ տլասի,
Երիտըմ շհարլարըն բուռջու դալասի

Գլ. օ գիւշտա նէյ գեազար տաւշան բայասի
Ղաւդա ազըլանդայ սսլան գիւնի գրբ:

Ս մ ր ա տ ն

Բալայ Սմրատ ազեար գիրսայ Մէյտանայ,
Տաղըդըր ասրեարն հարի բիրեանայ,
Վալվալա սալարըմ արաղիստանայ,
Ելամայ սէօյնսըն գէստէն գիւնիտըր:

Շ ա հ զ ա տ է ն

Իւֆիւրէտամ շրա բիմի սէօնէր սան.
Բիր սիլլէ վուրանդայ բիւլէ գէօնէսն,
Ըահգատէյի ար մէյտանտա լծանարսըն.
Գէօրսէթ մայա տտիլէ, շան գէւնի գրբ:

Երգեցողութիւնը որ վերջացաւ, Սմրատն իմացաւ, որ այդ արիւնհարուն իրանից ձեռք բաշելու չէ. ձիւ վրայից կուացաւ և գետնից մի քիչ հող տուաւ գցեց քերանը և ասաւ, ո՞վ Տէր, դու այս հողը ինձ համար հաղորդութիւն համարես և ինձ օգնական լինիս, ասաւ և սուրբ մերկացնելով ընկաւ սարսից գօրբի մէջ, աջ ու ձախ հարուածելով անցաւ գօրբի միւս կողմը, և այնտեղից դարձեալ նմանապէս սրբան որ ինքն էր ջարդում համարեայ մի այնքան էլ ձին էր իր ոտքերի տակ տրորում: Եթէ յանկարծ Սմրատին շրջապատած կամենում էին սրախողող անեկ նրան իմաստուն նժոյգը այնպէս էր անակից դուրս լծուչում, որ նրանց սրերը միմեանց էին սպանում: Թէ ձին և թէ Սմրատը

պատերազմական ուսումով կատարելապորժուած լինելով, ամբողջ վեց ժամ պատերազմեց. հազարից աւելի մարդ կոտորեց, միայն ողջ էր շահաւէն, որ իրան պաշտպանում էր վահանով, և մի ժամուայ չափ էլ նրա հետ կռուելուց յետոյ վերջապէս մի թունդ հարուածով էլ նրան գլորեց ձիուց ցած, և ինքն էլ ձիուց իջաւ դաշոյնը նորա սիրտը խրելով ուղարկեց իրանց Ալիի և Աբբասի մօտ: Փառք տուեց Աստծուն. իւր սուրբ սրբեց, հեծաւ ձին և գրնաց դէպի Սօֆիային: Տեսաւ որ Սօֆիան այնքան է լաց եղիւ սր աշքերից արտասուքի տեղ արիւն է եկել: Մմբատն ասաւ ինչո՞ւ ես այդչափ լացել Սօֆիա, նա ասաւ ինչպէ՞ս շլայի, որովհետեւ զօրքի բազմութիւնը որ տեսայ, յոյսըս կտրուեց. հիմայ փառք Աստծու որ ողջ եկար ինձ մօտ:

Այսպէս Տիրոջը փառք և գոհութիւն տալով, հեծան ձիերը և շարունակեցին իրանց ճանապարհը: Ղերջապէս մթնեց օրը, արեգակը մայր մտաւ. նրբանը դարձեալ գնում էին, մի լուսնեակ գիշեր էր, մօտեցան մի քարայրի և մտածեցին որ այդ այրում գիշերեն. ձիանքը բռնեցին այրի դուռը. երբ կամենում էին իջնել, յանկարծ մի դղրդոց լսեցին, Սըմբատն ասաւ, Սօֆիա, դու այստեղ մի քիչ սպասիր, ես առաջ գնամ և տե՛՛նմ ինչ դղրդիւն է Սըմբատը պատրաստ առա՛. րնցաւ և տեսաւ որ մի ասնազին բանակ. դու մի ասիլ միւս կողմից էլ շահաւախ հայրը Իսրեանդար Շահը անագին թուով զօրք

առած Մմբատի յետիցն է եկել, ամբողջ օրը վնասել և չին կարողացել նրան գտնել, եկել են և այստեղ բանակ դրել:

Նրանց պահապանները խուսյն տեսան Մմբատին և ձիուց ճանաչեցին որ նա Մմբատն է, գնացին և շահին յայտնեցին թէ, Մմբատն այստեղ երևաց: Իսրեանդար շահն Նրաման տուեց ամբողջ զօրքը պատրաստուելու և ինքը զինուած դուրս եկաւ Սըմբատի գէմ. նա որ Մմբատին տեսաւ զայնը թռաւ և կատաղի գայլի նման կարմրած աչքերով տեսաւ որ Սօֆիան չ'կայ Մմբատը մեհակ է, նա կարծեց թէ շահդատէն անպատճառ Սօֆիային տարած և սրան տրձակած կ'լինի գաղանի նման զոռայով ասաւ, իրան բայասի, մագեաճ շահդատ, սէնի սնդ մի բրախմիշ, հալանաձաշ, բիր ալբմայ դիւշերսէն, բեալլէն գէօթիւրիս բէգէննէն ասիմ, վէ ջէմգէյն զուրդ ու գուշա ետրբիմ: Մմբատը տաճկերէն հասկանալի լեզուով ասաւ, շարիֆ շէքէթլըմ, գաղաբննոն սախարբի, երի բեաշմայ, ջալտազ դիշբմայ գեալտի, գէլիմ, օնդան սօզրա ամըր սաննդըր: Չահ իսրեանդարը ձիու սանձը բաշեց, և ասաւ, իսթէր գէ, իսթէր գէմայ, սալըն բիր իբի գախսէ գալմիշ, գէ գէօրիմ, բի, նէ դիաջագան: Մմբատն սանթուրը առաւ և նուազեց պարսից ջանդի քոռ օլլու եղանակով այսպէս.

Ս մ ք ա տ ն

Նա բառիսի բասրբսան տարլմնան բիլմամ,

Չարք էյլամայ ինդի զարբն ազելէր,
Քէօյլանի մինանդա դահի զավթ օյմամ.
Սէար բեալլար սօղան բիմի թէօքիւլիւր:

Եյս տունը որ ասաւ, շահն ասաւ, մուսաու
էրմանի օ դատար արբիշի օլուպ սան հան. սագրն
բի սրա մանրմ գր:

Շ ա հ ը

Ետըմ բիմիանայ գեարակ բիտրիմ,
Ղարդի թափրատանտա բէլն բիւբիւլիւր
Ղրլրճ տալի ինան ոանի օյլիւլիւրիմ.
Ջամդաքն այաղ ալթընդա խեաք օլուր:

Ս մ ը ա տ ն

Սարք էթ սանն ու ջալղն ենտրիմ,
Սու բաղլէիփ օջալնդի սէճնդիւլիւրիմ,
Եթաշ սալիմ մէմլէքեաթն հանդրիմ:
Բէտէնն տաղդիմ բուրջըն սէօքիւլիւր:

Շ ա հ ը

Թիւրքինն փէշասի թեզմէրդր զաթի,
Սարէլին դէօթ ի հանի զաշմասն զաթի,
Յըլարամ Թէհրանի Թաւրիզ Թօղաթի
Օնդա գիւղէլ օլուր՝ իշն թիրիւր:

Ս մ ը ա թ ը

Բալայ Սմրատ հար մէյտանայ գիրանդայ
Հոփլար դօշար զըլըճ զընդան սեյրանդայ

Ետյօխ օյնադանդայ հայ դշխրանդայ
Շաշրառ շաղկլթրսի արշա շեաքիլը:

Շ ա հ ը

Մէն շահ իտրեանդարամ, սէն նէ քեարտոան,
Գիւջ էյլէյիպ աջ դուրտ իւստէ վարասան
Ինադ էթմէմ ազեար թոյեա վերասան»
Եօխսամ դանն տադտան տադա արեալլթմ:

Բանակալուր որ վերջացաւ, Սմբատը դարձաւ
դէպի արեւելք երեք անգամ ինքն իրան խաշակիքեց
և առաջուայ նման սուրը մերկացրած Եստուծոյ
օգնութեանը ապաւինելով բանակի մէջ, աջ ու ձախ
հարուածելով սարսափ գցեց նրանց մէջ, գիշեր ժա-
մանակ զօրքը շփոթուած իրար էին հարուածում,
սրերի սաշիւնը, վահանների կոփիւնը և ձիերի
փոնշոցը օդը թնդացնում էր. ահագին կոտորածի
մէջ ընկաւ նաև շահը. մնացող մի բանի զինուորն
էլ բռնեցին Պարսկաստանի ճանապարհը, բայց Սըմ-
բատը նրանց չթողեց Թէհրան լուր տանելու այլ
նրանց էլ միւսների հետ հասցրեց Մահմետի զօրը:
Ամբողջ գիշերը Սմբատը պարսկեց այդ ահագին բա-
նակը և այդ դաշտը գիակներով լցրեց և արեան
հեղեղատներ վազգեցրեց, չնայելով որ պարսկեց այդ
զօրքերը բոլորն էլ բաջ և արունաբրու գազաններ
էին: Յետոյ ընկած գիակների միջից դտաւ շահ Իս-
կեանդարի գիակը, կտրեց նորա գլուխը և նիզա-
ի ծայրը գարկեց տարաւ Սօֆիտլի մօտ և առաւկ

նագելի Սօֆիայ, ահա շահն էլ բեզ մատաղ արի, ահա նրա գլուխը, բայց այդքան զարհուրելի պատերազմի և կոտորածի մէջ, Աստծու զօրութեամբ և իւր վերա դտնուած ազօթքագրերի օգնութեամբ, ոչ մի վէրքի նշոյլ անգամ չկար Սմբատի վերայ, որովհետև Սմբատին և Սօֆիային սիրոյ բաժակը խմացնողը ս. Սարգիսն էր, նրա համար էլ, նրանց օգնում և պաշտպանում էր ամեն մի դէպքում, որ և ձեզ էլ օգնէ և պաշտպանէ ամենակարող Աստուած ամէն:

Նրանք հանգստացան և շահի գլուխը վեր առան ու հեծնելով արաբական նժոյգները գնացին գէպի Ձէյթուն. թէև այդ տեղից Արմաւիրը աւելի մօտ էր, բայց Սմբատը գիտմամբ չ'գնաց Արմաւիրը սրպէս զի, Սօֆիին տանի իւր հայրենի բաղարը և մօր ավերութիւնը գոնէ Սոֆիայի միջոցաւ, մի քիչ ուրախութեան փոխել կարողանայ: Վերջապէս բսան օրում շարունակ ճանապարհորդութիւն արին և հասան Կիլիկիոյ սահմանը, իրանք իրանց ապահոված գիտնալով իջան մի յարմարաւոր տեղ, ապահով և հանգիստ սրտով ազատողին գոհութիւն և փառք վերառաբեցին, որ և ազատ, նոյն ազատարարն ամէն մի անտէր և անօգնական մնացողներին. այստեղից հեծան ձիաներն և մինչ մութը ընկնելը հասան մի փոքրիկ գիւղ, նրանք իջեանեցին մի մարդու տուն և այդ մարդուն պատմեցին իրանց գլխին եկած անցքը, ցոյց տուին նրան, նաև շահի կտրուած գը-

լուխը, որի պանկները հաստացած և կապտացած; և տտամները բայ մնացած, գանգի մէջ տեղը կընտամ էր, տեսնողները մնացել էին զարմացած նրա անպատմելի բազուժեան վրայ: Կեցցես, առու՛մ էին նրանք որ, ազատեցիր քայրիկիս, երեք օր այդ մարդը Սօֆիային և Սմբատին չժողեց զնալու, այդ տեղ մի լաւ հանգստացան, և Սմբատը մի նամակ գրեց և ուղարկեց Ջէյթուն իւր զօքանջին (Վառվառին) և Յովսէփ իշխանին, թէ ահա ես ձեր սիրելի որդի Սմբատը ողջ առողջ գալիս եմ, Սօֆիայիս հետ. այդ գիւղից մինչ Ջէյթուն մի օրուայ ճանապարհ էր. նամակն ստացաւ Յովսէփ իշխանը և Մեծաւ ուրախութեամբ, կարգաց և Սօֆիայի Սմբատի գալուտեան լուրը հաղորդեց Վառվառին, և ինքը տէրութեան կողմից վեր տուաւ հարիւրի շափ ձիաւորներ, և զլմ գնաց Սմբատին: Սմբատը և Սօֆիան ճանապարհ որ ելան այդ գիւղից, մինչ այդ տեղը տղամարդի հազուստներով էր Սօֆիան, ճանապարհին Սմբատն տուաւ Սօֆիայ, հանիր այդ հազուստները և բո խոկական հալան հաղիր գնանք, Սօֆիան կատարեց Սմբատի խօսքը և գալով մօտեցան Ջէյթունին: Յովսէփ իր հետ սննեցած հարիւր ձիաւորներով դուրս եկաւ Սմբատի առաջ քաղցր և ջերմ սիրով սղջունեցին, միմեանց և միասին գնացին, երբ սը մտան քաղաք, Վառվառէն էլ իր բարեկամներով եկաւ Սմբատին առաջ, և ուրախ զուարթ գնացին տուն. Յովսէփ իշխանը այս ձիաւորներին ուղարկեց իրանց

գործին, իսկ իրանք մտան Տիգրան վաճառականի
տունը, Վառվառէն մի ձեռքը պցեց Սմրաախի և մի
ձեռքը Սօֆիայի վիպը և համբուրում էր նրանց, և
Տիրուչը փառք տալիս, դուրէյիթ եղանակով այսպէս
երգում էր:

Վ ա ռ Վ ա ռ է ն

Այսօր ինձ հազար տւեալիք,
Այսինչ բարին օր է այսօր,
Մեծ տօնախումբ հաւակատիկ,
Տեղով տաղաւար է այսօր:

Յօֆիան ասաւ, մայրիկ այդ խօսքերդ իբաւ է
բայց սպասիր հերթով ասենք և ինքը սկսեց.

Այս օրս միշտ տօն կատարէ
Ամէ ամ որտորէ մայրիկ,
Այս մի բարի բան համարէ
Մեզ սպառիւ շնորհէ մայրիկ:

Մ ա յ ը ն

Յասաջ մէ վառ գնաց վարգս
Ըտուածմէ շք կարի փառքն,
Նօրսգուեց բաժին աշխարհրս,
Երկինք երկիր նոր է այսօր:

Ս օ ֆ ի է ն

Զար շահատա Յուլէյմանը,
Զօրքերով եկաւ դազանը,
Անօրէն մահմէտականը
Գամէր մեզ կտորէ մայրիկ:

Մ ա յ ր ն

Վառվառն եմ մէջ ուրախութեան
Ըսածուն փառք ու գոհարան.
Մէկ կողմս վարդ մէկս շուշան,
Մէկս էլ նունուֆարէ այսօր:

Ս օ Ֆ ի է ն

Տես Սմբատս ինչեր արեց,
Ըանն ու շահաատէն գլորեց,
Սօֆիայիդ գերուց յետ բերեց
Քաջ, գօրեղ զինուոր է մայրիկ:

Երդեցողութիւնը վերջացաւ նրանք նստան ու-
րախացան: Յովսէփ իշխանը ասաւ, զէ՛հ Սմբատ
ջան, պատմիր տեսնինք ի՞նչպէս կարողացար այդ
պատառող գողաննների ճանկից աղատել և թերել
Սօֆիային: Սմբատը պատմեց իւր գլխու եկոծ բո-
լոր անցքերը, և զայդ տուաւ շահի կտրուած ա-
տամները. բայց մնացած գլուխը հրբոս տեսան,
մնացին պարմացած և նոր հաւատացին որ Սմբա-
տի բոլոր ասածները ուղիղ են, ուրախութիւն ա-
նելով միմեանց աչքալոյս էլին տալիս. մի բանի
մեծամեծ մարդիք ևս կանչեց և շահի գլուխը զայդ
տուաւ, և այդ մարդոց հետ վեր առաւ շահի գը-
լուխը և տարաւ քաղաքի դարբասի վերի սեմին
գամեց, որ անց ու դարձ անողները տեսնին, և
տեսնողները ի հարկէ կասեն, այս է ահա աշխար-
հաւէր շահի գլուխը, և ամեն մի տեսող գովել էր

սկսում Մմբատի քաջայայլժ անունը, որով հռչակուեցաւ նրայ քաջութիւնը ամբողջ հայաստանում: Յովսէփի իշխանը Սօֆիային և Մմբատին հրաւիրեց իւր տուն, և իր բոլոր բարեկամներով կրեք օր շարունակ կերուխում արին, որովհետև Մմբատն էր որ նոյնմզարին (Յովսէփի հարսը) յայլժեց և Յովսէփի իշխանի որդոյ հետ ամուսնացրաւ, դրանց համար Յովսէփը շատ մեծ յարգանք ցոյց տվաւ Սմբատին և Սօֆիային և իւր ստացուածքից նրանց ամեն մէկին եօթը ձեռք ծիրանագոյն հանգերձ քնձայեց, Սօֆիային, պարանոցի ոսկի մանեակ ոսկի արարանջան և մատանիներ շնորհեց, և արկղք բանալով բաւական էլ ճանապարհածախս ոսկի արուաւ: Եւ այն տեղից գնացին Վառվառէի տունը, մի շորս օր էլ այնտեղ մնացին, եօթ օր որ լրացաւ, ութներորդ օրը, Մմբատը հայրենիք գնալու թոյլտվութիւն խնդրեց, թէ Վառվառէն և թէ պ. Յովսէփը արժան համարեցին ճանապարհ ցցելու ու առացին, մի այս օր էլ սպասեցէք վաղը շուտով ձեզ ճանապարհ կ'գցենք, այդ օրը Վառվառէն տասր բեռնակիր գրաստներ պատրաստեց որից եօթը իր տնական օժիտը բարձեց և երեքը, Յովսէփի քնձանները: Վառվառէն խնդրեց պ. Յովսէփին թէ, Մմբատին պէտք է զօրքերով յուղարկաւորես, Յովսէփն ասաւ, առանց բո խնդրելուն ես արդէն երկու հարիւրի շափ զօրք պատրաստել եմ, Մմբատին մինչև իր հօր քաղաքը՝ Արմաւիր տանելու: Միւս

առաւօտ ամեն րան պատրաստ էր, մնաս բարով
տապին և Սօֆիայի օժիտով բեռնաւորուած գր-
բատները տառօններն սրած, երկու հարիւր զօր-
քով մեծ ուրախութեամբ քաղաքից դուրս ելան և
գնացին գէպի արարատեան աշխարհը: Քաղաքից
քաղաք և իջեանից իջեան անցնելով եկան մի ամ-
սոյ շափ ճանապարհ, և հասան Այաշկերտ, երբ
այդ տեղիցն առաջ գնացին, արդէն մօտ էր Արա-
բաա մեծ սարը որի կատարը շատ հեռուիցն էլ
կարող է տեսնուիլ երբ այդ հսկայաւառ սարը
երեսց Սմբատի աշրերին, նրա սրտին կարծես մի
տեսակ ցնծութիւն եկաւ, որի համար ասաւ, Սօ-
ֆիա, տեսնում ես այն վիթխարի լեռուը այդ է
Արարաա կամ Մասիտ ասուած սարը, որի վերայ է
առում են Նայեան տապանը:

Սպասիր Սօֆիայ, այդ սարի էլ սիրտը շահե-
լու համար մի րանի խօսք էլ պրա վերայ ոսեմ,
սանժուրը առաւ դուրէլիժի եղանակով երգեց
այսովս.

Այսօր սիրտս ուրախացաւ
Որ տեսայ Արարատ քեզի,
Բոլոր հոգսերս հեռացաւ
Որ տեսայ Արարատ քեզի:

Միշտ բաշում էի կարօտդ,
Բարով տեսայ ստորսոյ
Քաղաքը բուրաց անուշ հօտդ

Երբ տեսայ Արարատ քեզի:

Քու ես հայոց վեհարանը,
Նոյա յարգի իջևանը,
Միտքս ընկաւ ուրբ տապանի,
Երբ տեսայ Արարատ քեզի:

Աշխարհ խօսում է անունդ
Նոյա հիւրնկալութիւնդ
Ինձ այցելեց շորս անկիւնդ
Երբ տեսայ Արարատ քեզի:

Ամբասն եմ շուռ եկայ աշխարհը
Ձկայ քեզ պէս բարձրահասակ,
Փառք, օտեղծողին հազար փառք,
Որ տեսայ Արարատ քեզի:

Երգը աւարտեց և շարունակեցին ճանապարհը.
միւս օրը մտան Արմաւիրի սահմանը և արդէն մնաց
մի ժամուայ ճանապարհ որ հասնին Արմաւիր մի
դաշտավայրում ձիերից իջան հանգստանալու և այդ
տեղ Սմբատը մի նամակ գրեց իւր հօրը և յանձ-
նեց իւր ձիաւորներից մէկին որ տանի Արմաւիր և
յանձնէ իւր հօրը: Ձիաւորը տարաւ նամակը և յանձ-
նեց Սաղաթէլին. Սմբատի հօրը, նա կարգաց և
իմացաւ որ, Սմբաաը սղջ և առողջ Սօֆիոյի հետ
գալիս են, իւր կին Մարգարիտի հետ ուրախու-
թեամբ լցուած մի կառք նստան և գնացին Սմբա-
տի առաջ, տեսան որ Սմբատն էլ միւս կողմից իւր

ձիւտընեքով գալիս է: Երբոր մօտեցան միմեանց
 Ամբատն ու Սօֆիէն ձիերից իջան ու ստով գնա-
 ցին հօր կառքի տուաջ նօրա ուրախութիւնից լաց
 էին լինում և այդպէս լալով սղջունեցին միմեանց,
 և համբուրվեցին, յետոյ Ամբատն ու Սօֆիէն էլ հե-
 ծան կառքը, Ամբատը մօր մօտը և Սօֆիան իւր
 սկեսրայրի մօտ նստեց և զինուորներն էլ նրանց
 բոլորը փաթթած մտան քաղաքը: Երբ քաղաքացիք
 լսեցին Սաղաթէլի որդի Ամբատի գալը, դղրդաց
 ամբողջ քաղաքը և բոլորն էլ կրպակները կողպե-
 լով դուրս ելան Ամբատին տեսնելու, որովհետև
 այդ քաղաքի ամբողջ ժողովուրդը Ամբատով էր
 սլարծենում, թէ զիտութեան և թէ քաջութեան
 կողմից Ամբատի անունը տարածուել էր ամեն տեղ,
 ժողովուրդը միմեանց արորելով առաջ էին անց-
 նում նրան տեսնելու: Երբոր Ամբատը քաղաքի դը-
 րսութիւնը նկատեց, սանժուրը ձեռքը առաւ և
 սկսեց մի դուրէյիթ քօռօղլու թեթև հզանակով, և
 երգեց.

Ս մ ք ա տ ն

Բացուիր մայրիկ ուրախացի,

Տնծայ այսօր որ ես եկայ,

Գնալուս տրտում գնացի

Հիմա ծիծաղ երես եկայ:

Եյս տունը որ ասաւ, մայրն ասաւ, ապրիս
 Սմբատ ջան, ապրիս, սղասիր սր ես էլ ասեմ ի՞նչ
 ցանկացածը և տասա:

Մ ա յ ը ը

Լուրդ տուայ Թէյրան գնացիր
Ողջ ու աղատ ինչպէս եկար,
Պահոյ Աստուածմէ գոհացիր
Գժուար էր շատ ինչպէս եկար:

Ս մ ը ա տ ն

Ջուր չգնաց աշխատանքս
Տէրն յիշեց դառը տանջանքս
Եղաչելով աղիւսանքս
Աստուած չ'առաւ անտես, եկայ:

Մ ա յ ը ը

Որդի ես քո կեանքիդ մատաղ
Քաղում աշխատանքիդ մատաղ,
Քաշած շարշարանքիդ մատաղ,
Մեծ փառք էր այդ, ինչպէս եկար:

Ս մ ը ա տ ն

Սմբատն եմ Արմաւիրեցի,
Ողջ Պարսկաստան աւերեցի,
Անթիւ գօրքեր կոտորեցի
Ազատեցի Սօֆիէս, եկայ:

Մ ա յ ը ը

Մարգարիտն եմ շարդ տանիմ,
Այսուհետև թող մեռանիմ,
Յոյս չունէի քեզ տեսանիմ
Այսօր ավանատեո եկար:

Այսպէս մայր ու որդի երգելով հասան իրանց

տան գուռը. ժողովուրդը մինը միւսի ուսերի վերայ էր բարձրանում Սմբատին ու Սօֆիային տեսնելու, դրա համար էլ նրանք ժողովրդեան ցանկացածին լրութիւն տալու համար երկու ժամի շափ գռանը մնացին որպէս զի ամենքն էլ տեսնին. ներանց, բոլորն էլ տեսան, խնդացին և վերադարձան ամենքը իրանց գործին: Սաղաթէլը հրամայեց ծառաներին ամբողջ ուղեկից զօրքերի ձիանները տեղաւորեցին, և ինքը այդ բոլոր զօրքը պատուով պահպանեց մինչի Սմբատի հարսանեաց աւարտը, յետոյ առանձին, առանձին ընծաներ տալով մեծ պատուով վերադարձրաւ իրանց տեղը՝ Զէյթուն: Երբոր Սաղաթէլը պատրաստուեւ էր հարսանիք տեսելու Սմբատն ասաւ, հայրիկ ես մի խնդիր ունիմ քեզ: Հայրն ասաւ ի՞նչ է Սմբատ ջան, ասա տեսնիմ, ինչ որ կամենում ես պատրաստ եմ կատարելու: Սմբատը ասաւ, ինչ որ իմ հարսանեաց համար պէտք է լսիր որ ես երգով ասեմ, ու սկսեց գասթանի եղանակով երգել այսպէս.

Հայր իմ դերապատիւ ներէ՛ գու ների՛,
 ներէ՛ որ քեզանից բաներ շատ կուզեմ,
 ինչ որ կուզեմ ուրախութեամբ կատարէ,
 Դայր ու ստացուածքիդ համեմատ կուզեմ:

Պիզբէն պատրաստէ անուշ խմելիքներ,
 Նրտ հետ համաձայն նուշ ու շամիչներ
 Վազանիակի կթոն ընկուզի միջոնք

Շուանց շափ, անկշիւս և անհատ կուզեմ:

Ամենայն մի բանը կարգով տեղն ու տեղ,
Յիսուն եղ մտացու վաթսուն ֆունդ տարտեղ,
Եօթանասուն լիտր մաքուր կովի եղ,
Հայուած ու մաքրուած անարատ կուզեմ:

Կուզեմ կերակուրներ համեղ պատուական
Հաւի միս ծնեփակ ձուկը բաւական
Խորովածցու գառներ կրկու ամսական
Համբանքով պատրաստուած 100 հոտ կուզեմ:

Բոյոր սենեակներից սլատրաստ է վաղով
Խայտապղէտ, պայծառ գոյնզգոյն դեկով,
Հոտաւէտ ծաղկունքով, նարթոսի իւղով,
Բազմոցներից փռուած պատէ պատ կուզեմ:

Կարգադրէ բառասուն տեղ եփեն հոյ,
Ամեն բանի վերատեսուչ ինքդ կայ
Օրստ օրէ աւելացրու սրտաբայ,
Զօր, գիշեր սեղանդ լի առատ կուզեմ:

Քառասուն բեռ գինի, բառասուն օղի,
Քառասուն բեռ պատրաստ լինի խաղողի,
Քառասուն բեռ միրք ու մազա խմողի
Քառասուն գրաստի բեռ փշատ կուզեմ:

Յետոյ կանչէ աւագ հրաւիրակներ,
Համայն ընտիր ազնուական զաւակներ,
Երամ երամ ժողուէ մեր հպատակներ,
Կազմէ հարսանիքս շրջապատ կուզեմ:

Մեծամեծ մարդկանց զատ զատ օթեան
 Բեհեղէ բարձ, փոսկրէ նսաարան
 Ըարբով աշտանակներ դիր շարուէշարան
 Երծաթեայ ջահերը մոմապատ կուզեմ:

Ուզածս կատարէ գու անվրիսլակ,
 Լ'հարրէ մի բանի ուռեայ նուիրակ,
 Երբոր հարսանիքս լինի բոլորակ,
 Կանգնած ծառաներս անարատ կուզեմ:
 Հանգիսաւորները նստեցրու դաս, դաս,
 Սպասաւորներիդ պատուերներ կ'առա,
 Լջնեն անուշ գինին բաժնեն անպակաս,
 Ինչպէս վազման ջրի, դետ Եփրատ կուզեմ:

Ձեռք, ձեռք նուագարան համարանքով բռան,
 Երգիչներն հաճելի երգերով խօսան,
 Տասը կամ քսան ձեռք սրինգ ու դուսան,
 Իմ ազրունանքներս պայազատ կուզեմ:

Մէկ կողմը խաղ լինի, մէկ կողմը խնդալ,
 Օշարակներ մեղրով շինուած եղձեալ,
 Ապրեշումէ ջնջոց սսկեցլ, գղալ,
 Գինու բաժակները ողջ արծաթ կուզեմ:

Աստուածանից եղաւ այս նպատակս,
 Վերջը աջող դարձաւ ահեակ վիճակս,
 Խնդրէք որ վայելեմ թագ ու պսակս,
 Մինչի մահ Սօֆիայէս ան անջատ կուզեմ:
 Հայցեմ 'ի քէն եօթն անուն ս. Կարապետ,
 Տնւր բարի վայելում իմ Սօֆիայիս հետ,

Լիառատ պարզելիչ շնորհատու վարպետ,
Ցաւերժ ես բեզանից բարի խրատ կուզեմ:

Գիւլպեազեանը սիրեց Սմբատ անունըս
Եշխատանքով դրեց զիր պատմութիւնս
Յիշատակի համար կազմեց մատեանս
Ով լսէ, ոգորմի տայ հաստատ կուզեմ:

Սմբատի բոլոր ասածները, դեռ մի օր շահ-
ցած, Սաղաթէլը կատարեց առատօրէն, և միւս
օրը ամբողջ ազգ ու երամով, հարսանիքը բոլորեց,
եօթն օր, եօթը գիշեր, ուրախացան հարսի և փե-
սայի վրայ: Եւ ինչպէս նրանք հասան իրանց ցան-
կալի նպատակին, դուր էլ համնիր ձեր բարի նը-
պատակներին ամեն:

Մ Ի Ք Ը Ն Ի Հ Ը Ն Ե Լ Ո Ւ Կ Ն Ե Ր

Պահէ, պահեցի 6, պահածդ կրկնէ, կրկնեցի—12
վերադիր արտ 5, արի—17, բազմացրու հնգով,
 $17 \times 5 = 85$ բազմապատկիր 10, $85 \times 10 = 850$:

Խրատ: Բոլոր գումարը քանի հարիւր որ կ'լինի
նրանից 250 գուրս հանէ մնացածը քանի հարիւր
որ կ'լինի, ամէն մի հարիւրը մի հատ կ'նշանակէ:

Պահէ, պահեցի 4, երեք պատրէ $4 \times 3 = 12$
կէս արա $12 = 6$, 6 կիսածդ հաւասար է, այս, կէ-
սը թող մնայ, կէսը երեք պատրէ $6 \times 3 = 18$: Ու-
րեմն ըս պահածդ 4-նէ, որովհետև գումարի մէջ

որքան որ 9 լինի, ամեն մի 9-ը, 2 հաշ-
ուելի:

Պահել, պահեցի 3, երեքով բազմ $\times 3 = 9$, ուրեմն
կէս տրա, 9: 2=4 և 5: Հաւասար ընդ շատ է
մէկը միտքդ պահել, բայց որ բազմ և հինգի
երեքպատեալ, $5 \times 3 = 15$: Հիմայ ընդ ընդ
մէջ որքան 9 ունիս, մէկ 9-ը, մէկ 9-ը 2
ծրդ և 3-ը, որքան 9 որ ունիս, մէկ 9-ը 2
հատ հաշուէ և այն մէկն էլ որ մէկ էր պահել
նա էլ որ վրայ դաս ինչքան էր, այնքան է
պահածդ:

Պահել, պահեցի 3. կրկն $3 \times 2 = 6$,
չորս վերադիր, $6 + 4 = 10$, 5 անգու $10 \times 5 = 50$
12 էլ վրայ արի. $50 + 12 = 62$ տասնով բազմա-
ցու. $62 \times 10 = 620$, ուրեմն պահածդ է երեք:
Գումարը որքան հարիւր է, 320 դուրս բցէ,
մնացած բանի հարիւր ու մի, ամեն մի հարիւ-
րը մի հատ հաշուես կ'դա

ՄԻ ՈՒՐԻՉ Կ' ՀԱՆՆԵԼՈՒԿ

Մի խումբ հաւերբ բաժնում էին դաշտում,
մի ուրիշ թռչուն եկաւ ասաւ նրանց. բարև ձեզ
հարիւր հաւերբ նրանք սին, մենք հարիւր շենք,
այլ մեզի պէս մէկ, մեկիսի պէս էլ մէկ և մեր
կիսու կէսն էլ մէկ և և էլ մեզ հետ, նոր կ'ի-
նինք հարիւր հատ: Հմի իմացիր քանի հաւ էին
արածողները: Պատ. 6 հատ:

Եյսէլ ուրիշ կերպ.

Սրունի օրհնեց մի տղայի և առաւ. տպ-
րին դասան որ ապրելի ես, ու այնքան երկուս
էլ ապրի այնքան մէկ էլ ապրիս. Աստուած իմ
տարուս էլ տայ ըեզ, որ լինիս դու հարիս
տարեկան, ինչք թէ բանի տարեկան էր այդ
տղէն:

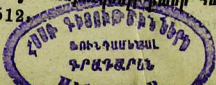
Պատ. արի և 3 ամսական:

Քառասնարդ գնացին բազմիք, և բազմե-
պանին տուին փարայ բայց 3 տեսակ էին այդ
Մի տեսակը տուին մէկ մէկ
փարա, մէկս ալը տուին երկու երկու, մի տե-
սակը կէս կէս ա, թէ 40 մարդ էին և 40
փարայ տուին, կը ես իմանալ թէ բանիսը եր-
կու երկու տուեց նիսը մէկ մէկ, և բանիսը կէս
կէս:

Պատաս. 10 մե երկու երկու տվեց, 10 մարդ
մէկ մէկ և 20 մարդ կէս կէս:

Մի մարդ հիւանդ. ձմերուկ ուզեց. եղբայ-
րը գնաց շատ ձմերուկերեց որ տանի հիւանդին.
բայց դրան վերայ 9 տով պահապան կար. առա-
ջին պահապանը այդ ձմեւկների կէսը առաւ, 2-ը
կէսը. 3-ը կէսը. 4-ը կէս. 5-ը կէսը 6-ը կէսը
7-ը կէսը. 8-ը կէսը և 9-ը կէսը. մնաց մի հատ
ձմերուկ որ այն էլ տարաւ. հիւանդին կարող ես
իմանալ թէ, այն ձմերուկների հատ էին:

Պատ. 512.

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220037952

(1. 304)

A $\frac{\bar{\Pi}}{37952}$

ԳԻՆՆ Է 60 ԿՈՊ.